

Učinkovitost upravljanja zavarovanih območij v Sloveniji

Končno poročilo RAPPAM analize

Učinkovitost upravljanja zavarovanih območij v Sloveniji, Končno poročilo RAPPAM analize

Avtorja: Jana Kus Veenvliet in Andrej Sovinc

Avtorja fotografij naslovnici: Paul Veenvliet, Jana Kus Veenvliet

Priporočeni način citiranja: Kus Veenvliet, J. & A. Sovinc, 2009. Učinkovitost upravljanja zavarovanih območij v Sloveniji, Končno poročilo RAPPAM analize. Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

Pri povzemanju delov poročila navedite vir v skladu s priporočenim načinom citiranja. Kopiranje konkretnih rezultatov in grafov pa je mogoče le ob predhodnem pisnem soglasju avtorjev poročila.

Kazalo

1. Uvod	6
2. Opis RAPPAM metodologije	8
2.1. Osnovni okvir RAPPAM metodologije:	8
2.1.1. Določitev obsega analize (1. korak).....	8
2.1.2. Ocena obstoječih informacij (2. korak).....	8
2.1.3. Izpolnjevanje Vprašalnika za hitro analizo (3. korak).....	8
2.1.4. Analiza rezultatov (4. korak)	9
2.1.5. Določitev nadaljnjih korakov in priporočila (5. korak).....	9
2.2. Izvedba metodologije v Sloveniji.....	9
2.2.1. Izbira zavarovanih območij za RAPPAM analizo.....	9
2.2.2. Potek RAPPAM analize v Sloveniji	9
3. Rezultati RAPPAM analize	10
3.1. Splošne informacije o ZO	10
3.2. Postopek analize pritiskov in groženj	11
3.3. Rezultati analize pritiskov in groženj.....	14
3.3.1. Sečnja	14
3.3.2. Sprememba namembnosti zemljišč.....	15
3.3.3. Sprememba rabe zemljišč.....	16
3.3.4. Opuščanje tradicionalne rabe.....	16
3.3.5. Intenzivna paša in košnja	17
3.3.6. Posegi v vodni in obvodni prostor.....	18
3.3.7. Lov in ribolov	19
3.3.8. Rudarstvo	19
3.3.9. Nabiranje gozdnih dobrin.....	20
3.3.10. Turizem in rekreacija	20
3.3.11. Odpadki	21
3.3.12. Čezmejni vplivi	22
3.3.13. Invazivne tujerodne vrste.....	22
3.3.14. Skupni trendi pritiskov in groženj.....	23
3.4. Biološki in socio-ekonomski pomen zavarovanih območij.....	27
3.4.1. Biološki pomen zavarovanih območij	27
3.4.2. Relativni socio-ekonomski pomen	28
3.5. Ranljivost zavarovanih območij.....	29
3.5.1. Stopnja ranljivosti zavarovanih območij.....	29

3.6. Načrtovanje v zavarovanih območjih	30
3.6.1. Ustreznost varstvenih ciljev	30
3.6.2. Pravna varnost zavarovanih območij	31
3.6.3. Zasnova in umestitev zavarovanega območja	32
3.7. Vlaganje v zavarovanih območjih	33
3.7.1. Kadrovska struktura in notranji procesi	33
3.7.2. Infrastruktura za upravljanje in obiskovanje zavarovanih območij.....	34
3.7.3. Komunikacija med zaposlenimi in navzven	35
3.7.4. Financiranje	36
3.8. Upravljavski procesi	37
3.8.1. Načrtovanje upravljanja	37
3.8.2. Raziskave in monitoring	38
3.9. Doseganje rezultatov	39
3.10. Analiza celotnega sistema zavarovanih območij	41
3.10.1. Načrtovanje in ustreznost obstoječega sistema ZO.....	41
3.10.2. Politika zavarovanih območij.....	42
3.10.3. Politična podpora.....	43
4. Primernost RAPPAM metodologije za analizo upravljanja	44
5. Priporočila RAPPAM delavnice	45
6. Zahvala.....	49

Kazalo tabel

<i>Tabela 1. Pregled osnovnih informacij o zavarovanih območjih, vključenih v RAPPAM analizo.....</i>	<i>11</i>
<i>Tabela 2. Pregled kategorij pritiskov in groženj.....</i>	<i>13</i>
<i>Tabela 3. Nabor priporočil RAPPAM delavnice za izboljšanje učinkovitosti upravljanja ZO.....</i>	<i>47</i>

Kazalo slik

<i>Slika 1. Zgradba RAPPAM vprašalnika za analizo pritiskov in groženj (primer za sečnjo).....</i>	<i>12</i>
<i>Slika 2. Način točkovanja obsega, vpliva in stalnosti pritiskov in groženj.....</i>	<i>12</i>
<i>Slika 3. Število ZO s posamezni pritiski in grožnjami.....</i>	<i>14</i>
<i>Slika 4. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi sečnje.....</i>	<i>15</i>
<i>Slika 5. Skupne ocene pritiskov in groženj na ZO zaradi spremembe namembnosti zemljišč.....</i>	<i>15</i>
<i>Slika 6. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi spremembe rabe zemljišč.....</i>	<i>16</i>
<i>Slika 7. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi opuščanja tradicionalne rabe.....</i>	<i>17</i>
<i>Slika 8. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi intenzivne paše in košnje.....</i>	<i>18</i>
<i>Slika 9. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi posegov v vodni in obvodni prostor.....</i>	<i>18</i>
<i>Slika 10. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi lova in ribolova.....</i>	<i>19</i>
<i>Slika 11. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi rudarstva.....</i>	<i>19</i>

<i>Slika 12. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi nabiranja gozdnih dobrin.</i>	20
<i>Slika 13. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi turizma in rekreacije.....</i>	21
<i>Slika 14. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi odpadkov.</i>	21
<i>Slika 15. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi čezmejnih vplivov.....</i>	22
<i>Slika 16. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi invazivnih tujerodnih vrst.</i>	23
<i>Slika 17. Skupni pritiski in grožnje vseh 13 kategorij v zavarovanih območjih.</i>	24
<i>Slika 18. Skupna ocena pritiskov/groženj za vsako kategorijo zavarovanih območij.....</i>	25
<i>Slika 19. Število pritiskov, ki ostajajo enaki ali pa pričakujemo povečanje negativnih vplivov.</i>	26
<i>Slika 20. Relativni biološki pomen zavarovanih območij.</i>	27
<i>Slika 21. Relativni socio-ekonomski pomen zavarovanih območij.....</i>	28
<i>Slika 22. Ocena stopnje ranljivosti zavarovanih območij.</i>	29
<i>Slika 23. Korelacija med stopnjo ranljivosti zavarovanih območij in njihovo velikostjo.</i>	30
<i>Slika 24. Stopnja ustreznosti varstvenih ciljev po posameznih zavarovanih območjih.....</i>	31
<i>Slika 25. Stopnja pravne varnosti po posameznih zavarovanih območjih.....</i>	32
<i>Slika 26. Ustreznost zasnove in umestitve zavarovanih območij.</i>	33
<i>Slika 27. Ustreznost kadrovske strukture in notranjih procesov po posameznih zavarovanih območjih.</i>	34
<i>Slika 28. Ustreznost infrastrukture za upravljanje in obiskovanje ZO.</i>	35
<i>Slika 29. Kakovost komunikacije med zaposlenimi in navzven.....</i>	36
<i>Slika 30. Ustreznost financiranja po posameznih zavarovanih območjih.....</i>	37
<i>Slika 31. Ocena kakovosti načrtovanja upravljanja po posameznih zavarovanih območjih.</i>	38
<i>Slika 32. Ocena ustreznosti raziskav in monitoringa po posameznih zavarovanih območjih.....</i>	39
<i>Slika 33. Ocena doseganja rezultatov na različnih področjih upravljanja v zadnjih dveh letih.</i>	40
<i>Slika 34. Ocena ustreznosti obstoječega sistema ZO.</i>	41
<i>Slika 35. Ocena politike zavarovanih območij.</i>	42
<i>Slika 36. Ocena politične podpore zavarovanim območjem.....</i>	43

Kazalo prilog

Priloga 1. RAPPAM Vprašalnik za hitro analizo

Priloga 2. Program RAPPAM delavnice, 21. 11. 2008

Priloga 3. Seznam udeležencev RAPPAM delavnice

Priloga 4. Seznam kratic

Povzetek

Zavarovana območja so najpomembnejši inštrument varstva biotske raznovrstnosti in lahko bistveno pripomorejo k socio-ekonomskemu razvoju regij. Cilje, zaradi katerih so bila razglašena, pa lahko dosegajo le, če so povezana v obsežen in učinkovit sistem. Tak sistem mora biti ustrezno podprt s pravnimi in sektorskimi podlagami, zagotovljeno pa mora biti tudi ustrezno upravljanje zavarovanih območij in trajnostno financiranje.

Eno od orodij za preverjanje učinkovitosti sistema zavarovanih območij ponuja metodologija RAPPAM (*Rapid Assessment and Prioritization of Protected Areas*), ki smo jo uporabili tudi pri analizi sistema slovenskih zavarovanih območij, novembra 2008. Analiza je potekala v sklopu projekta *Zavarovana območja v dinarski regiji (Dinaric Arc Ecoregion Project)*, ki ga vodi in financira Svetovni sklad za naravo (WWF), v sodelovanju z Univerzo na Primorskem, ki izvaja projekt *Oblikovanje učinkovitega sistema zavarovanih območij v Sloveniji*. V analizo je bilo vključenih vseh devet zavarovanih območij v Sloveniji, ki so imela v času izvajanja analize operativnega upravljavca, in sicer: Triglavski narodni park (TNP), Park Škocjanske jame (PŠJ), Kozjanski regijski park (KRP), Notranjski regijski park (NRP), Krajinski park Goričko (KPG), Krajinski park Kolpa (KPK), Krajinski park Logarska dolina (KPLD), Krajinski park Sečoveljske Soline (KPSS) ter Naravni rezervati Škocjanski zatok (NRŠZ). Ker so bila v analizo zajeta skoraj vsa večja zavarovana območja, skupna površina v analizo vključenih območij predstavlja 78% površine vseh zavarovanih območij v Sloveniji.

Analiza groženj in pritiskov je pokazala, da eno največjih groženj za slovenska zavarovana območja predstavljajo spremembe v tradicionalni rabi (tako opuščanje kot intenzifikacija rabe), med največjimi pritiski pa sta turizem in rekreacija ter invazivne tujerodne vrste. Sistem zavarovanih območij v Sloveniji je pretežno zasnovan tako, da vključuje območja z velikim naravovarstvenim pomenom, žal pa zavarovana območja še niso gonilna sila pri zagotavljanju trajnostnega razvoja in s tem povezanih socio-ekonomskih koristi. Analiza je jasno pokazala, da so večja zavarovana območja tudi bolj ranljiva. Vendar pa je iz biološkega vidika ustanavljanje velikih območij nujno, saj lahko tako zagotovimo obstoj minimalnih viabilnih populacij vrst in doseganje osnovnega cilja razglasitve zavarovanega območja – ohranjanja biotske raznovrstnosti.

Osrednji del RAPPAM metodologije je vprašalnik, ki sledi logičnim sklopom upravljaljskega cikla: načrtovanje – vlaganje – procesi upravljanja – učinki upravljanja – rezultati. Kakovost načrtovanja se vrednoti z ustreznostjo varstvenih ciljev, pravno varnostjo in kakovostno zasnovo oziroma umestitvijo zavarovanih območij. Ugotovili smo, da so v Sloveniji varstveni cilji večinoma dobro vključeni v načrtovalske dokumente. Pravna varnost je šibka, predvsem zaradi nerešenih pravno-premoženjskih zadev in nezadostnosti človeških in drugih virov, razmeroma dobro pa je ocenjeno sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Pri zasnovi zavarovanih območij je posebej šibka njihova conacija.

Vprašanja s področja vlaganja so združena v sklope: kadrovska struktura, komunikacija in informacije, infrastruktura in financiranje. Pri kadrovski strukturi zaposlenih se je kot problematično izkazalo nezadostno število zaposlenih in slabo razviti mehanizmi za preverjanje učinkovitosti zaposlenih, njihova strokovnost pa je ocenjena kot ustrezna. Skoraj pri vseh zavarovanih območjih je dobra ali vsaj zadovoljiva infrastruktura, še višjo oceno pa je dobila komunikacija, tako znotraj kolektiva kot tudi s sorodnimi organizacijami. Financiranje zavarovanih območij v preteklosti je bilo ocenjeno kot večinoma slabo, zaskrbljujoče pa je tudi dejstvo, da upravljavci nimajo zagotovil za dolgoročno financiranje.

Sklop RAPPAM vprašalnika, ki se nanaša na procese upravljanja, gradijo vprašanja v zvezi z načrtovanjem upravljanja, notranjo organizacijo upravljavca in raziskovalnim delom. Izrazita šibkost slovenskega sistema zavarovanih območij je odsotnost načrtov upravljanja, saj sta imeli v času izvajanja RAPPAM analize potrjen dolgoročni načrt upravljanja le dve od devetih zavarovanih območij. Upravljanje v ostalih zavarovanih območjih se tako odvija na osnovi letnih načrtov, ker ne omogoča dolgoročnega načrtovanja. Na področju raziskav in monitoringa se med zavarovanimi območji pojavljajo velike razlike. Vsem pa je skupno, da se izvaja premalo socio-ekonomskih raziskav in spremljanja stanja biotske raznovrstnosti.

Ločen sklop RAPPAM vprašalnika je namenjen analizi celotnega sistema zavarovanih območij. Na ta del vprašalnika je odgovarjalo le šest zavarovanih območij. Večina je načrtovanje sistema zavarovanih območij ocenila kot dobro, slabše pa politiko zavarovanih območij. Kot zmerno je bila ocenjena politična podpora sistemu zavarovanih območij, slabše pa izpolnjevanje državnih obvez in financiranje zavarovanih območij.

Na podlagi izsledkov RAPPAM analize smo oblikovali priporočila, ki so bila na delavnici preoblikovana in dopolnjena. Za priporočila, ki predstavljajo usmeritve za krepitev upravljanja zavarovanih območij, smo opredelili nosilce in roke za izvedbo ter jih razvrstili v pet ciljev:

- Cilj 1. Krepitev učinkovitosti upravljanja zavarovanih območij (ZO)
- Cilj 2. Krepitev zmogljivosti na institucionalni ravni
- Cilj 3. Učinkovito upravljanje s habitati in vrstami v ZO
- Cilj 4. Zagotavljanje financiranja ZO
- Cilj 5. Krepitev prepoznavnosti in pomena ZO

1. Uvod

Biotska raznovrstnost je veliko in danes še vedno zelo podcenjeno bogastvo, ki se je z evolucijo oblikovalo skozi milijone let in vključuje vse oblike življenja, od najmanjših mikrobov do največjih rastlin in živali, življenjske prostore in ekosisteme od gozdov, puščav, močvirij do kmetijskih površin in mestnih parkov, kakor tudi medsebojne vplive med različnimi živimi bitji ter njihove povezave z okoljem. Zaradi biotske raznovrstnosti se lahko oskrbujemo z različnimi dobrinami in uživamo koristi, kot so npr. hrana, energija, materiali, izdelki, ki varujejo zdravje, čista voda ter zrak in rodovitna tla, ki jih zagotavlja ravnovesje naravnih procesov.

Zavarovana območja veljajo za najpomembnejši inštrument varstva biotske raznovrstnosti. Cilj razglasitve in upravljanja zavarovanega območja je v ohranjanju narave in z njo povezanimi dobrinami in koristmi ter kulturnimi vrednotami. Naravni parki in druga zavarovana območja narave lahko dosegajo cilje, zaradi katerih so bili ustanovljeni le, če so povezani v obsežen in učinkovit sistem, ki ima ustrezno podporo v zakonskih ter sektorskih dokumentih, raznolikih upravljaljskih modelih ter ima zagotovljeno dolgoročno financiranje. Pomembno je tudi stalno preverjanje doseganja ciljev in prilagajanje upravljanja novim izzivom.

Eno od orodij za preverjanje učinkovitosti upravljanja zavarovanih območij ponuja metodologija RAPPAM (*Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management*). To metodologijo¹ za hitro ocenjevanje in določitev upravljaljskih prioritet v zavarovanih območjih je pripravil Svetovni sklad za naravo (WWF) in temelji na okvirju za ocenjevanje, ki ga je razvila Svetovna komisija za zavarovana območja (*World Commission on Protected Areas - WCPA*) pri Svetovni zvezi za ohranitev narave (IUCN). RAPPAM metodologija je zasnovana za splošne primerjave med različnimi zavarovanimi območji. Z njo lahko odgovorimo na nekatera pomembna vprašanja: Katere grožnje pretijo več zavarovanim območjem in kako resne so? Kako podobna so si zavarovana območja glede infrastrukture in zmogljivosti za upravljanje? Katere naloge so nujne v zavarovanih območjih? Kakšna je stopnja celovitosti in degradacije v posameznih zavarovanih območjih? Kako uspešno nacionalne in lokalne politike podpirajo učinkovito upravljanje z zavarovanimi območji? Katere naloge so najnujnejše za izboljšanje celotnega sistema?

Nacionalni program varstva okolja 2005-2012, ki je bil sprejet leta 2005², vključuje tudi cilj, da se do leta 2014 površina zavarovanih območij različnih kategorij postopno poveča za 10 % površine Slovenije. Program poudarja tudi krepitev upravljanja in predvideva ustanovitev centralne enote za zavarovana območja, ki bi izvajala skupne naloge upravljalcev.

Zavarovana območja v Sloveniji, predvsem večji naravni parki, niso aktivni le na področju varstva narave, temveč skrbijo tudi za kulturno dediščino, izvajajo razvojne projekte, skrbijo za svojevrsten turističen produkt, izobražujejo ter skrbijo tudi za mednarodno promocijo Slovenije. Svoje poslanstvo pa bodo lahko v celoti izpolnili, ko bodo:

1 Ervin, J. 2003. WWF: Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) Methodology, WWF Gland, Switzerland. Slovenski prevod metodologije je na spletni strani Ministrstva za okolje in prostor.

² Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja. Uradni list RS 2/2006

- prepoznani kot eno od obstoječih razvojnih jeder,
- postali nosilci skupne vizije razvoja na načelih trajnosti – na ravni države, regij in občin,
- mesto združevanja sektorskih politik (urejanje prostora, kultura, turizem, kmetijstvo in razvoj podeželja, regionalni razvoj, izobraževanje, ...) in načrtovanja skupnih projektov,
- zagotavljali celovitejše, usklajeno varstvo in razvoj, ki bo zagotavljal večji sinergijski izkoristek vloženih sredstev,
- postali nosilci usklajenih mehanizmov za podporo prebivalcem.

V Sloveniji evropsko primerljiv sistem zavarovanih območij šele gradimo, zato je še pomembneje, da ocenimo njegovo učinkovitost in oblikujemo smernice za krepitev učinkovitosti njegovega delovanja. RAPPAM metodologija je primerno orodje za doseg tega cilja, saj je mogoče analizo opraviti v relativno kratkem času, rezultati pa jasno pokažejo katera področja potrebujejo krepitev.

2. Opis RAPPAM metodologije

2.1. Osnovni okvir RAPPAM metodologije:

Metodologija RAPPAM je sestavljena iz petih korakov:

2.1.1. Določitev obsega analize (1. korak)

Na začetku analize moramo jasno določiti, katere zavarovana območja bomo vključili v analizo, kdo bo sodeloval v procesu, kdo bo odgovarjal na vprašalnik. Že v tej fazi se moramo odločiti o poteku analize. Za doseganje transparentnosti analize moramo vsaj del analize opraviti na delavnici, kjer je omogočen dialog.

2.1.2. Ocena obstoječih informacij (2. korak)

V procesu priprave analize preverimo obstoječe informacije in študije o zavarovanih območjih, zberemo statistične podatke, če je potrebno tudi zemljevide območij. Te podatke lahko uporabimo pri izpolnjevanju vprašalnika ali pri interpretaciji odgovorov.

2.1.3. Izpolnjevanje Vprašalnika za hitro analizo (3. korak)

Analizo upravljanja zavarovanih območij opravimo z Vprašalnikom za hitro analizo (*Rapid Assessment Questionnaire*) (Priloga 1), ki je sestavni del RAPPAM metodologije. Vprašalnik izpolnijo upravljavci zavarovanih območij, lahko pa tudi drugi deležniki, ki dobro poznajo stanje v katerem izmed ZO. Priporočljivo je, da se vprašalnik izpolnjuje na delavnici, saj se lahko udeleženci sporazumejo o interpretaciji posameznih vprašanj. Če delavnice ni mogoče izvesti, je potrebno na kakšen drug način zagotoviti transparentno predstavitev rezultatov analize. Jasno moramo tudi povedati, kako bomo uporabili rezultate.

Osrednje del RAPPAM analize je zasnovan kot vprašalnik, v katerem so vprašanja združena v sedem sklopov. V prvem so zbrane osnovne informacije o zavarovanem območju, vključno s cilji upravljanja in ključnimi upravljavskimi nalogami. Zelo pomemben in obsežen sklop je namenjen analizi pritiskov in groženj v zavarovanih območjih. Pri tem so kot pritiski opredeljene tiste aktivnosti ali dogodki, ki so že imeli uničujoč vpliv na zavarovano območje. Grožnje so potencialni in grozeči pritiski na ZO, katerih pojav lahko pričakujemo na ZO. Vključujejo tako zakonite kot nezakonite dejavnosti in so lahko posredna ali neposredna posledica izvajanja dejavnosti na ZO. Naslednji sklop se ukvarja s stanjem glede vsebine, vlaganj, procesov, učinkov in rezultatov v posameznem zavarovanem območju. Zadnji trije sklopi vprašanj so namenjeni sistemu zavarovanih območij, za razliko od predhodnih sklopov vprašanj, ki se nanašajo na posamezno zavarovano območje.

Anketiranci na večino vprašanj odgovarjajo na enega od štirih možnih odgovorov; „da“, „večinoma da“, „večinoma ne“ ali „ne“. Odgovor „da“ (d) se zapiše, ko drži večina v izjavi navedenih elementov. Odgovor „večinoma da“ (v/d) bi pomenil, da je večina elementov v izjavi ustrezna ali pa bodo naloge opravljene v bližnji prihodnosti, vendar ostaja še nekaj dvomov za odločen odgovor „da“. Odgovor „večinoma ne“ (v/n) nakazuje, da več ali morda celo večina elementov v izjavi ne ustreza stanju ali pa rezultati niso zadovoljivi. Odgovor „ne“ pa označuje stanje, ko za obravnavano zavarovano območje ne drži noben element navedene izjave.

2.1.4. Analiza rezultatov (4. korak)

Metodologija vključuje enoten način točkovanja posameznih odgovorov, kar omogoča tudi primerljivost analiz med različnimi regijami ali državami. Točkovanje vseh odgovorov omogoča različne računske operacije, ki jih predstavimo na grafih. Prikazujemo lahko trende znotraj posameznih območij ali pa razlike med območij. Za oblikovanje priporočil je najpomembneje, da iščemo pomanjkljivosti, ki se pojavljajo na več ZO, saj so to verjetno ključna področja, na katerih je potrebna krepitev zmogljivosti.

2.1.5. Določitev nadaljnjih korakov in priporočila (5. korak)

Na podlagi analize oblikujemo priporočila. Najbolje je, če so določevalci in upravljavci zavarovanih območij (UZO) vključeni tudi v to fazo analize, saj bodo morali ta priporočila upoštevati pri nadaljnjem delu. Priporočila morajo biti osredotočena na ključne spremembe, ki so potrebne za strateško izboljšanje učinkovitosti upravljanja zavarovanih območij. Te spremembe lahko vključujejo politike, metode upravljanja in/ali razporejanje sredstev. Pri pripravi priporočil moramo upoštevati tudi posledice teh aktivnosti (npr. posledice spreminjanja proračunskih postavk). Pomembno je, da na delavnici jasno povemo, kako bodo ta priporočila uporabljena v praksi.

2.2. Izvedba metodologije v Sloveniji

2.2.1. Izbira zavarovanih območij za RAPPAM analizo

V RAPPAM analizo smo vključili upravljavce devetih zavarovanih območij, in sicer tistih ZO, ki so imela v času izvajanja analize (novembra 2008) operativno upravljavsko telo (Tabela 1). V analizo nismo vključili upravljavca Krajinskega parka Strunjan, saj je bil javni zavod formalno ustanovljen šele decembra 2008. V času izvajanja RAPPAM analize je bil ustanovljen tudi Krajinski park Ljubljansko barje, vendar upravljavsko telo še ni bilo ustanovljeno. Območja se med seboj sicer precej razlikujejo po velikosti in obliki upravljanja (državni javni zavod, občinski javni zavod, koncesionar), kar smo upoštevali tudi pri interpretaciji rezultatov.

V Sloveniji je bilo decembra 2008 1251 zavarovanih območij, ki pokrivajo 12,11% ozemlja Republike Slovenije. Večino zavarovanih območij so v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja ustanovile občine, vendar ob ustanovitvi niso bile jasno opredeljene naloge upravljanja in določene upravljavske organizacije. Zato ima trenutno upravljavca le devet zavarovanih območij. Kljub temu pa imajo upravljavsko telo skoraj vsa velika ZO in prav vsa, ki jih je država ustanovila po letu 2000 (razen nedavno ustanovljenega KP Ljubljansko barje). Devet upravljanih zavarovanih območij, ki smo jih vključili v analizo, tako predstavlja skoraj 78 % površine zavarovanih območij. Še vedno pa je nekaj več kot 20 % ZO brez urejenega upravljanja, kar ostaja eden izmed osrednjih problemov v Sloveniji.

2.2.2. Potek RAPPAM analize v Sloveniji

Analizo RAPPAM je izvedlo Ministrstvo za okolje in prostor, Sektor za zavarovana območja, v sklopu projekta *Zavarovana območja v dinarski regiji*, ki ga vodi in financira WWF. Analiza upravljanja zavarovanih območij bo v letih 2008 in 2009 izvedena v vseh državah dinarskega območja in predstavlja osnovo za krepitev zavarovanih območij v dinarski regiji. V izvajanje analize je bila aktivno vključena tudi Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, ki trenutno izvaja projekt *Oblikovanje učinkovitega sistema zavarovanih območij v Sloveniji*.

V Sloveniji smo izvedbo metodologije nekoliko prilagodili, saj bi bilo težko zagotoviti ustrezno udeležbo deležnikov in UZO na večdnevni delavnici. Vprašalnik za hitro analizo smo tako dopolnili z razlagami in primeri, kar je omogočalo individualno izpolnjevanje (Priloga 1). Tako prilagojen vprašalnik smo posredovali UZO. Analizo rezultatov vprašalnika sta opravila Jana Kus Veenvliet in Andrej Sovinc, ki sta pripravila tudi osnutek priporočil. To je bilo izhodišče za delavnico, ki je potekala 21.11.2008 v Krajinskem parku Radensko polje v ustanavljanju (Priloga 2). Delavnica je bila namenjena razpravi o rezultatih in priporočilih. Po delavnici je bil izdelan čistopis priporočil, ki je bil konec novembra 2008 posredovan v pregled udeležencem delavnice. Na podlagi pripomb smo oblikovali končno različico priporočil (poglavje 5), ki predstavlja izhodišče za nadaljnje delo Sektorja za zavarovana območja in upravljavcev zavarovanih območij.

Delavnice so se udeležili predstavniki vseh zavarovanih območij, ki so bila vključena v analizo, predstavniki pristojnega ministrstva, strokovnih služb za varstvo narave, sodelavci projekta Dinaric Arc in drugi (Priloga 3).

3. Rezultati RAPPAM analize

3.1. Splošne informacije o ZO

V RAPPAM analizo smo vključili devetih zavarovanih območij, ki so imela v času izvajanja analize (novembra 2008) operativno upravljavsko telo (Tabela 1). TNP je edini nacionalni park v Sloveniji, katerega večji del je uvrščen v IUCN kategorijo³ II, *Narodni park*. Sedem ZO je uvrščenih v IUCN kategorijo V, območja *Zavarovane krajine*, ki so zavarovana za ohranjanje krajine ter za rekreacijo. Le NRŠZ je uvrščen v IUCN kategorijo IV, *Zavarovani habitati rastlinskih in živalskih vrst*, v katerih se z določeno rabo zagotavlja ohranjanje ogroženih rastlinskih/živalskih vrst oz. habitatnih tipov.

Območja se med seboj precej razlikujejo po velikosti, kar vpliva na mnoge notranje procese in oblike upravljanja. Med analiziranimi ZO je pet območij, s katerimi upravljajo za to nalogo ustanovljeni državni javni zavodi. Z dvema državnima zavarovanima območjem upravljata koncesionarja, ki sta organizirana kot podjetje oziroma društvo. Dve zavarovani območji je ustanovila občina, z enim upravlja občinski javni zavod, za upravljanje drugega pa je občina podelila koncesijo podjetju.

V sklopu osnovnih informacij smo zbrali tudi podatke o višini proračunskih sredstev, ki jih upravljavci prejema iz državnega proračuna. Ta podatek kaže jasnejšo sliko financiranja kot celotni letni proračun, saj v nekaterih ZO zaradi posebnih danosti lahko velik del prihodkov predstavljajo vstopnine za obiskovanje naravnih vrednot. ZO, ki sta ju ustanovili občini se delno financirata iz občinskih proračunov.

³ Dudley, N. (ed.) 2008. Guidelines for applying protected areas management categories. Gland: IUCN. <http://www.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/PAPS-016.pdf>

Tabela 1. Pregled osnovnih informacij o zavarovanih območjih, vključenih v RAPPAM analizo.

Ime zavarovanega območja	Kratica	IUCN kategorija	Površina [ha]	Ustanovitelj	Leto ustanovitve	Leto ustanovitve upravljavca	Proračunska sredstva (€) upravljavca za leto 2008
Triglavski narodni park	TNP	II / V	83.807	država	1981	1975	1.376.460
Park Škocjanske jame	PŠJ	III/V	413	država	1996	1997	480.000
Kozjanski regijski park	KRP	V	20.760	država	1981	1983	682.000
Notranjski regijski park	NRP	V	22.200	občina	2003	2003	150.000 ⁴
Krajinski park Goričko	KPG	V	46.200	država	2003	2004	405.200
Krajinski park Kolpa	KPK	V	4331	država	2006 ⁵	2006	228.646
Krajinski park Logarka dolina	KPLD	V	2430	občina	1987	1992	120.000
Krajinski park Sečoveljske soline	KPSS	V	650	država, koncesija	2001	2002 ⁶	265.256
Naravni rezervat Škocjanski zatok	NRŠZ	IV	122	država, koncesija	1998	1999 ⁷	245.500

3.2. Postopek analize pritiskov in groženj

Drugi sklop vprašalnika (Slika 1) se nanaša na pritiske in grožnje zavarovanega območja. Njihov pomen se oceni posebej za vsak pritisk/grožnjo. **Pritiski** so aktivnosti ali dogodki, ki so že imeli uničujoč vpliv na ZO, **grožnje** so potencialni in grozeči pritiski na ZO, ki se še niso pojavili, vendar jih lahko pričakujemo v prihodnosti. Pritiski in grožnje vključujejo tako zakonite kot nezakonite dejavnosti in so lahko posredna ali neposredna posledica izvajanja dejavnosti na ZO. Za uporabo RAPPAM metodologije v Sloveniji smo pripravili nov seznam pritiskov in groženj, ki se pojavljajo vsaj v nekaterih slovenskih ZO (Tabela 2). Anketiranci so vsak pritisk/grožnjo podrobneje opisali, nato pa so opredelili tudi njihov pomen, obseg, vpliv in stalnost. Obseg se nanaša na delež celotne površine ZO, na kateri se pojavlja pritisk ali bi se lahko pojavila grožnja. **Vpliv** je merilo velikosti vpliva pritiska/grožnje na naravne vire ZO. Vpliv je „zelo velik“, kadar gre za velike poškodbe ali izgubo naravnih virov zavarovanega območja, bodisi prsti, vode, živali/rastlin, „velik“, ko zaradi pritiskov prihaja do bistvenih poškodb naravnih virov ZO. Vpliv opredelimo kot „zmeren“, kadar ga lahko zaznamo, vendar vpliv ni bistven, kot „majhen“ pa opredelimo skoraj neznatne in nepomembne vplive. **Stalnost** se nanaša na čas, ki bi bil predvidoma potreben za obnovitev naravnih virov ZO.

⁴ sofinanciranje ustanoviteljice, občine Cerknica

⁵ Zavarovano območje je prva ustanovila občina Črnomelj leta 1998.

⁶ Leto podelitve koncesije za upravljanje podjetju Soline d.o.o.

⁷ Leto podelitve koncesije za upravljanje Društvu za proučevanje ptic Slovenije (DOPPS).

Skupno oceno velikosti pritiskov in groženj smo izračunali s točkovanjem posameznih komponent ocene, kot je prikazano na spodnji sliki (Slika 2). Ocene obsega, vpliva in stalnosti pritiska/grožnje smo množili in tako dobili oceno velikosti grožnje/pritiska, ki je v razponu med 1 in 64. V nadaljevanju podajamo grafe, na katerih je prikazana ocena velikosti za vsako kategorijo grožnje/pritiska.

2a. PRITISKI IN GROŽNJE

Pritisk: SEČNJA
Podrobno opiši pritisk:

Prisoten V zadnjih 5 letih ni bil prisoten

Ta pritisk se je v zadnjih 5 letih: Skupna ocena teže tega pritiska v zadnjih 5 letih je:

☐ Bistveno povečal	Obseg	Vpliv	Stalnost
☐ Nekoliko povečal	☐ Povsod (>50%)	☐ Zelo velik	☐ Stalen (>100 let)
☐ Ostal nespremenjen	☐ Zelo razširjen (15-50%)	☐ Velik	☐ Dolgoročen (20-100 let)
☐ Nekoliko zmanjšal	☐ Razpršen (5-15%)	☐ Zmeren	☐ Srednjeročen (5-20 let)
☐ Bistveno zmanjšal	☐ Lokaliziran (<5%)	☐ Majhen	☐ Kratkoročen (<5 let)

Grožnja:
Podrobno opiši grožnjo:

Jo lahko pričakujemo Je v naslednjih 5 letih ne pričakujemo

Verjetnost, da se grožnja pojavi je:

Skupna ocena teže te grožnje v naslednjih 5 letih bo verjetno:

☐ Zelo velika	Obseg	Vpliv	Stalnost
☐ Velika	☐ Povsod (>50%)	☐ Zelo velik	☐ Stalen (>100 let)
☐ Srednja	☐ Zelo razširjen (15-50%)	☐ Velik	☐ Dolgoročen (20-100 let)
☐ Majhna	☐ Razpršen (5-15%)	☐ Zmeren	☐ Srednjeročen (5-20 let)
☐ Zelo majhna	☐ Na posameznih lokacijah (<5%)	☐ Majhen	☐ Kratkoročen (<5 let)

Slika 1. Zgradba RAPPAM vprašalnika za analizo pritiskov in groženj (primer za sečnjo).

Obseg	Vpliv	Stalnost
☐ Povsod (>50%) 4	☐ Zelo velik 4	☐ Stalen (>100 let) 4
☐ Zelo razširjen (15-50%) 3	☐ Velik 3	☐ Dolgoročen (20-100 let) 3
☐ Razpršen (5-15%) 2	☐ Zmeren 2	☐ Srednjeročen (5-20 let) 2
☐ Lokaliziran (<5%) 1	☐ Majhen 1	☐ Kratkoročen (<5 let) 1

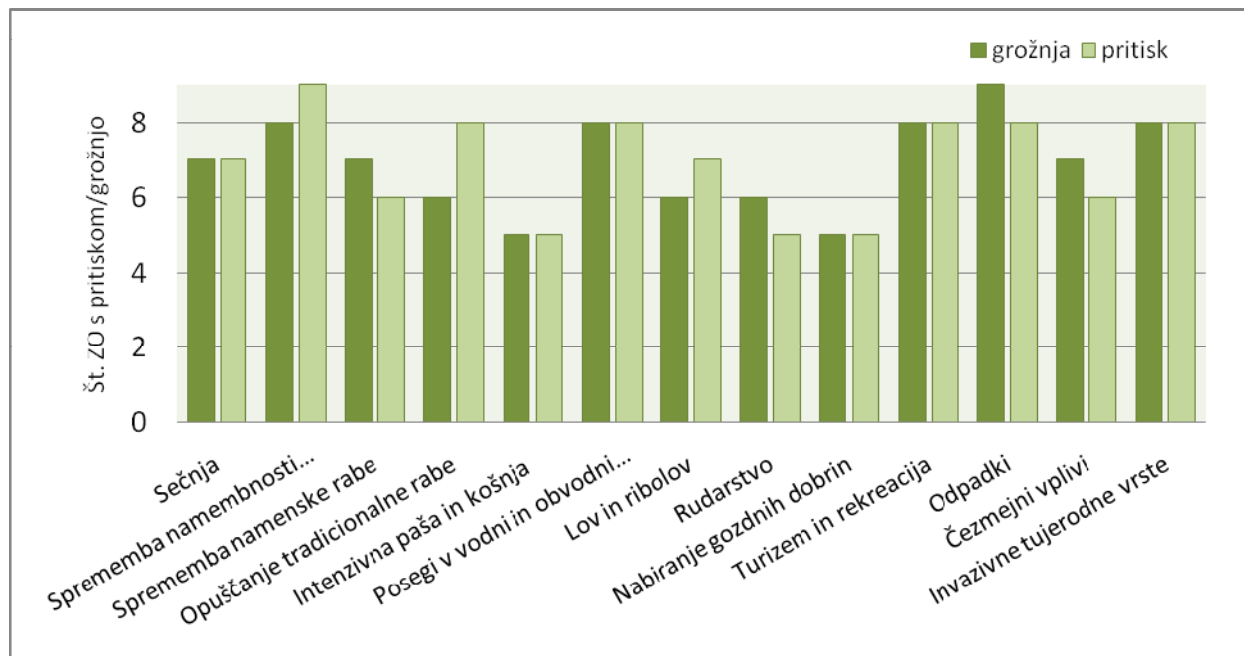
Slika 2. Način točkovanja obsega, vpliva in stalnosti pritiskov in groženj.

Tabela 2. Pregled kategorij pritiskov in groženj.

Pod debelo črto spodaj so navedene nekatere grožnje/pritiski, ki so jih nekateri UZO navedli v kategoriji »drugo«.

Kategorija	Opis
Sečnja	Zakonita in nezakonita sečnja v gozdnih predelih ZO. Sečnjo v obvodnem prostoru, ki se ne načrtuje z gozdno gospodarskimi načrti, vključimo v kategorijo Posegi v vodni in obvodni prostor.
Sprememba namembnosti zemljišč	Sprememba namembnosti zemljišč <i>s spreminjanjem planske rabe</i> , na primer v območja stanovanj, turistična območja s pripadajočo infrastrukturo, območja prometne infrastrukture, območja kmetijskih zemljišč, ali druge rabe, s katerimi ni mogoče zagotavljati varstva zemljišč.
Sprememba namenske rabe	Sprememba rabe zemljišče bodisi <i>znotraj obstoječe planske rabe</i> (konverzija travnikov v njive, izsuševanje travnikov, zložbe zemljišč) ali pa <i>nezakoniti posegi na zemljiščih</i> (npr. črne gradnje, nezakonita odlagališča odpadkov).
Opuščanje tradicionalne rabe	Procesi, ki so posledica opustitve tradicionalne rabe zemljišč (npr. opuščanje košnje, paše, vzdrževanja visokodebelnih sadovnjakov, solinarstva, opuščanje kalov).
Intenzivna paša in košnja	Paša živine in košnja za krmo, ki zaradi intenzivnosti ali časovne neustreznosti ovira doseganje ciljev zavarovanega območja. Pritiske zaradi opuščanja paše ali košnje uvrstimo v sklop Opuščanje tradicionalne rabe zemljišč.
Posegi v vodni in obvodni prostor	Regulacije vodotokov, izgradnja jezov za rekreacijo, ribištvo, za zajetja pitne vode ali hidroelektrarne in male hidroelektrarne. Odvzemanje gramoza uvrstimo v kategorijo Rudarstvo.
Lov in ribolov	Dovoljeni lov/ribolov, ki kljub določenim kvotam, ogroža vire zavarovanega območja, ter nezakonit lov/ribolov. V to kategorijo uvrščamo tudi grožnje zaradi trofejnega in komercialnega lova ter zaradi vlaganja rib za športni ribolov.
Rudarstvo	Vse oblike vrtanja, rudarjenja in izkoriščanja podzemnih ali nadzemnih virov ter tudi vse odpadke, ki nastanejo s temi dejavnostmi. Sem sodijo tudi dejavnosti dovoljenega in nedovoljenega odvzemanja gramoza in solinarske dejavnosti
Nabiranje gozdnih dobrin	Nabiranje nelesenih gozdnih proizvodov, kot so na primer plodovi, zelate rastline (lahko tudi zdravilne rastline), gobe in drugi naravni viri zavarovanega območja, bodisi za prodajo ali lastno rabo.
Turizem in rekreacija	Vključuje npr. planinarjenje, taborjenje, smučanje, jahanje, vožnjo s čolni, rabo motornih vozil na cestah ali izven njih (terenska vozila) in druge oblike rekreacije. Gradnja turističnih infrastrukturnih objektov sodi v sklop Sprememba namembnosti zemljišč
Odpadki	Neustrezno odlaganje odpadkov dovoljenih dejavnosti (npr. odlagališča odpadkov, smeti, ki jih puščajo turisti) kot tudi nedovoljeno odlaganje odpadkov nezakonitih dejavnosti (črna odlagališča gradbenih in kosovnih odpadkov). V to kategorijo sodi tudi zasipavanje depresij in jam z gradbenimi odpadki.
Čezmejni vplivi	Čezmejno (prek državnih meja) onesnaževanje in zakisanje, povečan/zmanjšan odtok vode, obremenjenost z dušikom in poplave zaradi neustreznega ravnanja z zemljišči na drugi strani državne meje ter tudi vremenske spremembe, ki so posledica podnebnih sprememb.
Invazivne tujerodne vrste	Rastline in živali, ki jih je namerno ali nenamerno naselil človek zunaj območja naravne razširjenosti (npr. šarenka (<i>Onchorhynchus mykiss</i>), japonski dresnik (<i>Fallopia japonica</i>), kanadska zlata rozga (<i>Solidago canadensis</i>)).
Promet	Vplivi prometa na obstoječih cestah vseh kategorij (tudi gozdne ceste in vlake), bodisi zaradi motenj, hrupa, osvetljevanja ali poteka prek pomembnih selitvenih poti živali (npr. dvoživk). Gradnjo novih prometnic uvrstimo v kategorijo Sprememba namembnosti zemljišč, rekreativno vožnjo izven prometnic pa v kategorijo Turizem in rekreacija
Zračni promet	Vplivi vseh kategorij zračnega prometa (potniška letala, športna letala, helikopterji, jadralna letala, padala in baloni) zaradi hrupa ali onesnaževanja.
Onesnaženje voda	Neposredni ali daljinski vplivi onesnaženja stoječih ali tekočih voda ter morja, zaradi katerih je oteženo doseganje varstvenih ciljev ZO.

Analiza je pokazala, da se vse kategorije pritiskov pojavljajo vsaj v polovici ZO, nekateri pa v skoraj vseh (Slika 3). Le pritisk zaradi odpadkov se pojavlja v vseh ZO, vendar je skupna ocena velikosti pritiska relativno nizka. Iz spodnje slike lahko razberemo tudi dolgoročne trende, saj vidimo, da se bo večina pritiskov nadaljevala tudi v prihodnje. Na nekaterih ZO pričakujejo pojav novih pritiskov (sedaj opredeljene kot grožnje).

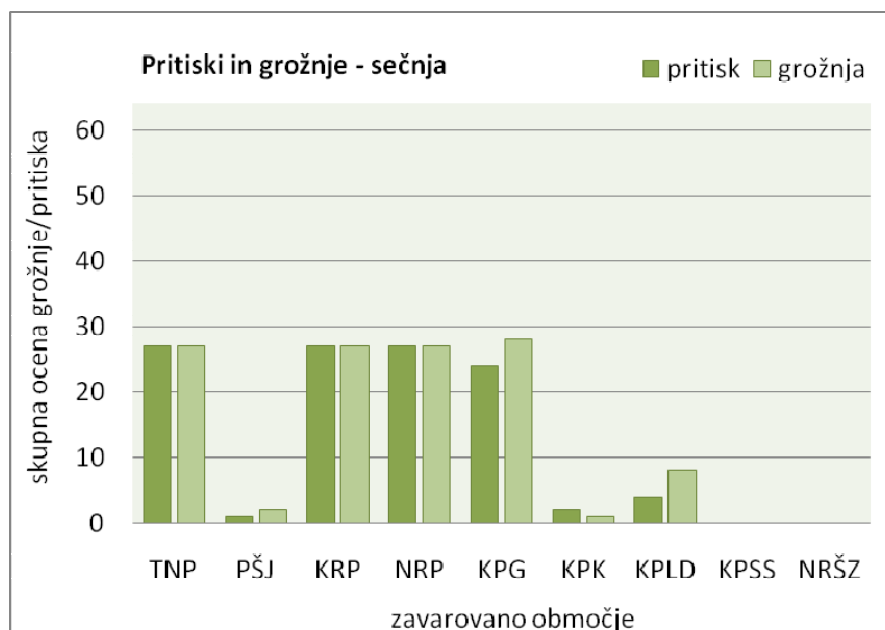

Slika 3. Število ZO s posamezni pritiski in grožnjami.

3.3. Rezultati analize pritiskov in groženj

3.3.1. Sečnja

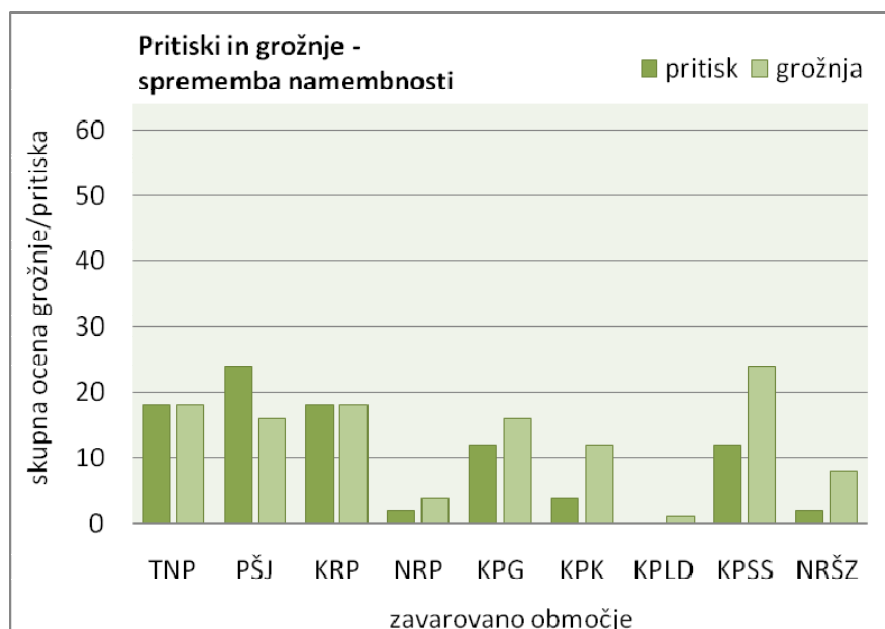
V Sloveniji se raba gozdov načrtuje z gozdnogospodarskimi načrti (GGN), ki jih pripravlja Zavod za gozdove. Načrti temeljijo na zagotavljanju trajnostne rabe gozdov in ohranjanja funkcije gozdov. Kljub temu je analiza pokazala, da v nekaterih ZO raba gozdov in varstveni cilji ZO še niso dobro usklajeni. Problem je izpostavljen predvsem v TNP, saj se v nacionalnem parku zaradi ciljev varstva narave izključuje kakršnakoli raba ali poseganje človeka. V drugih zavarovanih območjih se pojavljajo še problemi z robnimi sečnjami ali z intenzivnejšo sečnjo zaradi ekonomskih interesov. V KPG je bil v to kategorijo umeščen tudi pritisk/grožnja zaradi izsekavanja obrežne vegetacije. Površine vzdolž vodotokov pogosto niso opredeljene kot gozd in tako niso predmet gozdarskega, temveč vodnogospodarskega načrtovanja. Ocena pritiska in grožnje zaradi sečnje v ZO je prikazana na spodnji sliki (Slika 4).

Slika 4. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi sečnje.

3.3.2. Sprememba namembnosti zemljišč

Od leta 2004 se poleg presoj vplivov na okolje na varovanih območjih (zavarovana območja in Natura 2000 območja) opravlja tudi presoje sprejemljivosti vplivov planov⁸. Kljub temu spreminjanje namembnosti zemljišč predstavlja vsaj zmerne pritiske na večini ZO. Zaskrbljujoče pa je pričakovanje UZO, da se bo ta pritisk v prihodnje še povečeval (Slika 5). V priporočila smo zato vključili potrebo po krepitvi komunikacije med UZO in Zavodom RS za varstvo narave (ZRSVN), ki bo izboljšala vključitev UZO v pripravo naravovarstvenih smernic.

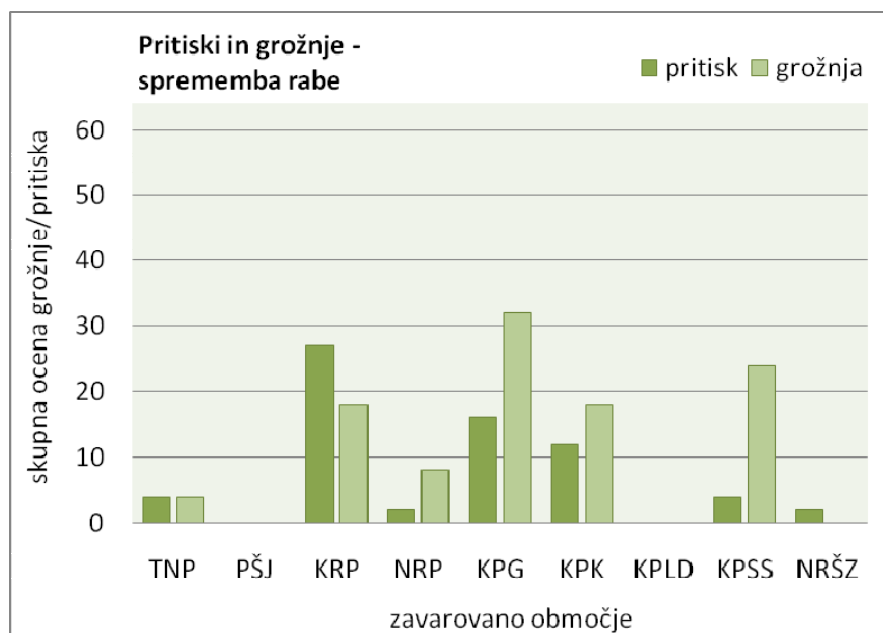
Slika 5. Skupne ocene pritiskov in groženj na ZO zaradi spremembe namembnosti zemljišč.

⁸ Pravilnik o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja (Uradni list RS, št. 130/2004, 53/2006, 43/2008).

3.3.3. Sprememba rabe zemljišč

V kategorijo spremembe rabe zemljišč sodijo pritiski/grožnje na ZO, ki so posledica spreminjanja rabe znotraj obstoječe planske rabe. Te se pojavljajo predvsem na kmetijskih zemljiščih, ker je znotraj rabe na kmetijskih zemljiščih mogoča sprememba travnikov v njive. Poleg tega se na nekaterih območjih na kmetijskih zemljiščih pojavljata tudi izsuševanje travnikov in zložba zemljišč. V to kategorijo bi uvrstili tudi nezakonite posege na zemljiščih (npr. črne gradnje, nezakonita odlagališča odpadkov), vendar tega niso navedli v nobenem ZO. Ker se ta kategorija nanaša predvsem na kmetijska območja, ni presenetljivo, da so skupne ocene višje v ZO z velikim deležem površine v nižinskih območjih (KPG, KPK, KPSS) (Slika 6). Zaradi bistvenih vplivov tega pritiska na ZO smo oblikovali kar tri priporočila:

1. Vzpostaviti postopek, ki bo omogočal vključevanje UZO v postopke odločitve o rabi oz. oddaji zemljišč v zavarovanih območjih, ki so v upravljanju Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov.
2. Prek kmetijskih svetovalnih služb zagotoviti promocijo in svetovanje o naravovarstvenih ukrepih, ki so vključeni v kmetijsko-okoljske ukrepe.
3. Poleg obstoječih postopno oblikovati dodatne naravovarstvene ukrepe za izvajanje trajnostne rabe zemljišč, ki ne temeljijo na kmetijsko-okoljskih, temveč na naravovarstvenih programih.

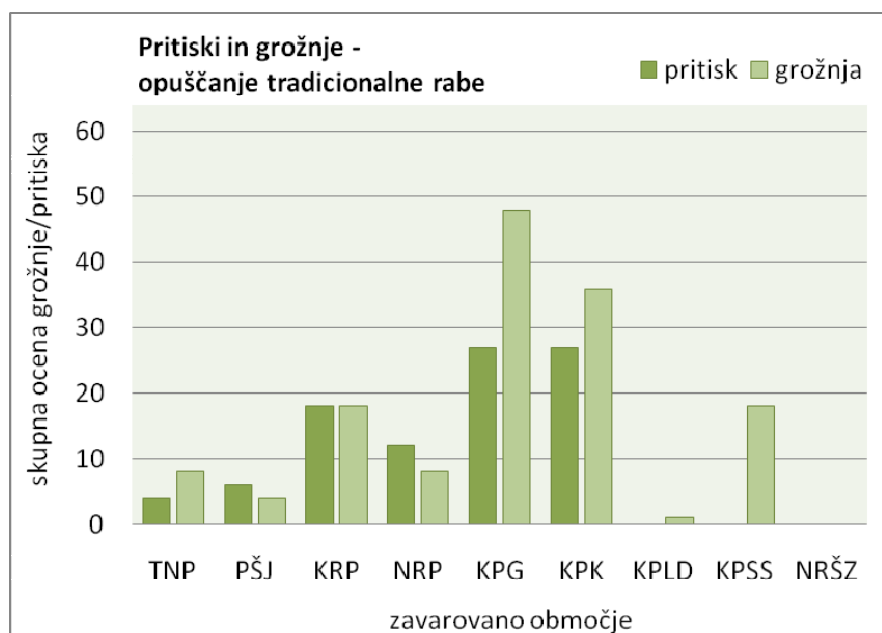

Slika 6. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi spremembe rabe zemljišč.

3.3.4. Opuščanje tradicionalne rabe

Tudi opuščanje tradicionalne rabe je izrazit problem nižinskih zavarovanih območjih, v katerih je ohranjanje biotske raznovrstnosti v veliki meri povezano s tradicionalno rabo kmetijskih površin (Slika 7). Pritiski zaradi opuščanja tradicionalne rabe in intenzifikacije paše in košnje se pojavljajo v istih zavarovanih območjih, saj se v nekaterih delih kmetovanje opušča, v drugih delih pa se intenzivira.

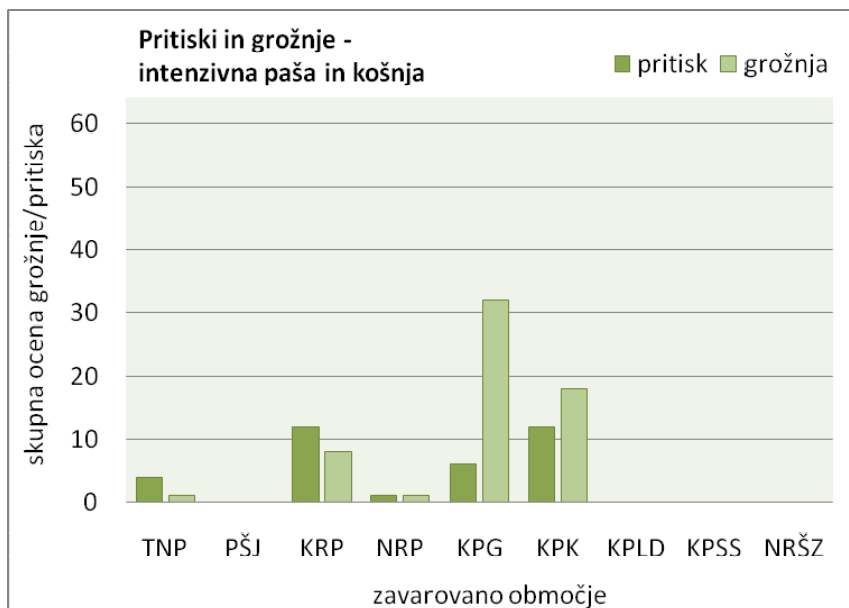
Poleg opuščanja paše in košnje bi lahko v to kategorijo vključili tudi pritiske zaradi opuščanja vaških kalov in mlak, ki se sicer odvijajo na zelo omejenih površinah, vendar predstavljajo izgubo pomembnih habitatov dvoživk, vodnih nevretenčarjev in vodnih rastlin. Ta grožnja je bila v dveh ZO navedena ločeno. V KPSS lahko v prihodnosti poleg opuščanja kmetijske rabe pričakujemo tudi grožnje zaradi opuščanja solinarske dejavnosti, zaradi katere so se oblikovali značilni ekosistemi. Prizadevanjem za zmanjšanje tega pritiska so namenjeni ukrepi za izboljšanje prilagojene kmetijske rabe na kmetijskih območjih, ki smo jih navedli v prejšnjem poglavju.

Slika 7. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi opuščanja tradicionalne rabe.

3.3.5. Intenzivna paša in košnja

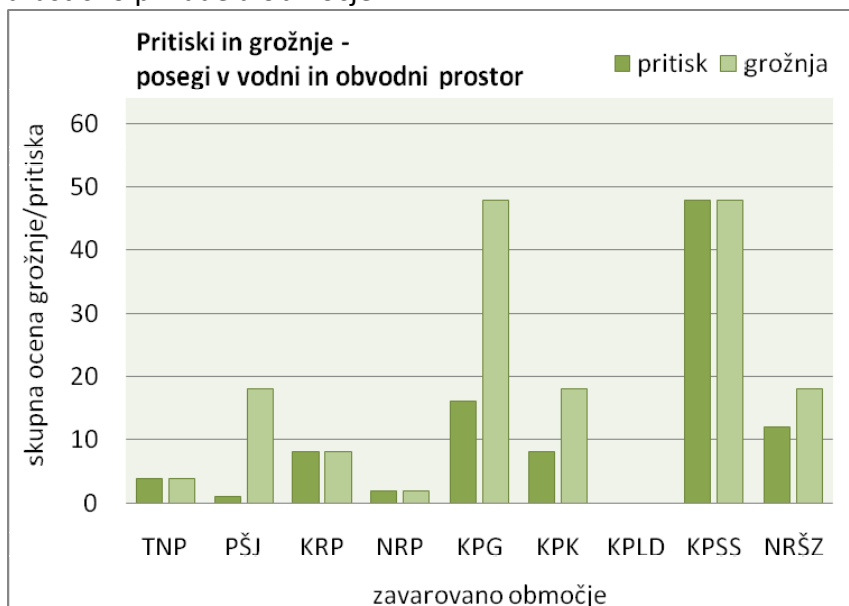
Tudi pritiski zaradi intenzivne paše in košnje se, razumljivo, pojavljajo v ZO s pretežnim deležem nižinskih območij. V mnogih ZO pa tega pritiska/grožnje niso zaznali (Slika 8), bodisi ker intenzivna paša in košnja zaradi geografskih pogojev nista mogoči ali pa se dejansko ne pojavljata.

Slika 8. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi intenzivne paše in košnje

3.3.6. Posegi v vodni in obvodni prostor

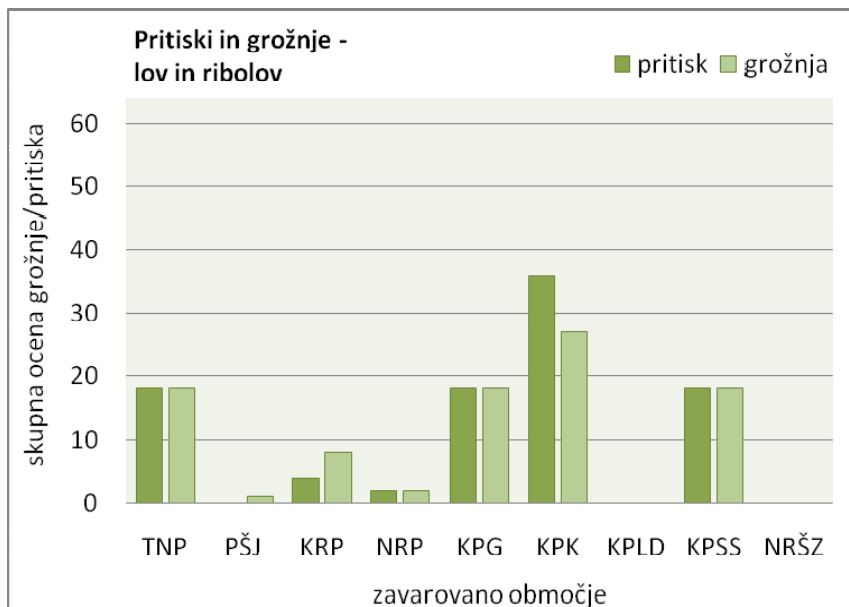
Pritiski zaradi posegov v vodni in obvodni prostor se v hribovitih ZO kažejo kot težnje po izkoriščanju vodne sile (male hidroelektrarne), v nižinskih območjih pa kot posegi zaradi izvajanja vodnogospodarskih ukrepov za zagotavljanje poplavne varnosti in izgradnji namakalnih sistemov. V nižinskih delih Slovenije lahko zaradi podnebnih sprememb pričakujemo povečanje pritiskov zaradi namakanja kmetijskih površin. Ta trend se kaže na območju KPG (Slika 9), ki obsega najbolj sušen del Slovenije. V KPSS so v ta sklop uvrstili tudi neustrezno državno politiko do problematike vzdrževanja vodne infrastrukture (nasipov, ki varujejo območje KPSS in zaledje pred plimovanjem in poplavami). Kot bi slutili, se je le dober teden po delavnici RAPPAM v KPSS zgodila naravna nesreča s katastrofalno visoko plimo, ki je drastično prizadela območje.

Slika 9. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi posegov v vodni in obvodni prostor.

3.3.7. Lov in ribolov

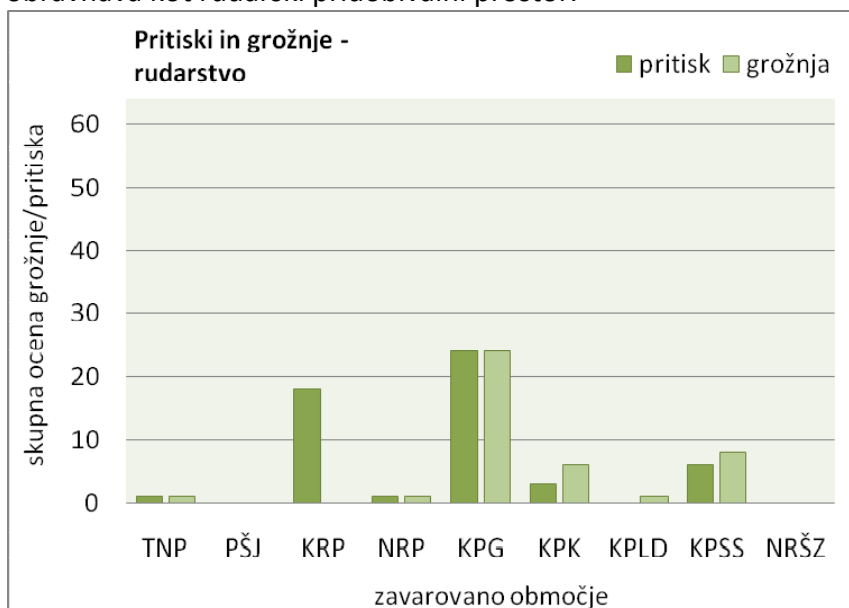
V Sloveniji se lov načrtuje z lovsko upravljavskimi načrti, ribolov pa z načrti ribiškega upravljanja. Načrte pripravljajo strokovne institucije, v procesu pa z naravovarstvenimi smernicami sodeluje tudi ZRSVN. V nekaterih ZO se pojavljajo težnje po povečanju lova/ribolova, ponekod tudi težnje po izgradnji novih ribolovnih površin (ribnikov) (Slika 10). Na območju KPSS se pojavljajo pritiski zaradi nezakonitega lova v obmejnem območju.

Slika 10. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi lova in ribolova.

3.3.8. Rudarstvo

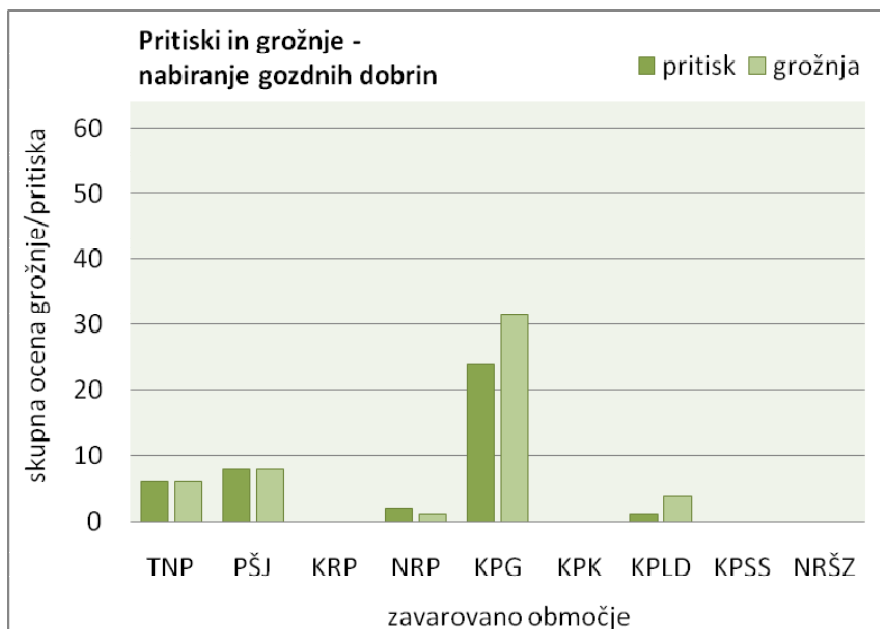
Rudarstvo v slovenskih zavarovanih območjih ne predstavlja večjih pritiskov/groženj, razen v KPG (Slika 11), v katerem se je v preteklosti veliko kopalo glino, tudi v prihodnosti pa se pričakuje težnje po povečanju rabe naravnih virov. V KPSS se na področju tradicionalne pridelave soli pojavljajo določena neskladja med okoljsko (naravovarstveno) zakonodajo, po kateri je bil razglašen krajinski park in rudarsko zakonodajo, ki celotno območje parka obravnava kot rudarski pridobivalni prostor.

Slika 11. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi rudarstva.

3.3.9. Nabiranje gozdnih dobrin

Nabiranje gozdnih dobrin se v Sloveniji ureja s Pravilnikom o varstvu gozdov⁹, deloma pa tudi z Uredbo o varstvu samoniklih gliv¹⁰. Pritisk zaradi nabiranja gozdnih dobrin je izrazit le na območju KPG, saj je območje parka zaradi prepleta gozdnih cest lahko dostopno. Tam prihaja tudi do organiziranega nabiranja gozdnih dobrin večjih skupin. V drugih območjih pritiskov ni ali pa so relativno majhni in omejeni na majhne površine (Slika 12).

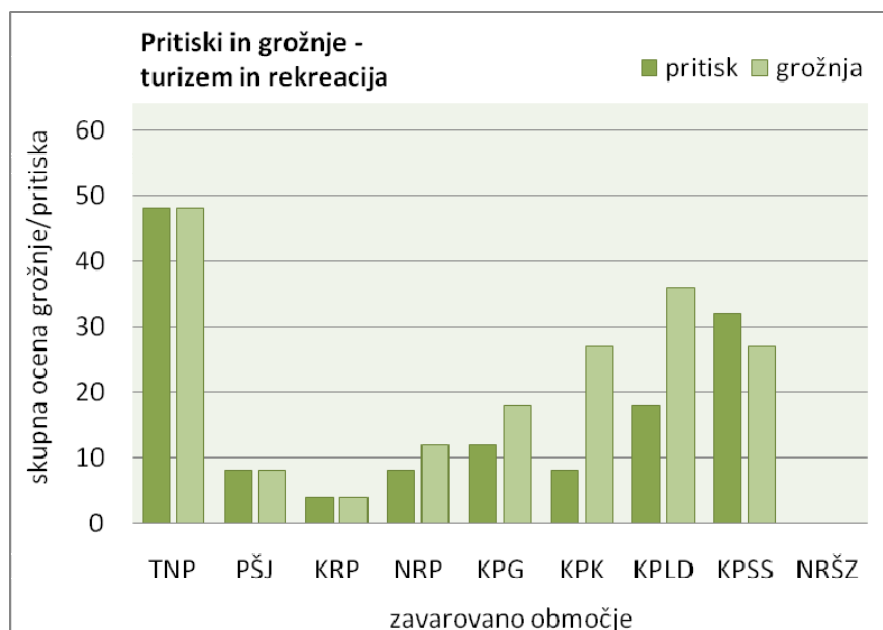
Slika 12. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi nabiranja gozdnih dobrin.

3.3.10. Turizem in rekreacija

Najvišja skupna ocena tega pritiska in grožnje je bila podana za območje TNP, v katerem se pojavlja vse več različnih oblik turizma, kar bistveno povečuje pritiske na območje in tudi pritiske po izgradnji nove infrastrukture. V drugih območjih so pritiski zaradi turizma in rekreacije zmerni ali majhni, se pa v skoraj vseh ZO pričakuje povečanje (Slika 13) in s tem tudi porast interesov za širjenje turistične infrastrukture. V več ZO se kot problem pojavlja tudi vožnja s kolesi ali motornimi vozili v naravnem okolju, kjer inšpekcijski in naravovarstveni nadzor še nista uspešna. Zaradi velikih pritiskov turizma na ZO smo v sklop priporočil dodali tudi, da UZO izdelajo vizijo zelenih oblik turizma v ZO (oblike, obseg, cone) ter to v postopku priprave načrtov upravljanja uskladijo z lokalnimi skupnostmi in ustrezno vključijo v načrte upravljanja (NU).

⁹ Uradni list RS 92/2000, 56/2006

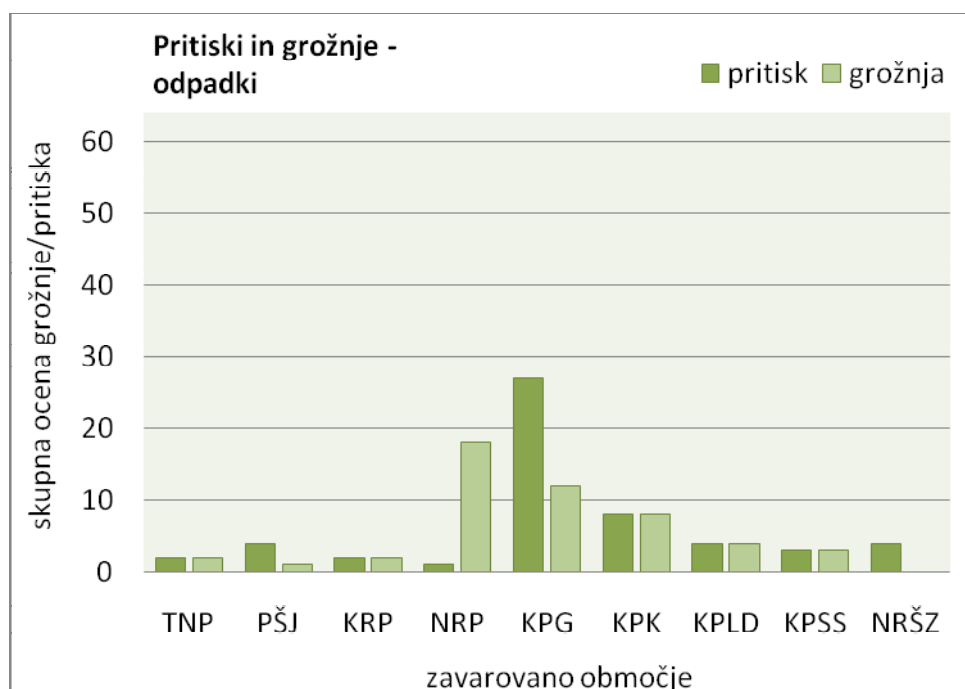
¹⁰ Uradni list RS 57/1998

Slika 13. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi turizma in rekreacije

3.3.11. Odpadki

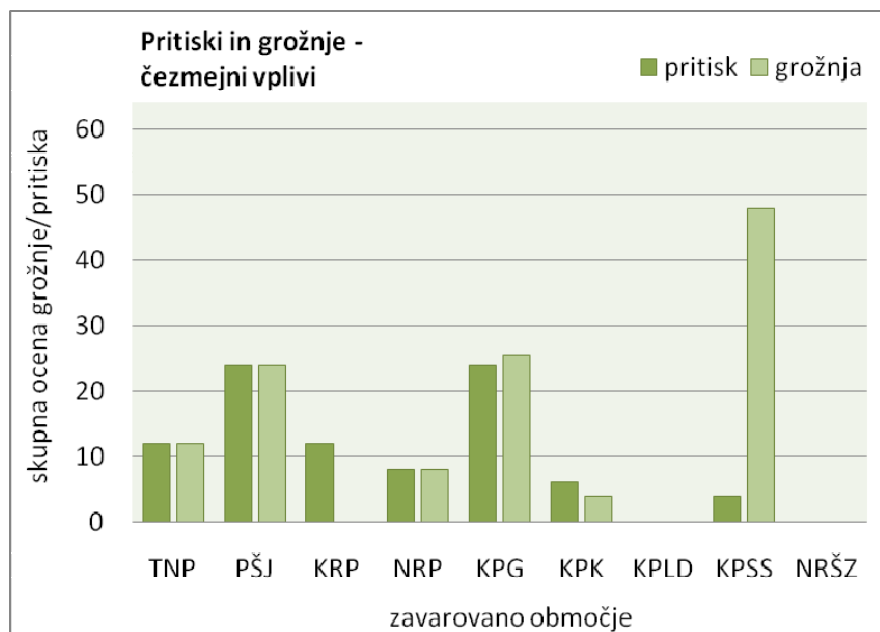
Pritiski zaradi odpadkov, bodisi neustreznega odlaganja odpadkov dovoljenih dejavnosti (npr. odlagališča odpadkov, smeti, ki jih puščajo turisti) ali nedovoljenega odlaganja odpadkov nezakonitih dejavnosti (črna odlagališča gradbenih in kosovnih odpadkov), so relativno majhni (Slika 14). Na večini območji se ne pričakuje naraščanja pritiska zaradi odpadkov, kar lahko pripišemo vse večji ozaveščenosti prebivalcev in obiskovalcev ZO.

Slika 14. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi odpadkov.

3.3.12. Čezmejni vplivi

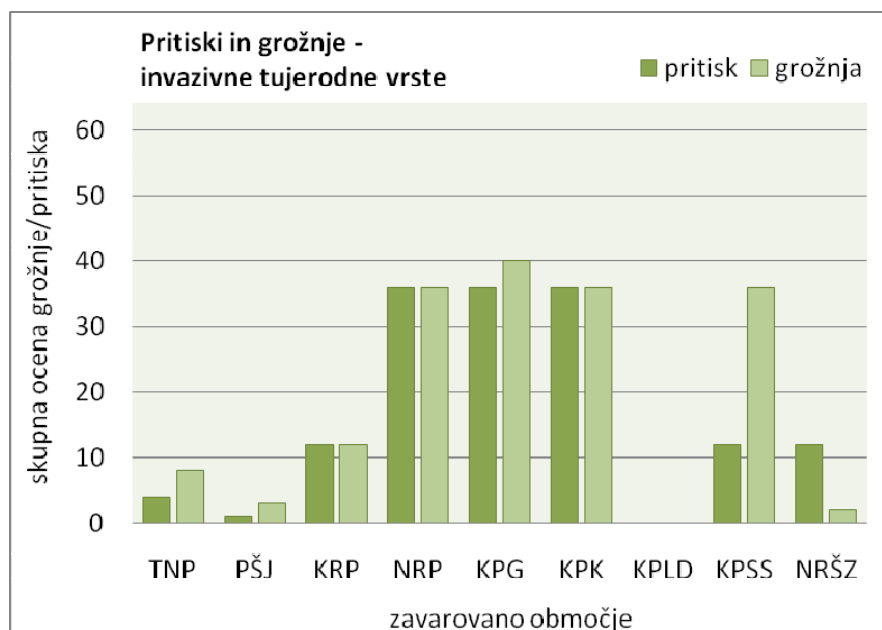
Čezmejni vplivi vključujejo čezmejno (prek državnih meja) onesnaževanje in zakisanje, povečan/zmanjšan odtok vode, obremenjenost z dušikom in poplave zaradi neustreznega ravnanja z zemljišči na drugi strani državne meje ter tudi vremenske spremembe, ki so posledica podnebnih sprememb. V analiziranih ZO so najbolj izraziti čezmejni vplivi zaradi daljinskega onesnaževanja po zraku iz sosednjih držav, pa tudi podnebne spremembe. V edinem obmorskem ZO - KPSS - obstaja velika bojazen, da bodo klimatske spremembe povzročile tolikšen dvig vode, da bo območje parka poplavelo morje (Slika 15). Anketiranci tudi opozarjajo, da podrobnih meritev takšnih vplivov praviloma ni.

Slika 15. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi čezmejnih vplivov.

3.3.13. Invazivne tujerodne vrste

Invazivne tujerodne vrste predstavljajo vse večjo grožnjo biotski raznovrstnosti in tudi v ZO se pričakuje povečevanje pritiska (Slika 16). V preteklosti so bile nekatere tujerodne vrste namerno naseljene tudi v ZO, predvsem za namene lova in ribolova. Nekatere vrste pa se spontano širijo v ZO iz poseljenih območij. Zopet opazimo, da je pritisk tujerodnih vrst večji v nižinskih območjih, kar ni presenetljivo, saj mnoge invazivke v višjih nadmorskih višinah ne uspevajo, prav tako je tudi človekov vpliv v gorskih območjih manjši. V NRŠZ pa predvidevajo, da bo aktivno upravljanje z rezervatom pripomoglo tudi k zmanjšanju nevarnosti oziroma večjemu nadzoru nad invazivnimi vrstami. Nekatere tujerodne vrste so se v ZO že tako razširile, da popolna odstranitev ne bo več mogoča, potrebno pa je presoditi ali je potrebno nekatere rastline v ZO nadzorovati in tako preprečevati negativne vplive na biotsko raznovrstnost. Zato je smo pripravili priporočilo, da se v nacionalni Strategiji ravnanja s tujerodnimi vrstami posebej opredeli ukrepe za invazivne tujerodne vrste na ZO.

Slika 16. Skupne ocene pritiskov in groženj na zavarovana območja zaradi invazivnih tujerodnih vrst.

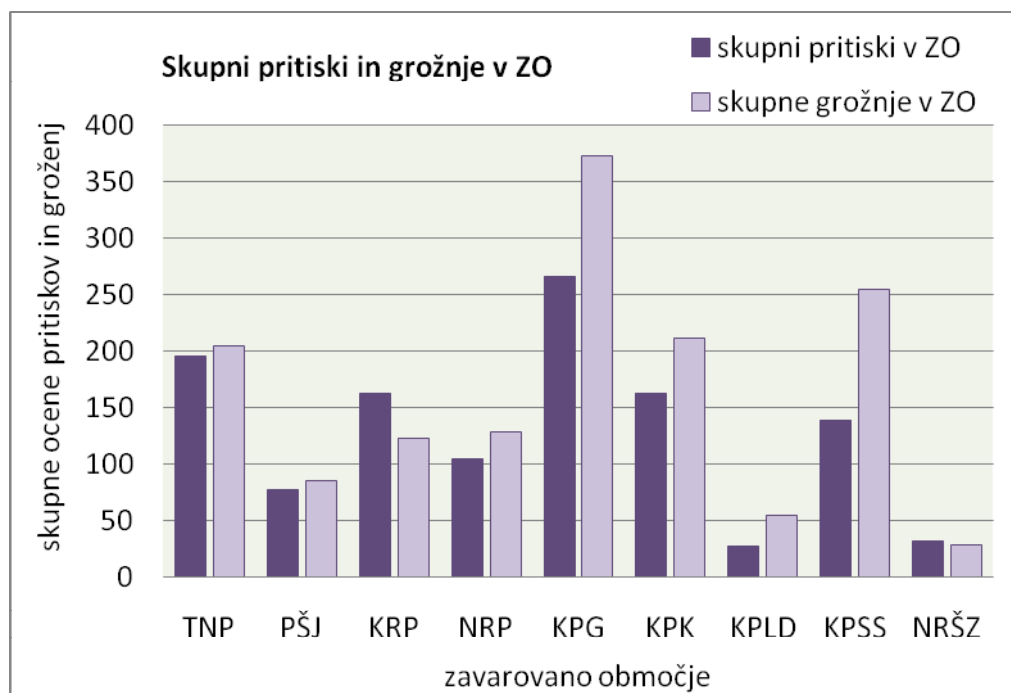
3.3.14. Skupni trendi pritiskov in groženj

V splošnem lahko rečemo, da k velikosti pritiskov in groženj posredno prispevajo:

- velikost območja in s tem možnost, da se na njem odvijajo raznolike dejavnosti,
- število prebivalcev,
- nadmorska višina, ki omejuje nekatere dejavnosti,
- raba območja v preteklosti,
- privlačnost območja za obiskovanje.

S seštevkoma vseh 13 kategorij pritiskov in groženj lahko podamo splošno oceno najbolj ogroženih ZO. Med vsemi analiziranimi ZO najbolj izstopa KGP (Slika 17), kar ni presenetljivo. Gre za obsežno nižinsko območje, ki je poleg velike gostote prebivalcev ($50 \text{ prebivalcev/km}^2$)¹¹ tudi izrazito kmetijsko pridelovalno območje. Ohranjanje biotske raznovrstnosti v tem ZO je v veliki meri odvisno od tradicionalne rabe, ki pa ni ekonomsko upravičena. Zato sta grožeča predvsem dva nasprotujoča si trenda – opuščanje tradicionalne rabe in intenzifikacije kmetijske rabe – ki ogrožata doseganje varstvenih ciljev. Visoke skupne ocene pritiskov in groženj v KPG so skladne tudi z visoko oceno ranljivosti območja (Slika 22). Na območju KPSS k visokim skupnim pritiskom in grožnjam prispevajo predvsem veliki pritiski zaradi posegov v vodni in obvodni prostor, čezmejni vplivi in tujerodne vrste. Najmanjši skupni pritiski in grožnje se pojavljajo na območju NRŠZ, deloma zaradi majhnosti območja brez prebivalcev, deloma pa tudi zaradi posebnega načrtovanja ZO, ki je oblikovano po meri doseganja varstvenih ciljev (npr. usmerjanje obiskovalcev).

¹¹ povzeto po: Kristanc J. 2005. Parki Slovenije 2004. Poročilo po delu parkov v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana

Slika 17. Skupni pritiski in grožnje vseh 13 kategorij v zavarovanih območjih.

In kateri pritiski najbolj ogrožajo slovenska zavarovana območja? Ta podatek lahko izluščimo, če seštejemo ocene pritiskov/groženj za vsako kategorijo (Slika 18). Med pritiski, za katere že lahko zaznamo negativne vplive, imata največje skupne ocene kategoriji *turizem in rekreacija* in *invazivne tujerodne vrste*. UZO pa ocenjujejo, da se bodo ti vplivi na ZO v prihodnosti še povečali. To ni presenetljivo, saj se pri oblikovanju strateških usmeritev razvoja turizma ne upošteva varstvenih ciljev ZO¹². Poleg tega so tudi vizije UZO, kakšne oblike turizma bi bile primerne, slabo razvite in niso usklajene z lokalnimi skupnostmi. Zaradi te šibkosti sistema smo vključili priporočilo, da UZO izdelajo vizijo zelenih oblik turizma v ZO (oblike, obseg, cone) ter to v postopku priprave načrtov upravljanja uskladijo z lokalnimi skupnostmi in ustrezno vključijo v NU. Druga šibkost sistema pa se kaže na področju invazivnih tujerodnih vrst. To področje je v Sloveniji strateško popolnoma neurejeno, Strategija ravnanja s tujerodnimi vrstami pa še ni pripravljena. Že v analizi izvajanja Konvencije o biološki raznovrstnosti¹³ je bilo ugotovljeno, da na področju tujerodnih vrst ni ustrezne institucionalne zasnove, zato se naloge, predvidene v zakonskih aktih, v veliki meri ne izvajajo.

Presenetljiva je relativno visoka skupna ocena vplivov sečnje, saj slovenske gozdarske prakse veljajo za trajnostne. Očitno pa varstveni cilji ZO še niso ustrezno vključeni v gozdnogospodarske načrte. V prihodnje mora ZRSVN bolje sodelovati z UZO pri pripravi naravovarstvenih smernic za gozdnogospodarske načrte.

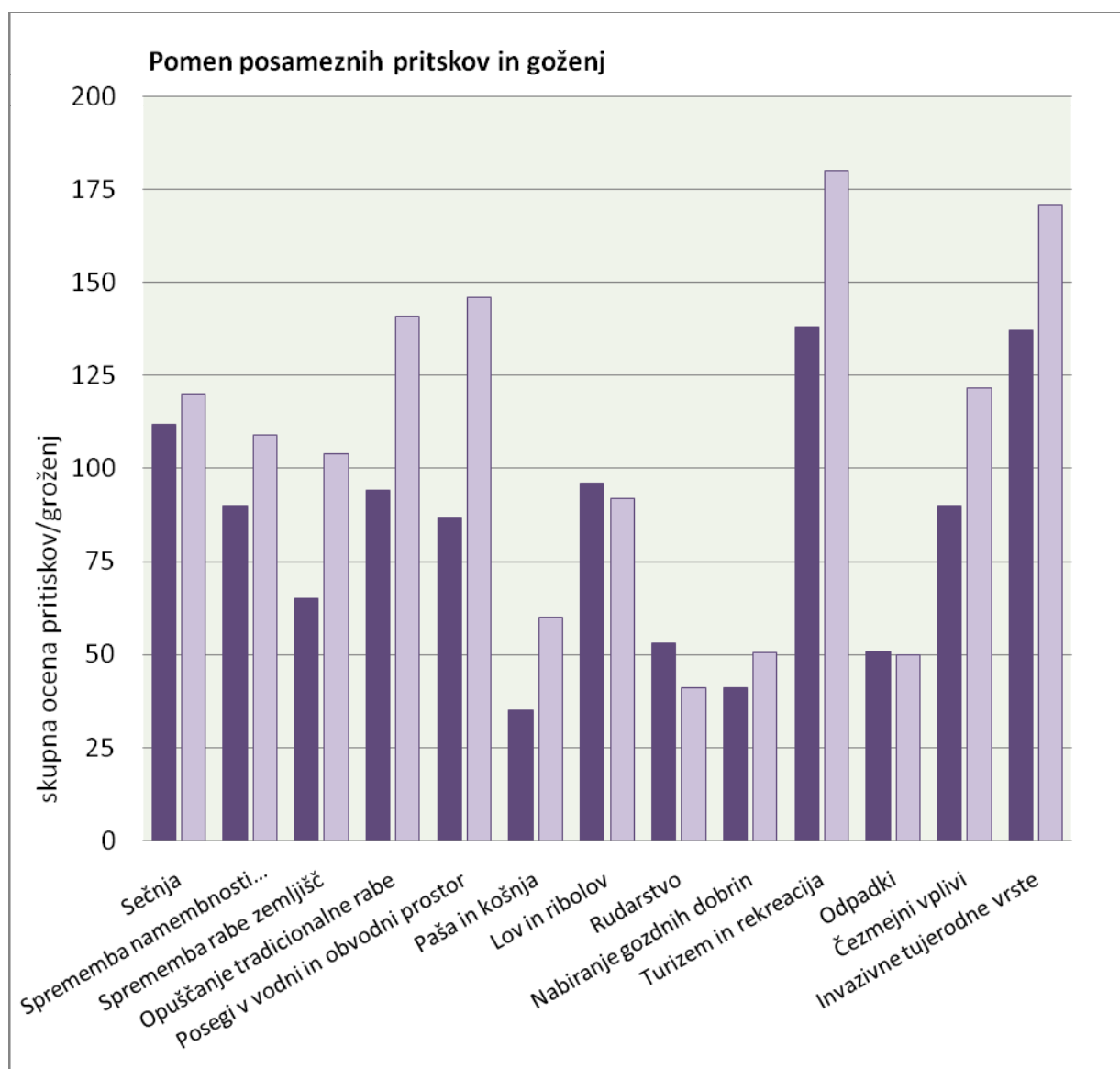
Rezultati analize kažejo, da lahko v prihodnjih letih pričakujemo bistveno povečanje vplivov na ZO zaradi *opuščanja tradicionalne rabe in posegov v vodni in obvodni prostor*. Tradicionalno

¹² Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011

¹³ Kus Veenvliet, J. s sod., 2005. Ocena izvajanja Konvencije o biološki raznovrstnosti. Tematski profil projekta Nacionalne samo-ocene potreb po krepitvi zmogljivosti (NCSA). Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo.

rabo bo mogoče ohraniti le z zagotavljanjem ustrezne ekstenzivne rabe, ki pa pogosto ni ekonomsko vzdržna, zato se lahko ohranja le ob ustreznih vzpodbujevalnih ukrepih. Tak mehanizem je že vzpostavljen v sklopu kmetijsko-okoljskih ukrepov, vendar pa dolgoročno ne bo zadoščal za zaustavljanje trendov opuščanja tradicionalne rabe. Dolgoročno je tako nujno, da se v Sloveniji vzpostavijo tudi naravovarstveni ukrepi za izvajanje trajnostne rabe zemljišč, ki ne temeljijo na kmetijsko-okoljskih, temveč na naravovarstvenih programih. To smo vključili tudi v priporočila.

Slovenija je sedaj v fazi priprave načrtov upravljanja voda. Glede na pričakovane velike negativne vplive posegov v vodni in obvodni prostor je nujno, da se v njihovo pripravo ustrezno (prek naravovarstvenih smernic ZRSVN) vključi tudi UZO.

Slika 18. Skupna ocena pritiskov/groženj za vsako kategorijo zavarovanih območij.

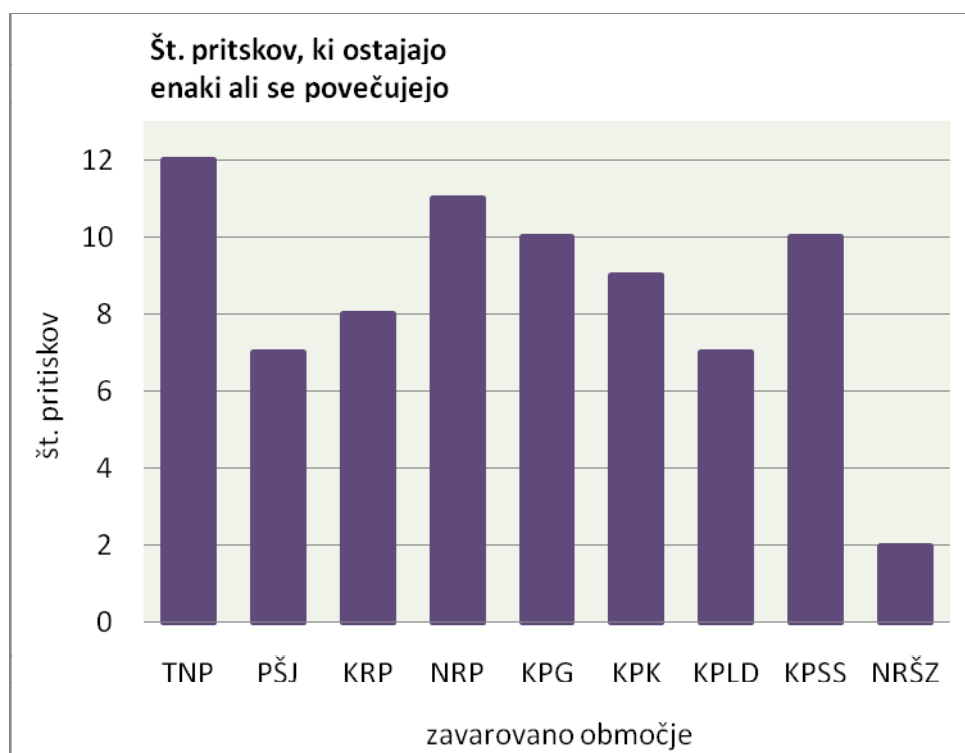
Nekatere informacije lahko pridobimo tudi z analizo števila pritiskov, katerih velikost ostaja enaka ali pa je pričakovano še povečevanje njihovih vplivov (grožnja ocenjena z enako ali višjo

oceno kot pritisk). Ta analiza kaže zaskrbljujočo sliko, saj v večini zavarovanih območij UZO ne vidijo možnosti za zmanjšanje pritiskov in pričakujejo, skoraj v vseh ZO pričakujejo nadaljevanje pritiskov tudi v prihodnje (Slika 19).

Če se nekoliko ozremo na ozadje kategorij pritiskov/groženj, vidimo, da je večina predmet strateškega načrtovanja na državni (sečnja, posegi v vodni in obvodni prostor, lov in ribolov) ali občinski (spreminjanje namenske rabe, usmerjanje turizma) ravni. Zmanjšanje pritiskov na ZO tako lahko pričakujemo le, če bodo v prihodnje UZO bolje vključeni v pripravo strateških načrtov.

Za izboljšanje na tem področju predlagamo štiri priporočila:

1. Okrepiti sodelovanje MOP z drugimi sektorji pri izvajanju politike ZO in predlaga ustanovitev medsektorske delovne skupine za ZO.
2. Vzpostaviti učinkovito komunikacijo med UZO in ZRSVN, ki bo omogočala vključitev UZO v pripravo naravovarstvenih smernic.
3. Vzpostaviti mehanizme in načine vključevanja UZO v postopke izdaje naravovarstvenih soglasij na ARSO in zagotoviti pravočasno in učinkovito izmenjavo informacij o posegih na ZO.
4. Zagotoviti usklajeno delovanje MOP in UZO pri zastopanju stališč varstva narave.

Slika 19. Število pritiskov, ki ostajajo enaki ali pa pričakujemo povečanje negativnih vplivov.

3.4. Biološki in socio-ekonomski pomen zavarovanih območij

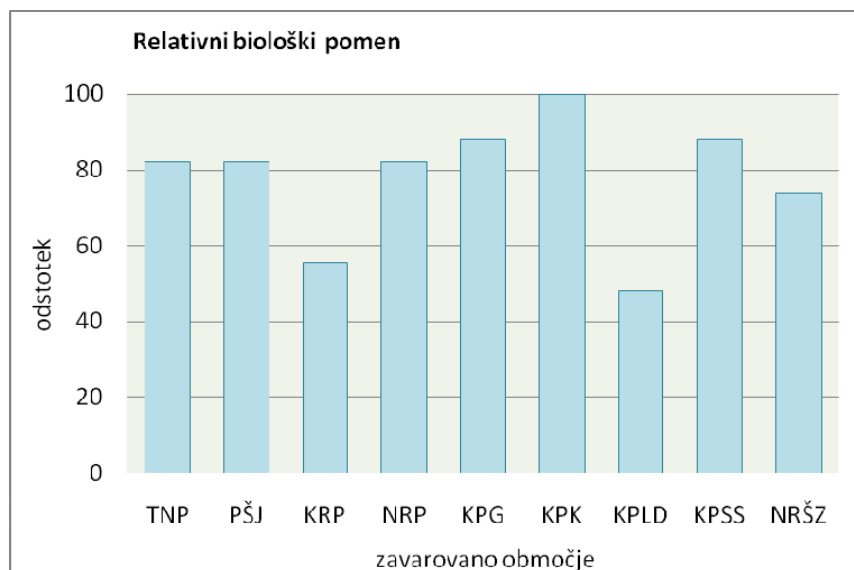
Od tega poglavja dalje je RAPPAM vprašalnik zasnovan tako, da anketiranci vprašani odgovarjajo z „da“, „večinoma da“, „večinoma ne“ ali „ne“. Odgovori se točkujejo sledeče: da = 5 točk, večinoma da = 3 točke, večinoma ne = 1 točka, ne = 0 točk. Tako točkovane odgovore lahko analiziramo na različne načine in prikažemo povezave med različnimi vidiki upravljanja. Večina vprašanj je analizirana po sklopih, kot so podana v metodologiji, nekatera pa smo zaradi vsebinskih prepletanj premestili v druge sklope. Številka vprašanja v tabeli pod grafom ustreza oznaki vprašanja v RAPPAM vprašalniku. Osem zavarovanih območij je posredovalo le en vprašalnik. Le za območje KPG smo prejeli dva vprašalnika, kjer smo v analizo vključili povprečne vrednosti obeh vprašalnikov.

3.4.1. Biološki pomen zavarovanih območij

Oceno biološkega pomena sestavljajo vprašanja o pojavljanju redkih, ogroženih ali prizadetih vrst v ZO, pojavljanju endemičnih vrst, prisotnost minimalnih viabilnih populacij, prispevku ZO k reprezentativnosti sistema ZO, prisotnost ekosistemov, katerih obseg se je v preteklosti močno zmanjšal, ipd.

Nekateri anketiranci so poudarili, da za nekatere odgovore nimajo razpoložljivih podatkov (npr. na voljo ni podatkov, ki bi omogočali oceno obstoja minimalnih viabilnih populacij v ZO). Tu se kaže pomanjkljivost metodologije, ki ne omogoča odgovora »ne vem«. Prazno polje da matematično enak odgovor kot odgovor »ne«, kar pa pomensko ni enako. To težavo smo pri analizi rešili tako, da smo za vsako ZO izračunali različno maksimalno vrednost, glede na število vprašanj, na katera so odgovorili, nato pa smo izračunali odstotek. To v analizi imenujemo relativni biološki pomen.

Vsekakor pa lahko zaključimo, da gre pri oceni biološkega pomena v veliki meri za subjektivno oceno anketirancev, ki ne pove veliko o dejanski naravovarstveni vrednosti posameznih zavarovanih območij. Sistem zavarovanih območij v Sloveniji je pretežno zasnovan tako, da zajema območja z visoko naravovarstveno vrednostjo, zato taka ocena niti ni smiselna, saj bi morala imeti visok biološki pomen prav vsa območja.

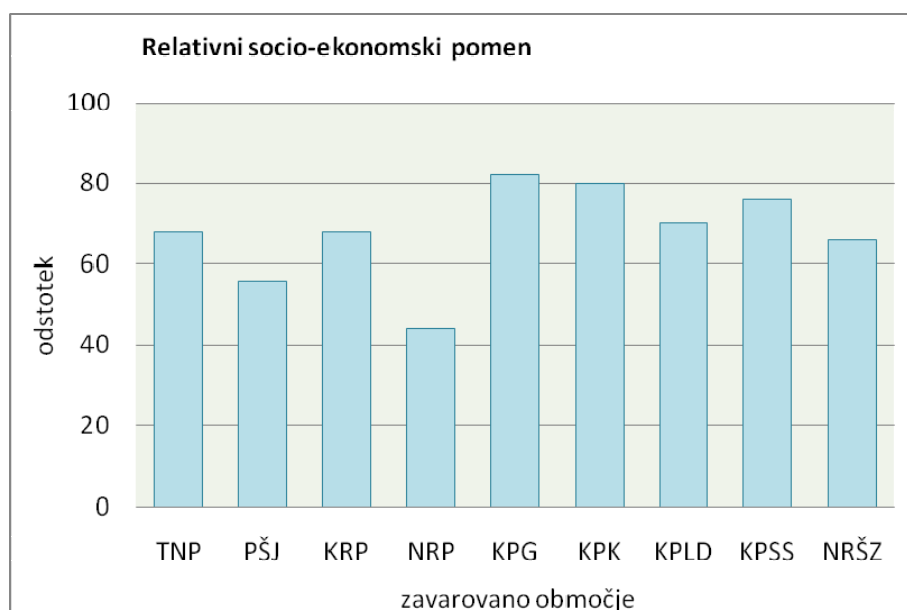

Slika 20. Relativni biološki pomen zavarovanih območij.

3.4.2. Relativni socio-ekonomski pomen

Socio-ekonomski pomen ZO se kaže v nujenju zaposlitvenih možnosti za lokalne prebivalce, razvojnem potencialu, družbenem ali ekonomskem pomenu živalskih in rastlinskih vrst, pomenu območja za ekosistemske usluge in koristi, ipd. Zaradi primerljivosti z biološkim pomenom smo tudi tu vprašanja analizirali na enak način (kot odstotek vseh podanih odgovorov), čeprav so anketiranci podali odgovore na vsa vprašanja (Slika 21).

Zavarovana območja pogosto skušamo predstavljati kot temelj zagotavljanja trajnostnega razvoja, vendar pa je ta povezava v Sloveniji še precej šibka. V Sloveniji je bilo narejeno le malo raziskav o razvojnih potencialnih ZO in šele v letu 2008 je bila opravljena širša analiza¹⁴. Čeprav lahko ZO tudi dejansko prispevajo k povečanju zaposlitvenih možnosti, je bila doslej taka analiza opravljena le na območju Triglavskega narodnega parka¹⁵. Da je relativni socio-ekonomski pomen ZO manjši kot biološki pomen, je razumljivo, saj so ZO primarno ustanovljena zaradi biotske raznovrstnosti in ciljev varstva narave. Za dolgoročni razvoj ZO pa je pomembno utemeljiti tudi socio-ekonomski pomen. Ker v Sloveniji še nimamo ustreznih študij, ki bi ovrednotile koristi ZO za lokalne skupnosti, ni presenetljivo, da je večina UZO pomen območij za zaposlovanje lokalnih prebivalcev in pomen območij kot vir dobrin ocenila izrazito nizko. Iz tega sledi priporočilo, da je potrebno oblikovati in izvajati komunikacijske projekte za krepitev prepoznavnosti ZO ter prikaz koristi, ki jih prinašajo ZO. Da bomo znali vrednotiti in prikazati koristi ZO, pa je potrebno izvesti več socio-ekonomskih študij.

Slika 21. Relativni socio-ekonomski pomen zavarovanih območij.

¹⁴ Plut in sod. 2008. Trajnostni razvoj varovanih območij – celostni pristop in aktivna vloga države, Trajnostno gospodarjenje v varovanih območjih z vidika doseganja skladnejšega regionalnega razvoja, CRP Konkurenčnost Slovenije 2006-2013, Končno poročilo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

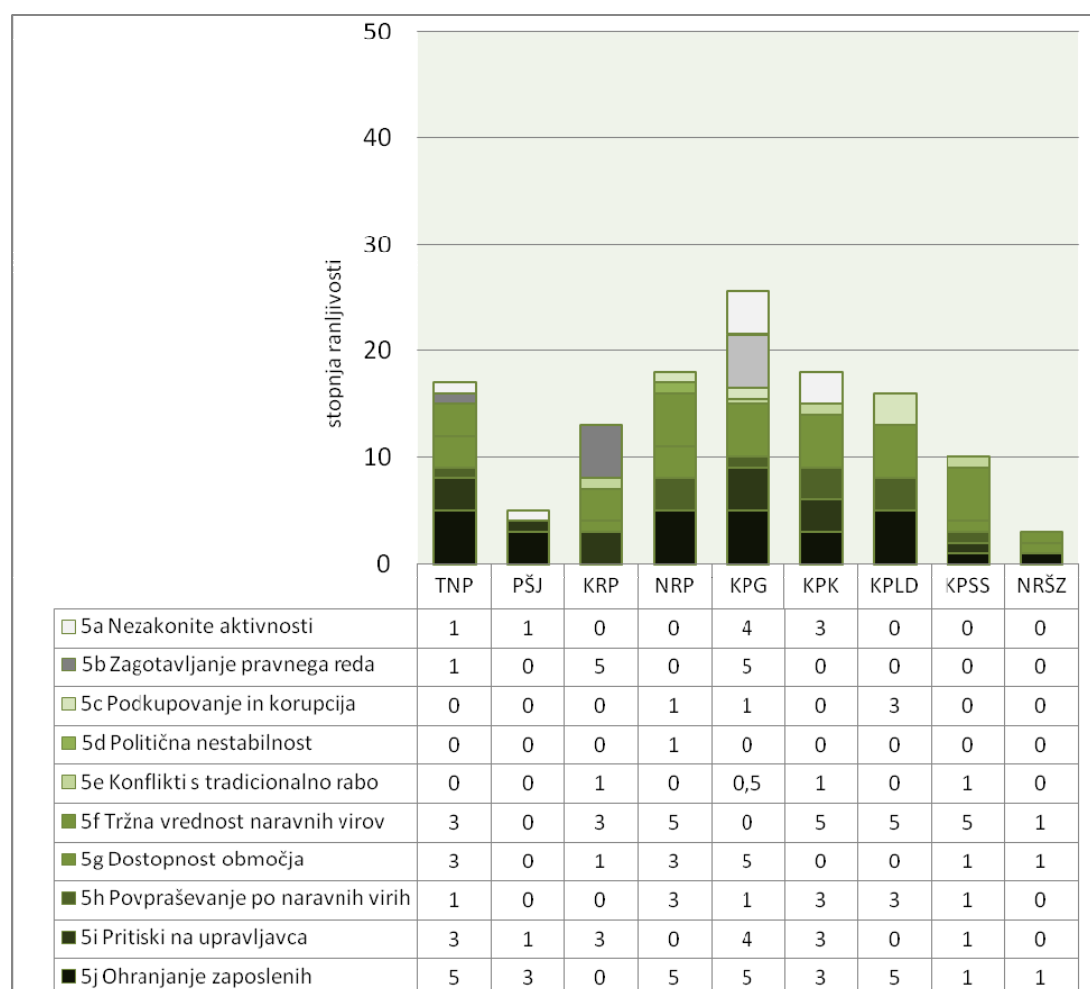
¹⁵ Verša, D. 2000. Vpliv Triglavskega narodnega parka na zaposlitvene priložnosti.

3.5. Ranljivost zavarovanih območij

3.5.1. Stopnja ranljivosti zavarovanih območij

Tretji sklop vprašanja Vprašalnika za hitro analizo se nanaša na ranljivost ZO. Ranljivost ZO je večja v območjih, v katerih je težko spremljati dejavnosti (bodisi zaradi težke dostopnosti ali značilnosti dejavnosti), kjer je izvajanje pravnega reda šibko, če imajo naravni viri ZO veliko tržno vrednost ali je velik del ZO lahko dostopen. Ranljivost povečujejo tudi težave z ohranjanjem zaposlenih v upravljavski organizaciji, ipd. To je edino vprašanje analize, kjer visoka vrednost predstavlja negativne vplive na ZO. Tega sklopa vprašanj zato ne moremo seštevati z drugimi, pri katerih višja vrednost pomeni pozitivne vplive na upravljanje ZO.

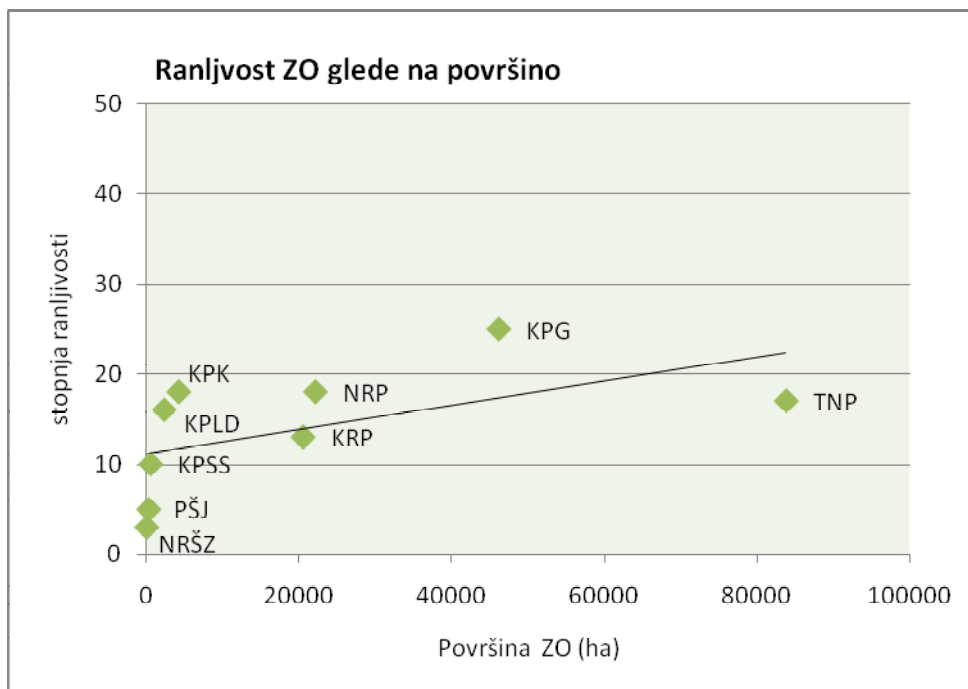
Podobno kot pri analizi pritiskov in groženj, je tudi ranljivost največja na območju KPG, in sicer predvsem zaradi težav pri izvajanju pravnega reda, ki jih še povečujejo velika dostopnost območja, pritiskov na upravljavca po izkoriščanju naravnih virov in težave pri ohranjanju zaposlenih (Slika 22). V splošnem pa na vseh ZO k ranljivosti najbolj prispevata tržna vrednost naravnih virov in s tem povezane težnje po izkoriščanju virov ter težave pri ohranjanju zaposlenih. Slednje je seveda povezano tudi s financiranjem ZO. Ocena ranljivosti za dve ZO je bistveno nižja. PŠJ ima nadzorovan vstop v jamski sistem, ranljivost povečujejo le vplivi iz območij izven meja parka. NRŠŽ pa je izrazito majhno in v celoti upravljano ZO, kjer je mogoče omejevati negativne vplive.

Slika 22. Ocena stopnje ranljivosti zavarovanih območij.

Ranljivost ZO se seveda povečuje tudi s površino, saj se na večji površini pojavlja več dejavnosti in različni interesi. Poleg tega je na manjšem območju bistveno lažje spremljati in usmerjati dejavnosti kot na večjem. Zato pozitivna korelacija med velikostjo zavarovanega območja in površino ni presenetljiva (Slika 23). Zopet pa odstopa KPG. To je posledica pretežno nižinskega območja, v katerem se pojavljajo številni pritiski po izkoriščanju naravnih virov, območje pa je zaradi gostega prepleta cest tudi zelo lahko dostopno, kar otežuje nadzor pravnega reda.

Ta slika pa nas seveda ne sme voditi do sklepa, da je bolje imeti več manjših zavarovanih območij. Čeprav je v manjših območjih lažje izvajati nadzor in usmerjati rabo naravnih virov, pa je v majhnih območjih zaradi majhnih površin težje zagotavljati obstoj minimalnih viabilnih populacij, prav tako pa doseganje varstvenih ciljev otežujejo tudi velike robne površine s sosednjimi območji, na katerih varstveni režim ne velja.

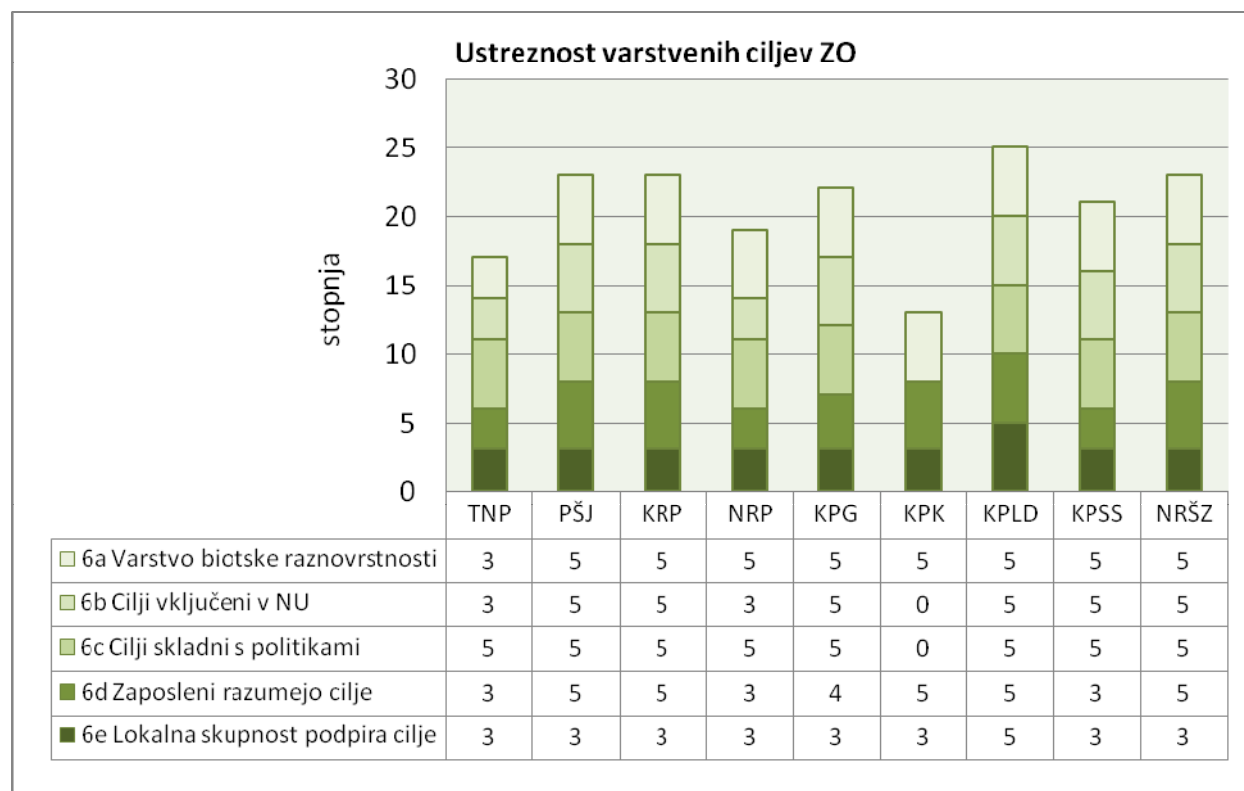

Slika 23. Korelacija med stopnjo ranljivosti zavarovanih območij in njihovo velikostjo.

3.6. Načrtovanje v zavarovanih območjih

3.6.1. Ustreznost varstvenih ciljev

Postopek načrtovanja ZO, ki se je uveljavil po sprejetju Zakona o ohranjanju narave, zagotavlja, da imajo vsa ZO že ob vzpostavitvi jasno določene varstvene cilje. Cilji so tudi razmeroma dobro vključeni v letne načrte dela UZO in že sprejete NU ali NU, ki so v procesu priprave. V skoraj vseh ZO pa je zaznati nekoliko manjšo podporo ciljem s strani lokalnih skupnosti (Slika 24). Podporo s strani vseh lokalnih interesnih skupin je včasih zaradi raznolikih interesov in želja po izkoriščanju naravnih virov težko popolnoma uskladiti, je pa v procesih ustanavljanja novih ZO velik poudarek na doseganju soglasja z lokalnimi skupnostmi (javne razprave). KPK je dosegel nekoliko nižjo oceno, ker je NU šele v zgodnji fazi pripravi in cilji še niso vključeni v NU.

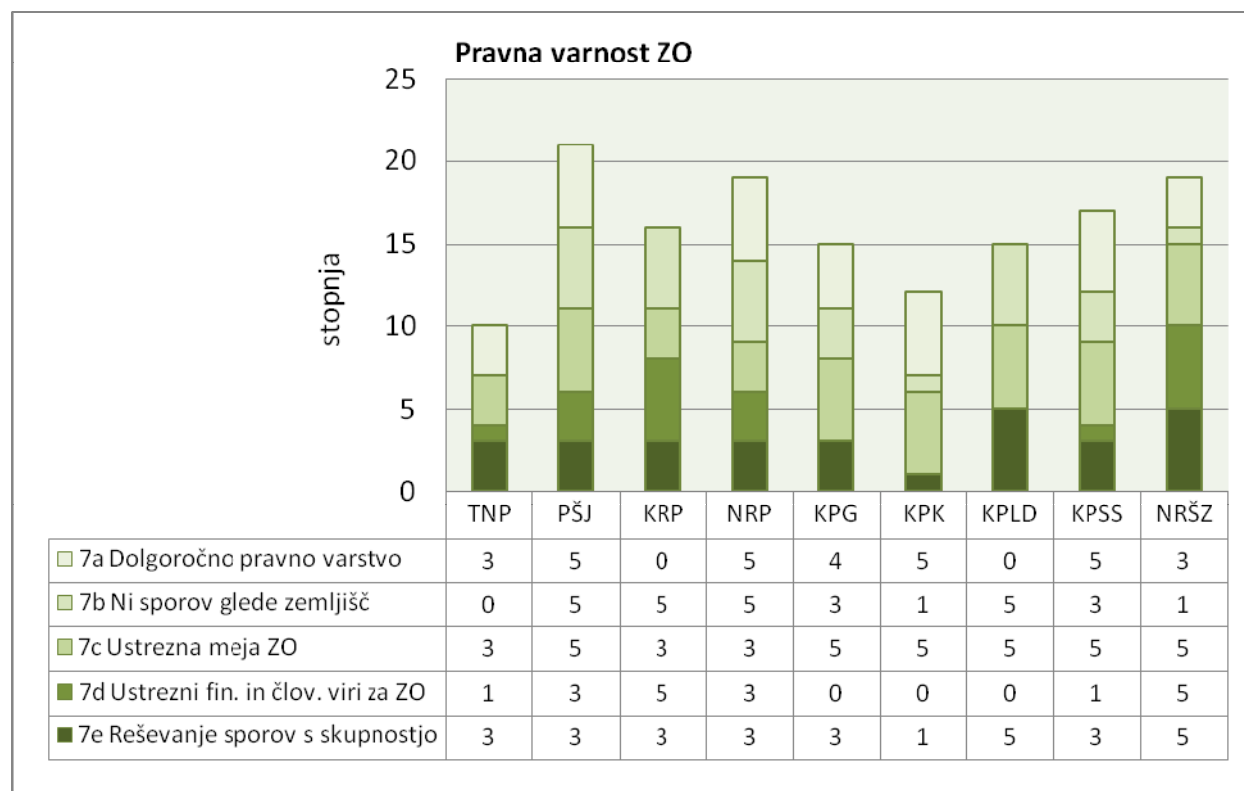

Slika 24. Stopnja ustreznosti varstvenih ciljev po posameznih zavarovanih območjih.

3.6.2. Pravna varnost zavarovanih območij

Vprašanja s področja pravne varnosti ZO obsegajo različne vidike, ki vplivajo na dolgoročni obstanek in stabilnost območja. Poleg osnovne pravne varnosti – ustreznega pravnega akta - so pomembni še morebitni spori glede rabe zemljišč, ustreznosti meje, dolgoročne stabilnosti človeških in finančnih virov za upravljanje ZO in uspešnega reševanja sporov z lokalnimi skupnostmi.

Čeprav imajo vsa ZO sprejete pravne akte, pa sta akta TNP in KRP zelo stara in po sprejetju Zakona o ohranjanju narave še nista bila posodobljena. Zaradi neuskkljenosti z novo zakonodajo, pa tudi zaradi drugih sprememb na področju varstva narave, zakona nista več ustrezna. Potrebna je njuna prenova, kar smo vključili tudi v priporočila. Na območju TNP izvajanje upravljaljskih nalog ovirajo nerešeni denacionalizacijski zahtevki, na območju NRŠZ pa država še ni zaključila prenosa lastništva zemljišč. Stabilnost človeških in finančnih virov je na splošno šibka (Slika 25), enaki trendi se kažejo tudi pri podrobnejših vprašanjih glede financiranja (Slika 30). Relativno visoko je ocenjena uspešnost reševanja sporov z lokalnimi skupnostmi, kar nakazuje, da je sodelovanje UZO z lokalnimi skupnostmi relativno dobro in ni zgolj negativno, kot se pogosto prikazuje v medijih.

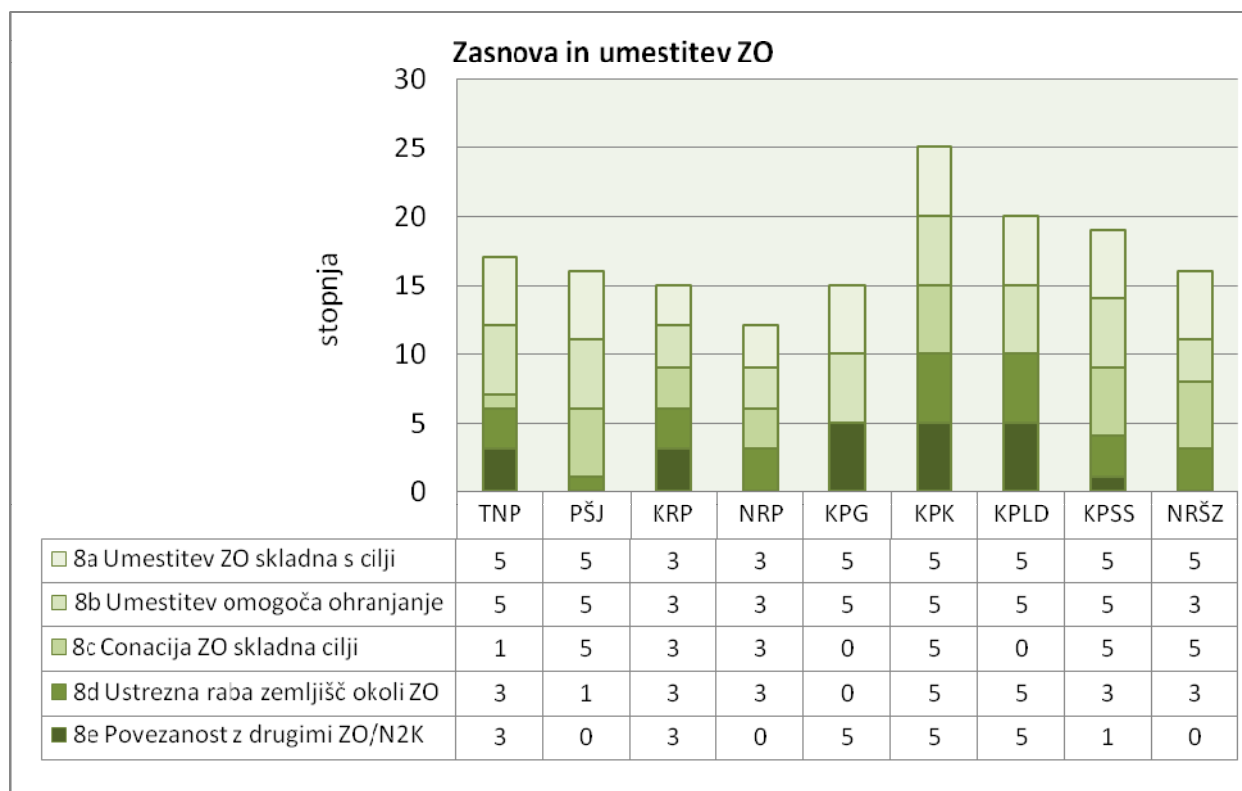

Slika 25. Stopnja pravne varnosti po posameznih zavarovanih območjih.

3.6.3. Zasnova in umestitev zavarovanega območja

Ustrezna umestitev ZO je ključnega pomena za doseganje varstvenih ciljev, zato morajo biti ti medsebojno usklajeni. Pomembna je tudi conacija ZO, ustrezna raba zemljišč zunaj ZO ter povezanost z drugimi varovanimi območji.

V Sloveniji načrtovanje ZO poteka v medsebojni povezavi ciljev, zasnove in umestitve, zato ni presenetljiva visoka stopnja skladnosti umestitve s cilji ZO in splošnim ciljem ohranjanja biotske raznovrstnosti (Slika 26). Razlike med ZO se kažejo pri ustreznosti conacije. Nekatera območja (npr. TNP) imajo conacijo, vendar ta ni ustrezna, druga pa je nimajo, bodisi, ker še ni bila opravljena ali pa jo je zaradi razdrobljenosti varstvenih območij težko oblikovati (npr. KPG). Če je v nekaterih ZO težko dosežati ustrezno rabo že znotraj ZO, pa je to še toliko težje izven ZO, kjer ne veljajo varstveni režimi. To je lažje dosežati na območjih, ki so prostorsko povezana z drugimi ZO ali Natura 2000 območji. Tu velja poudariti, da več kot polovica obravnavanih območij leži v obmejnih območjih, kjer je za doseganje varstvenih ciljev ključno čezmejno povezovanje ZO.

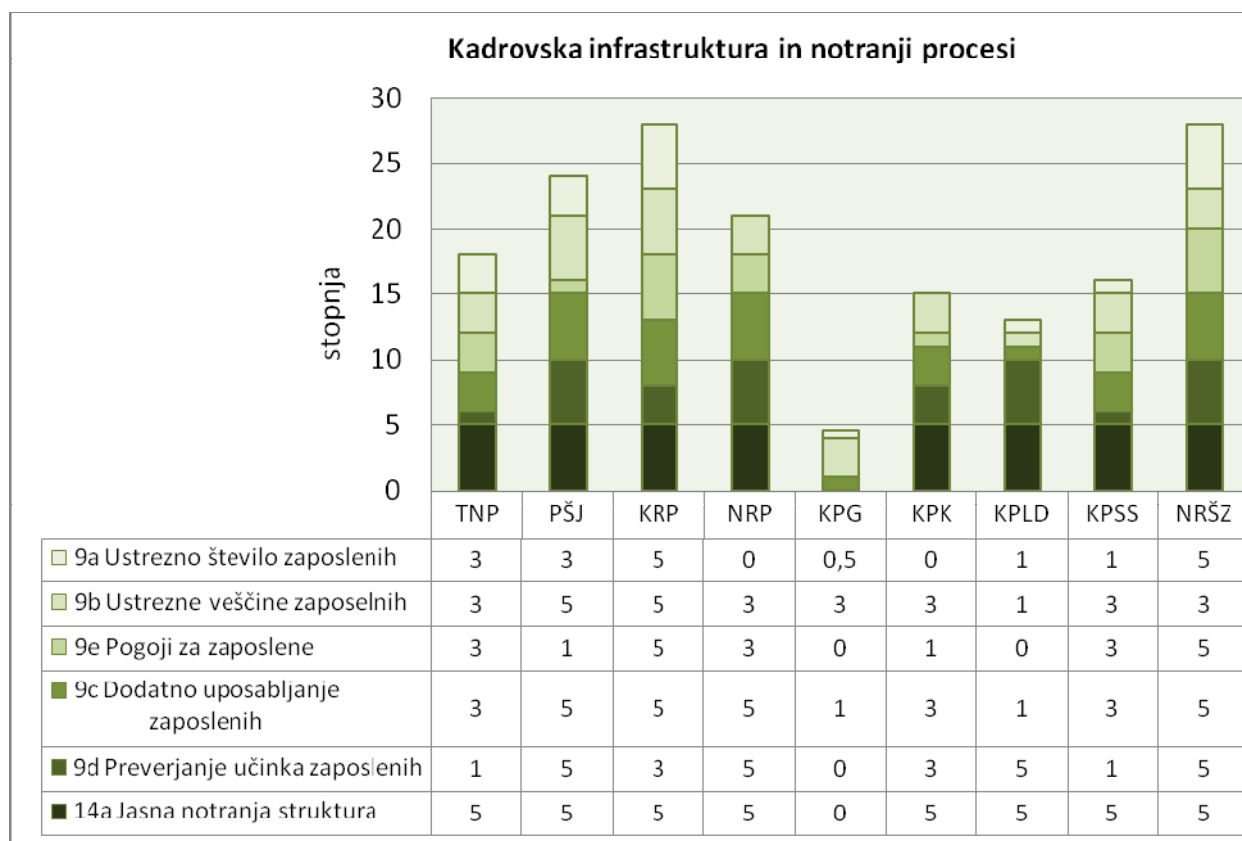
Slika 26. Ustreznost zasnove in umestitve zavarovanih območij.

3.7. Vlaganje v zavarovanih območjih

3.7.1. Kadrovska struktura in notranji procesi

Za ustrezno izvajanje upravljalvskih nalog, mora imeti UZO ustrezno kadrovsko strukturo in jasne notranje procese. Zaposleni morajo imeti ustrezne veščine in možnost dodatnega izobraževanja. Nujno je tudi nudenje ustreznih pogojev za zaposlene ter redno spremljanje učinka zaposlenih.

Če pogledamo rezultate kadrovske strukture v Sloveniji, hitro opazimo, da v več kot polovici parkov število zaposlenih ni ustrezno, vendar pa so v skoraj vseh ZO veščine obstoječih kadrov zadovoljive. V skoraj polovici ZO pogoji niso dobri, da bi uspeli zadržati obstoječe kvalitetne kadre. Zanimivo je, da kar v treh ZO ni vzpostavljenih rednih preverjanj učinkovitosti zaposlenih. Vsi razen enega ZO imajo ustrezno notranjo strukturo (Slika 27).

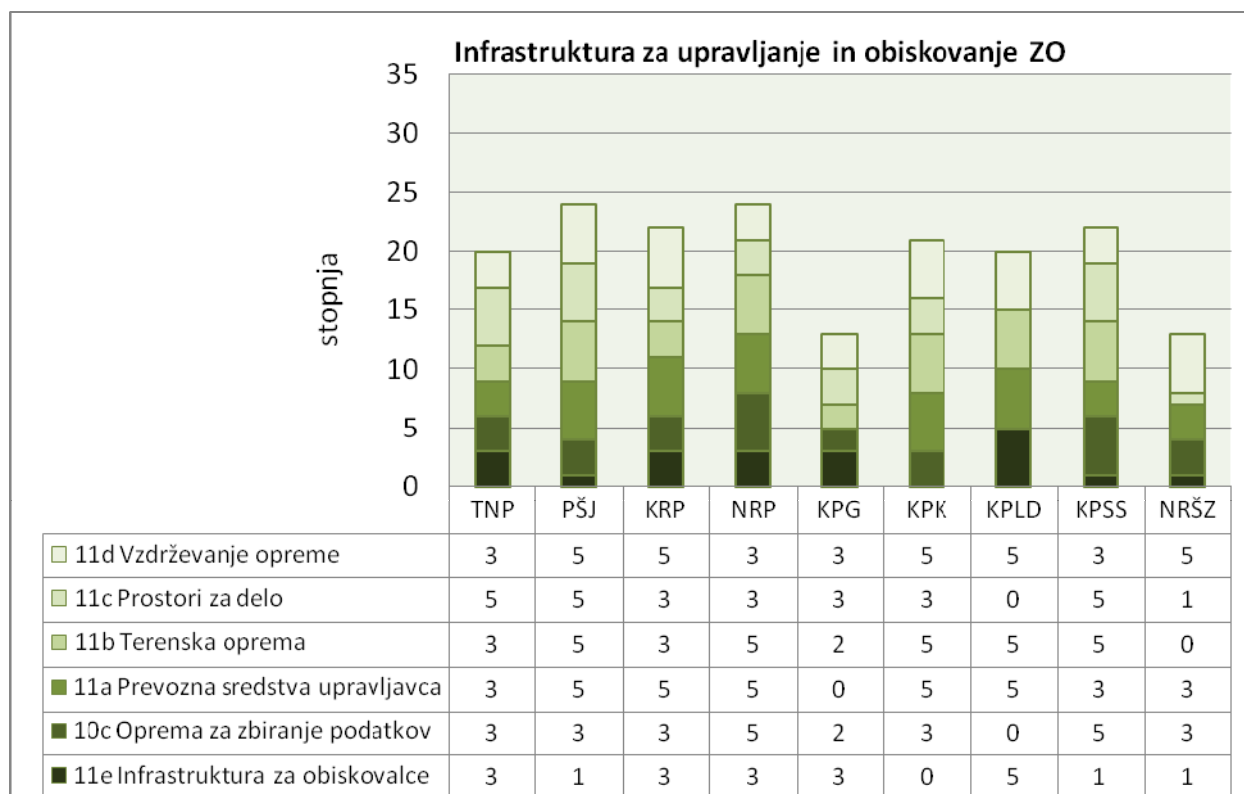

Slika 27. Ustreznost kadrovske strukture in notranjih procesov po posameznih zavarovanih območjih.

3.7.2. Infrastruktura za upravljanje in obiskovanje zavarovanih območij

Za ustrezno delovanje UZO sta pomembni infrastruktura za izvajanje upravljaljskih nalog in infrastruktura, ki usmerja obiskovalce in s katero se zagotavlja ustrezne storitve.

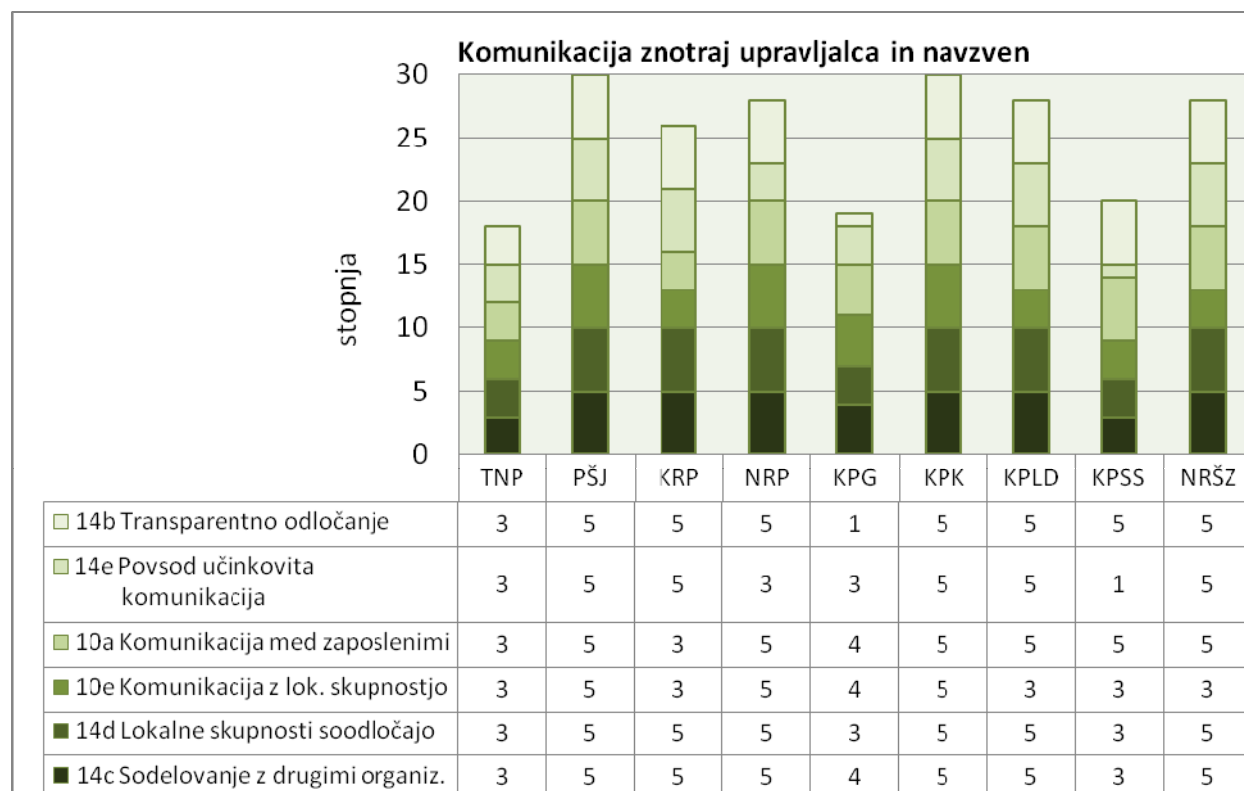
V večini ZO je infrastruktura za upravljanje ocenjena kot zelo dobra ali dobra, odstopa le KPG. Manj pa so upravljalci zadovoljni z obstoječo infrastrukturo za obiskovanje. To področje je potrebno urediti čimprej, saj ustrezna infrastruktura povečuje socio-ekonomsko vrednost območij, hkrati pa omogoča usmerjanje obiskovalcev v naravovarstveno manj ranljiva območja.

Slika 28. Ustreznost infrastrukture za upravljanje in obiskovanje ZO.

3.7.3. Komunikacija med zaposlenimi in navzven

V tem sklopu smo združili vprašanja iz sklopov komunikacija in informacije ter notranji procesi upravljavca, saj so vprašanja smiselno povezana in nakazujejo na kakovost komunikacije znotraj UZO ter navzven. Analiza je pokazala, da je komunikacija med zaposlenimi in s sorodnimi organizacijami zelo dobra ali dobra. V tem sklopu vprašanj so slovenska ZO dosegla najvišje ocene (Slika 29).

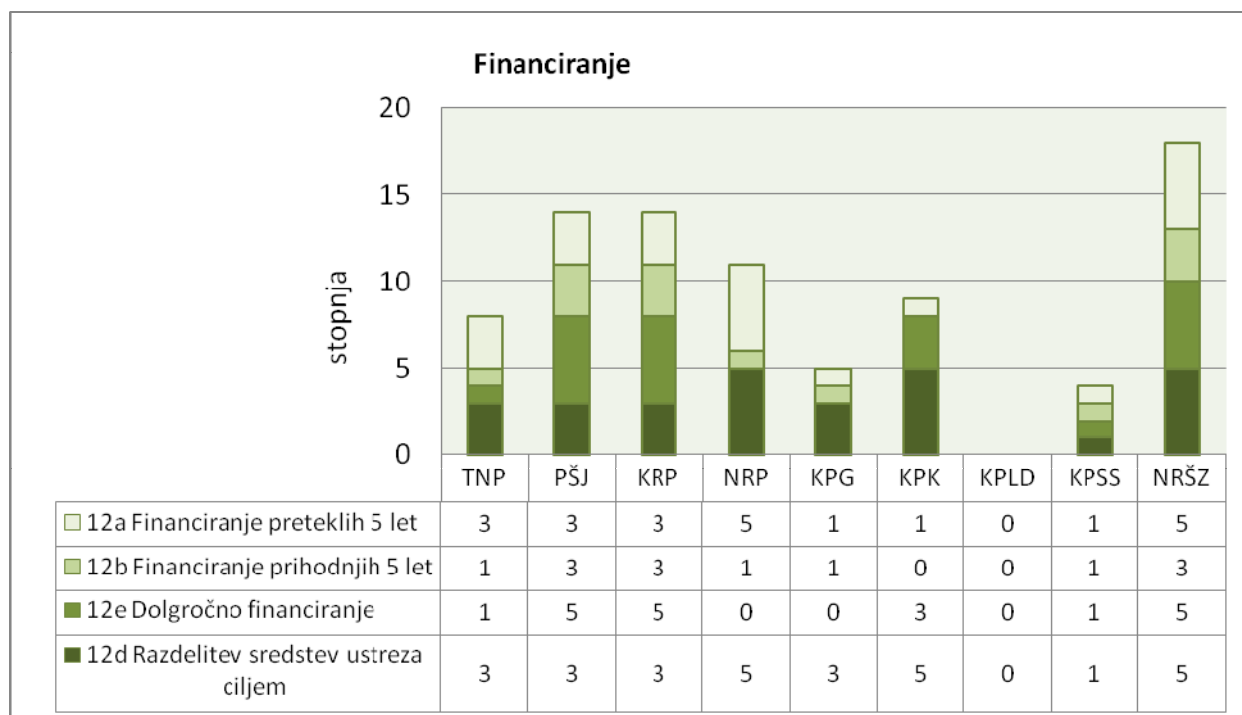

Slika 29. Kakovost komunikacije med zaposlenimi in navzven.

3.7.4. Financiranje

Vprašanja o financiranju se nanašajo na preteklo in prihodnje kratkoročno in dolgoročno financiranje. UZO mora glede na razpoložljiva sredstva ta ustrezno razdeliti glede na prednostne upravljalvske naloge in cilje. Eno vprašanje (12 c) se nanaša na upravljanje s finančnimi viri. V Sloveniji morajo podjetja finančne tokove spremljati v skladu s Slovenskimi računovodskimi standardi. Vprašanje 12c tako ni relevantno za naše razmere in kvečjemu zamegljuje pravo sliko sicer relativno šibkega financiranja, zato ga na grafu nismo prikazali.

Analiza je pokazala, da je bilo preteklo financiranje nezadostno v štirih ZO (od tega eno občinsko). Še bolj zaskrbljujoče je dejstvo, da je več kot polovica UZO negotova glede prihodnjega financiranja. Morda je tu metodološka težava, saj se vprašanje nanaša na 5 letno obdobje, v Sloveniji pa se proračun sprejema za 2 leti vnaprej. Negotovo pa je tudi dolgoročno financiranje, čeprav imajo vsaj državna ZO v ustanovitvenih aktih zapisane obveznosti glede financiranja. Razdelitev sredstev je v večini ZO ustrezna. (Slika 30).

Slika 30. Ustreznost financiranja po posameznih zavarovanih območjih.

3.8. Upravljavski procesi

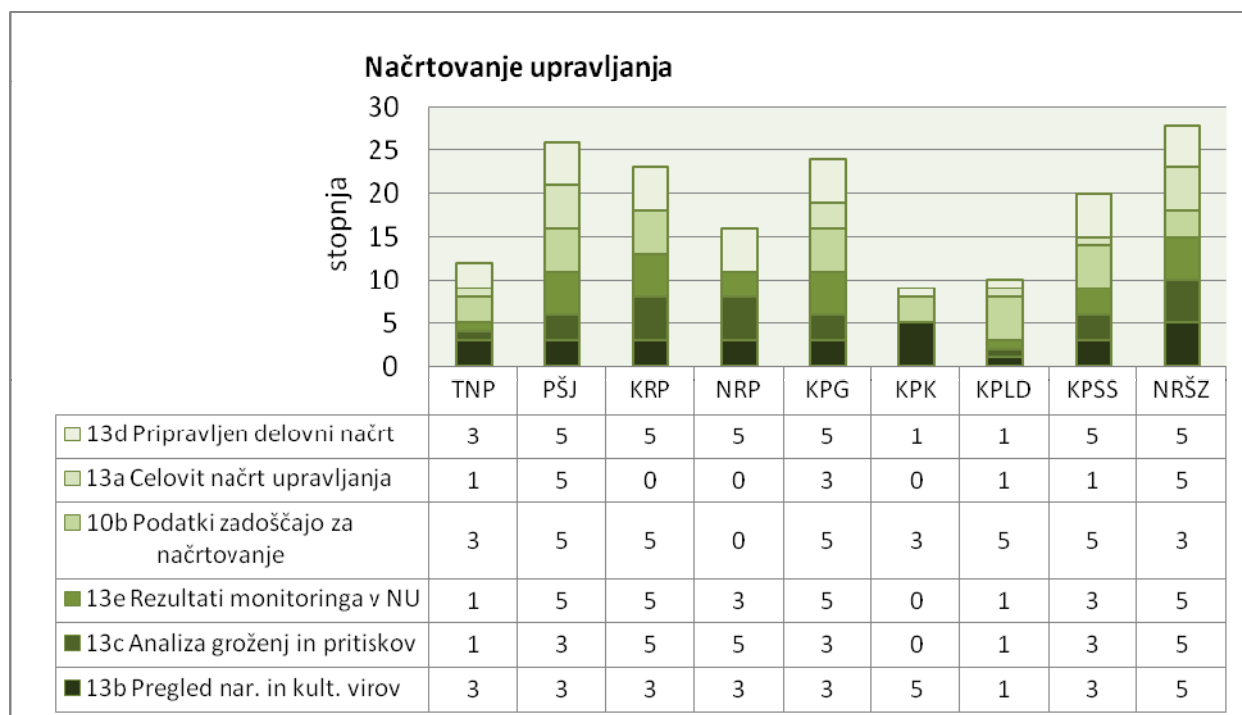
3.8.1. Načrtovanje upravljanja

Načrti upravljanja predstavljajo osnovo za delovanje upravljavcev ZO. Na podlagi načrtov upravljanja upravljavci pripravijo letne načrte dela, v katerih podrobno opredelijo kratkoročne upravljalne naloge in aktivnosti. Vprašanja v tem sklopu pa se nanašajo tudi na ustreznost podlag, ki so potrebne za pripravo NU: rezultate monitoringa, analizo pritiskov in groženj ter pregled naravnih in kulturnih virov.

V Sloveniji je vsebina NU predpisana v 61. členu Zakona o ohranjanju narave¹⁶. Do konca leta 2008 sta imela v Sloveniji izdelan in potrjen NU le dve zavarovani območji: Park Škocjanske jame in Naravni rezervat Škocjanski zatok. V drugih območjih so bodisi NU pripravljene, vendar jih še ni potrdil pristojni organ, ali pa so v različnih fazah priprave. Do potrditve NU upravljavci delujejo na podlagi letnih načrtov, kar pa otežuje dolgoročno načrtovanje in spremljanje učinkovitosti.

Izdelava NU je za upravljavce zahteven proces, saj je načrte potrebno uskladiti z vsemi deležniki v prostoru. Trenutno poteka projekt Oblikovanje učinkovitega sistema zavarovanih območij v Sloveniji, katerega glavni cilj je oblikovanje jasnih smernic za pripravo NU. To bo olajšalo pripravo načrtov in predvidoma pospešilo sprejemanje preostalih načrtov upravljanja. Potreba po pripravi smernic in izobraževanju upravljavcev je zapisana tudi v priporočilih.

¹⁶ UPB2, Uradni list RS 96/2004

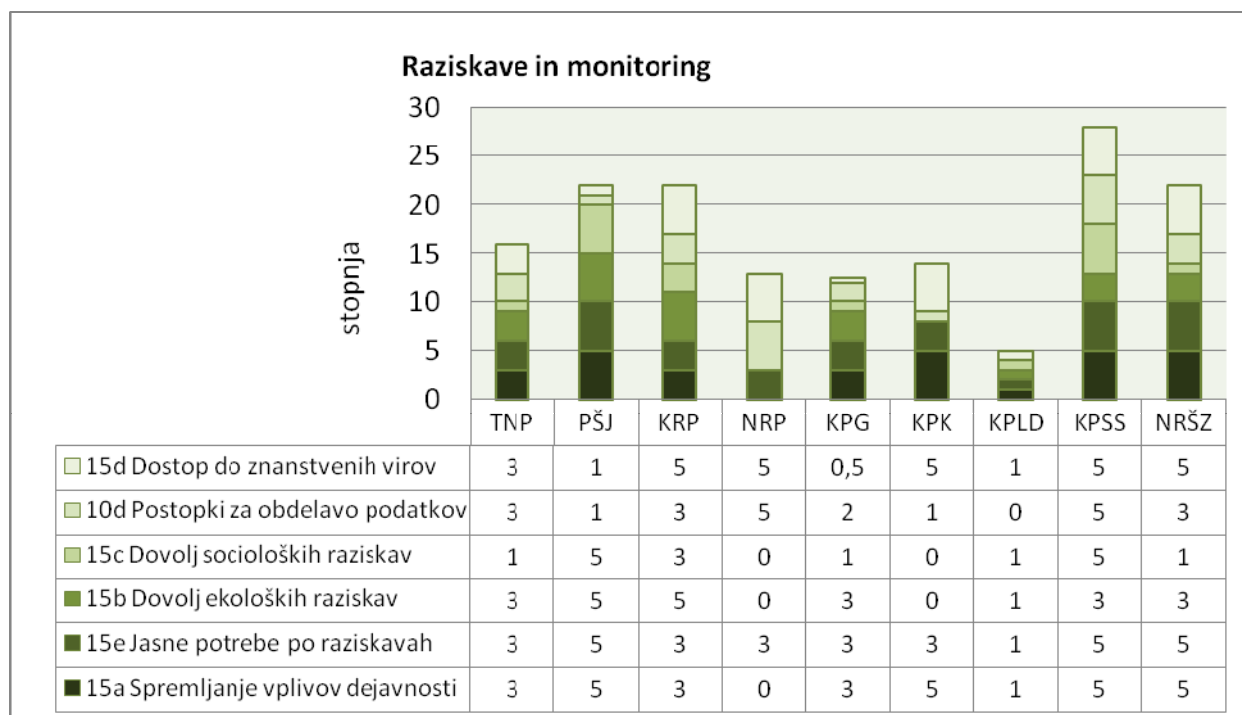

Slika 31. Ocena kakovosti načrtovanja upravljanja po posameznih zavarovanih območjih.

3.8.2. Raziskave in monitoring

Oceno kakovosti raziskav in monitoringa v ZO sestavljajo vprašanja glede jasno opredeljenih potreb po raziskavah, zadostnemu številu ekoloških in socioloških raziskav ter ustreznem spremljanju vplivov dejavnosti. V ta sklop vprašanj smo vključili tudi oceno kakovosti postopkov za obdelavo podatkov iz sklopa vprašanj o komunikaciji in informacijah. Upravljavci morajo, če želijo zagotoviti vključevanje rezultatov raziskav v svoje delo, zaposlenim omogočiti dostop do znanstvenih virov.

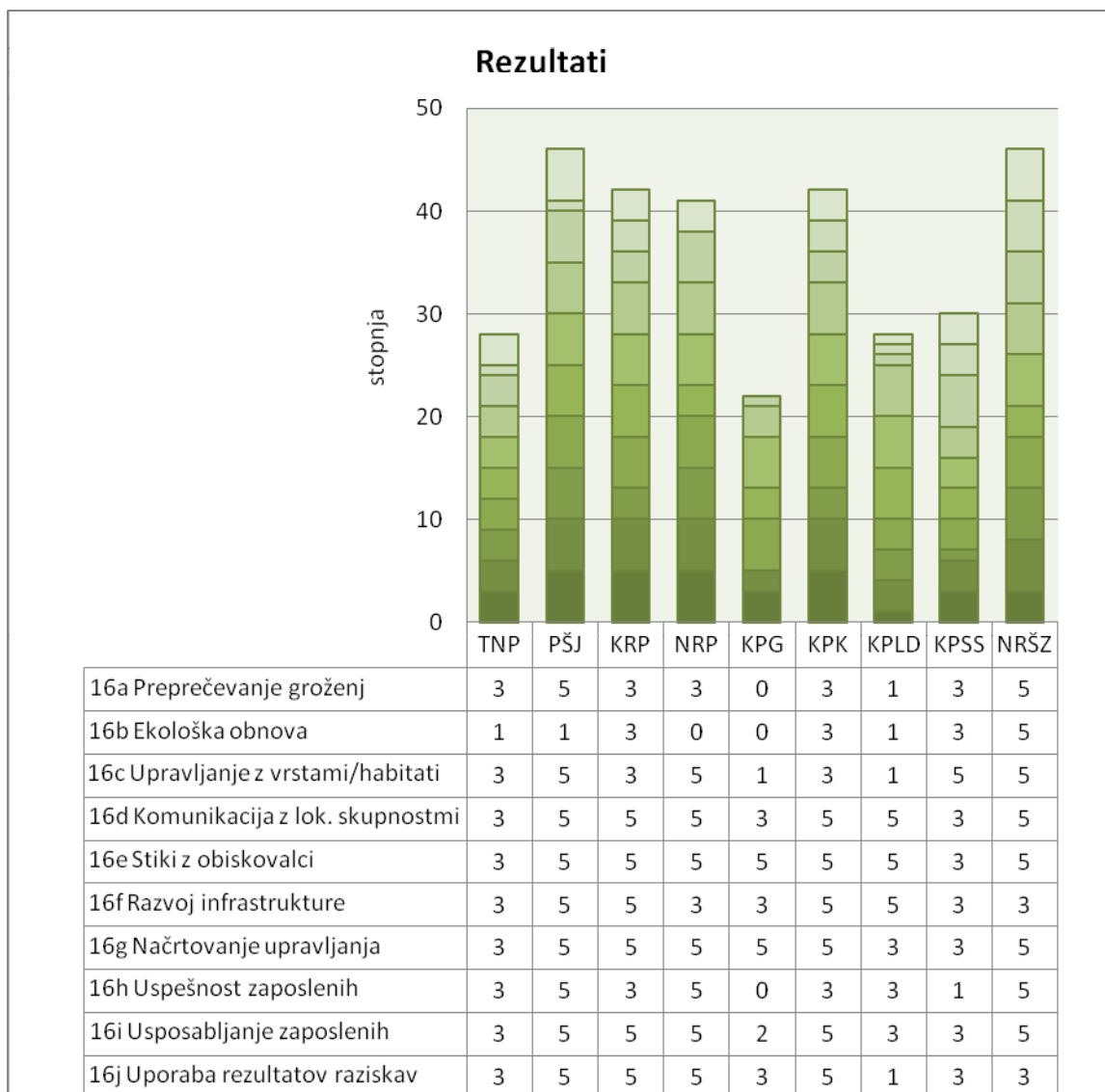
Kot je razvidno iz grafa (Slika 32), se tu med UZO pojavljajo velike razlike. Kljub temu je v skoraj vseh ZO zagotovljeno spremljanje vplivov dejavnosti na cilje ZO. Če je stanje na področju ekoloških raziskav v večini parkov vsaj zadovoljivo, pa očitno primanjkuje socioloških raziskav. To je morda tudi eden od razlogov za relativno nizke ocene socio-ekonomskega pomena ZO (Slika 21). Slabo so bili ocenjeni tudi postopki za obdelavo podatkov. Na tem področju smo tudi v diskusiji na delavnici ugotovili, da je pretok podatkov državnega monitoringa biotske raznovrstnosti med vladnimi institucijami in UZO slab in predlagali priporočilo.

Slika 32. Ocena ustreznosti raziskav in monitoringa po posameznih zavarovanih območjih.

3.9. Doseganje rezultatov

Zadnji sklop vprašanj o ZO se nanaša na oceno doseženih rezultatov v zadnjih dveh letih. Tu je večina ZO podala relativno visoke ocene (Slika 32), nižje sta ocenjena le ekološka obnova in preprečevanje groženj. Ekološka obnova se v večini ZO ni izvajala, kar je morda celo spodbudno, saj v večini območij niti ni potrebna ali pa vsaj ni prednostna naloga. Kot smo ugotovili že v drugih delih analize, pa morajo slovenska ZO posvetiti več pozornosti zaznavanju in preprečevanju groženj. Za učinkovito preprečevanje groženj je potrebno nadaljevanje vzpostavitve sistema naravovarstvenega nadzora, pa tudi zagotoviti učinkovitejši inšpekcijski nadzor na področju varstva narave. To smo vključili tudi v RAPPAM priporočila.

Slika 33. Ocena doseganja rezultatov na različnih področjih upravljanja v zadnjih dveh letih.

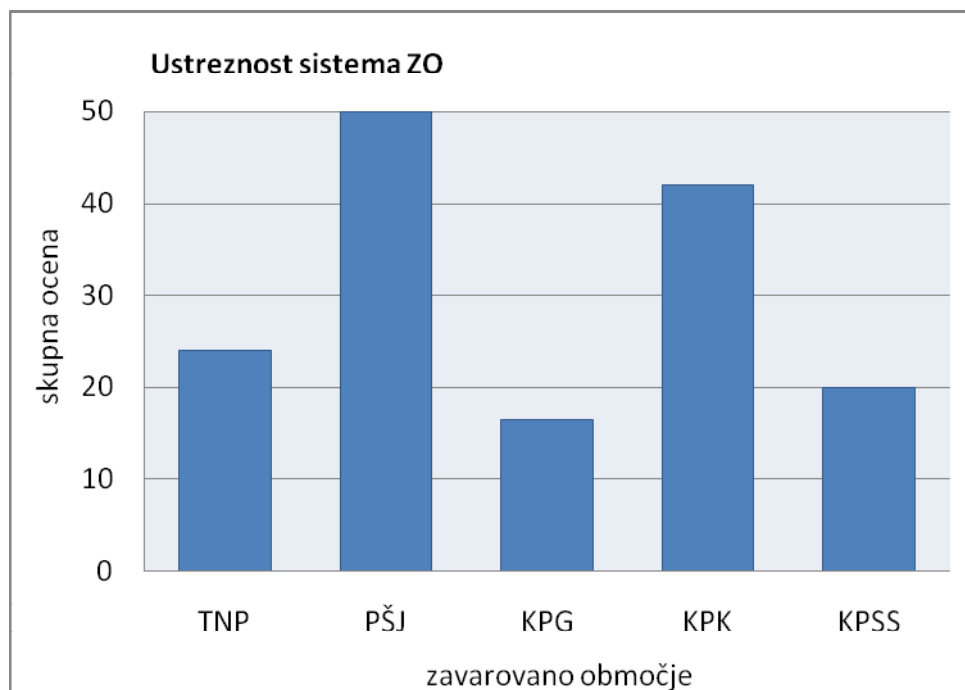
3.10. Analiza celotnega sistema zavarovanih območij

Zadnji trije sklopi RAPPAM vprašalnika vsebujejo vprašanja, ki se nanašajo na oceno celotnega sistema zavarovanih območij, in sicer načrtovanja, politike in politične podpore. Tu se vprašanja ne nanašajo celoten sistem in ne na posamezna zavarovana območja. Izmed devetih ZO, je na vsa ali večino vprašanj odgovorilo le pet ZO, ostali pa so menili, da sistema ne poznajo dovolj za ustrezno vrednotenje. Točkovanje je enako kot pri predhodnih sklopih, le da tu vsak sklop sestavlja deset vprašanj (maksimalno št. točk je 50).

3.10.1. Načrtovanje in ustreznost obstoječega sistema ZO

Vprašanja se nanašajo na ustreznost in reprezentativnost celotnega sistema ZO ter pomen sistema za ohranjanje vrst in procesov v krajini.

Večina upravljavcev je načrtovanje sistema ocenila pozitivno (eno ZO celo z najvišjo možno skupno oceno) (Slika 34). Nižje je bila ocenjena ustreznost sistema ZO za zagotavljanje ohranjanje procesov v krajini ter vključenost prehodnih območij med ekosistemi. V diskusiji na RAPPAM delavnici je bilo poudarjeno, da obstoječi sistem ne omogoča doseganja vseh ciljev zavarovanih območij, da pa se varstvene cilje dosega tudi s pomočjo drugih instrumentov varstva narave, predvsem omrežja Natura 2000, zavarovanja posameznih vrst in varstva naravnih vrednot.

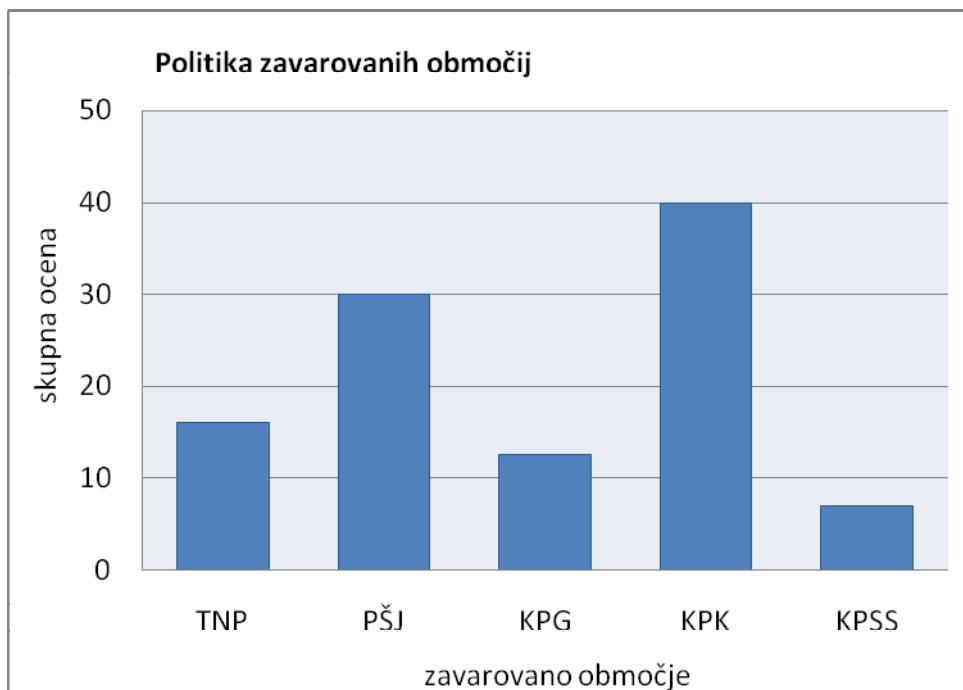
Slika 34. Ocena ustreznosti obstoječega sistema ZO.

3.10.2. Politika zavarovanih območij

Ta sklop vprašanj se navezuje na osnovno vizijo in cilje sistema ZO, pa tudi na strokovne podlage, ki so na voljo za oblikovanje sistema ter stalno izvajanje raziskav.

V tem sklopu so bile podane bistveno nižje ocene (Slika 35). Zelo nizko je bila ocenjeno vprašanje glede preverjanja reprezentativnosti (zastopanost naravovarstveno vrednih ekosistemov in vrst) sistema ZO. To se v Sloveniji dejansko ne izvaja, kljub temu, da je ta zaveza jasno izražena tudi v sklepkih Konvencije o biološki raznovrstnosti (CBD), katere podpisnica je Slovenija. Anketiranci so kot nezadostno ocenili tudi skupno površino ZO, ki pa bi se morala v skladu z Nacionalnim programom varstva narave v prihodnjih letih povečati še najmanj za 8%. Anketiranci so nizko ocenili tudi zadostnost raziskav o vprašanih, ki se nanašajo na ZO. Večina UZO je pri vprašanju 15c sicer ocenila, da imajo dobro opredeljene potrebe po raziskavah. Očitno torej primanjkuje komunikacije med vladnimi institucijami, UZO in raziskovalno sfero.

Medtem ko je večina ZO pri vprašanju 9c možnosti zaposlenih za dodatno usposabljanje in razvoj ocenila dobro, je pri podobnem vprašanju glede obstoja učinkovitih programov za zaposlene rezultat izrazito nizek. Sklepamo lahko, da UZO sami poskrbijo za izobraževanje zaposlenih, vendar pa si želijo, da bi bili taki programi zasnovani tudi na državni ravni. Na podlagi tega smo oblikovali priporočilo, da MOP izvede izobraževanje za UZO s področja sistema varstva narave.

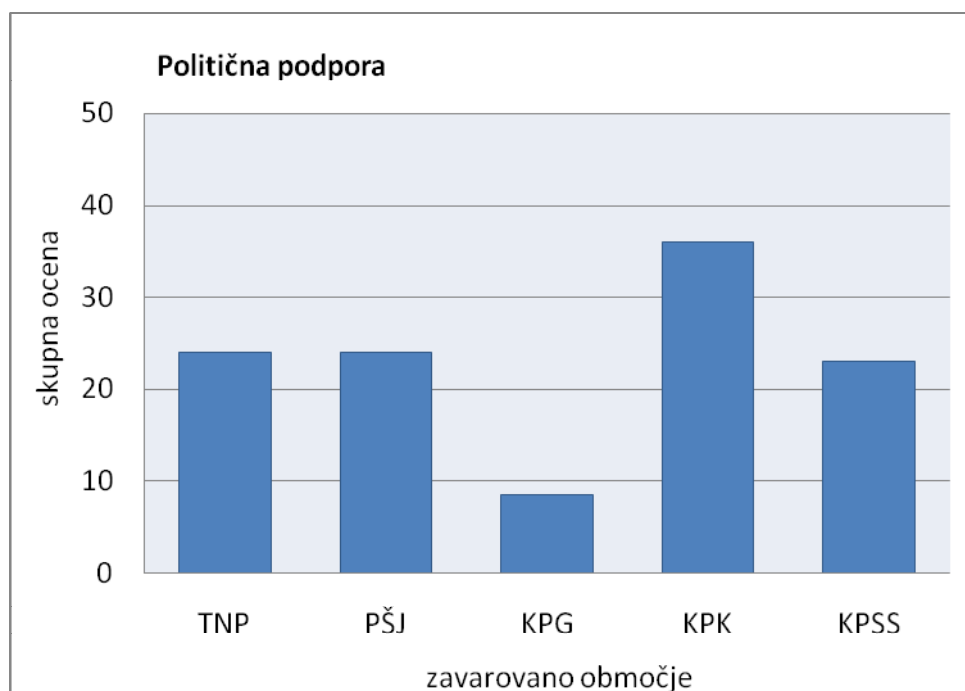

Slika 35. Ocena politike zavarovanih območij.

3.10.3. Politična podpora

Zadnji sklop vprašanj se nanaša na ustreznost pravnih podlag, ki omogočajo vzpostavitev in delovanje ZO, kakovost medsektorskega sodelovanja in podpore drugih politik varstvu narave, pa tudi sodelovanje s civilno družbo in nevladnimi organizacijami.

Medtem ko so anketiranci večino vprašanj ocenili kot zmerno dobro (Slika 36), pa sta nizko ocenjeni jasnost državnih zavez ter financiranja varstva narave. Kot je bilo ugotovljeno že v preteklih podobnih analizah¹⁷, je sodelovanje med sektorji šibko. Tudi v tem segmentu so anketiranci kot pomanjkljivost izpostavili šibko izvajanje pravnega reda (inšpekcijski nadzor).

Slika 36. Ocena politične podpore zavarovanim območjem.

¹⁷ Kus Veenvliet, J. s sod., 2005. Ocena izvajanja Konvencije o biološki raznovrstnosti. Tematski profil projekta Nacionalne samo-ocene potreb po krepitvi zmogljivosti (NCSA). Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo.

4. Primernost RAPPAM metodologije za analizo upravljanja

RAPPAM metodologija se je tudi v Sloveniji izkazala za učinkovito orodje za analizo učinkovitosti upravljanja. Kot pri vsaki analizi in interpretaciji dobljenih rezultatov, pa se tudi pri analizi zavarovanih območij po metodi RAPPAM pojavljajo določene pasti, ki bi jih bilo smiselno odpraviti pri morebitni posodobitvi metode. Nekatere med njimi so:

1. **Vrednotenje pritiskov in groženj:** V posameznih primerih vrednotenja preteklih (pritiski) in prihodnjih (grožnje) negativnih pojavov na ZO anketiranci za obe kategoriji preprosto navajajo enako vrednost, saj težko ocenijo prihodnje vplive. Takšna »poenostavitev« pa pri analizi ne privede do natančnejših napovedi trendov. Iz praktičnega stališča se je torej smiselno vprašati, kako bi lahko vprašalnik preoblikovali, da bi bilo lažje ovrednotiti pritisk, ki se bo nadaljeval tudi v prihodnje.
2. **Kategorije pritiskov in groženj:** Za slovenske razmere smo sicer prilagodili seznam, vendar se je kasneje izkazalo da bi morali nekatere kategorije bolje ločiti. To se je na primer pojavilo pri kategoriji lova in ribolova. V nekem zavarovanem območju je lahko vprašanje lova zadovoljivo rešeno, ribolov pa zelo problematičen.
3. **Vrednotenje ranljivosti:** V metodologiji je potrebno dodati komentar glede vrednotenja ranljivosti (sklop vprašanj 5, poglavje 3.5.1). Medtem ko je pri vseh drugih vprašanjih ZO z več točkami boljše upravljanje, pa pri ranljivosti večji seštevek točk pomeni večjo ranljivost in torej večje težave pri upravljanju. Tega sklopa vprašanj torej tudi ne smemo seštevati z drugimi sklopi.
4. **Odgovor »ne vem«:** Osnovna metodologija ne omogoča odgovora »ne vem«. Če anketiranec na vprašanje ne odgovori, da prazno polje matematično enak odgovor kot odgovor »ne«, kar pa pomensko ni enako. Še posebej, kadar skupaj predstavimo le nekaj vprašanj, je lahko tak način izračunavanja zavajajoč. To je možno rešiti na dva načina. Ali se v metodologijo vgradi še možnost odgovora »ne vem« ali pa se da napotek, da se v primeru neodgovorjenih vprašanj ločeno izračunava maksimalno število točk za vsako ZO in se prikaže relativne vrednosti (glej npr. Slika 20).
5. **Kumulativna obravnava vprašanj:** Pri analizi rezultatov, še posebej če je v analizo vključeno majhno število ZO, lahko kumulativno vrednotenje različnih vprašanj, ki sestavljajo posamezen sklop, privede do prehitrih zaključkov. Če so v istem sklopu vprašanja, na katera večina anketirancev odgovori z najvišjo oceno, hkrati pa tudi vprašanja, na katera je večina odgovorila z »ne«, je povprečna ocena sklopa vprašanj še vedno dobra. Ob hitrem pregledu rezultatov lahko spregledamo prav vprašanja, kjer so odgovori negativni, ravno ta pa so ključna za izboljšanje upravljanja ZO.
6. **Ponavljanje vprašanj:** Nekatera vprašanja so tako podobna, da anketiranci ne prepoznajo pomenskih razlik. To v praksi pomeni, da so najmanj dvakrat navedli enak odgovor, kar lahko v seštevku zabriše realno sliko. Take težave se lahko na primer pojavijo pri vprašanjih 12a in 12e (financiranje). Zelo podobne odgovore najdemo tudi pri posameznih vprašanjih s področja načrtovanja, vlaganj in upravljavskih procesov, kar potrjuje misel, da bi lahko ob morebitni reviziji vprašalnika takšna vprašanja podrobneje opredelili.

7. **Nikalna vprašanja:** Paziti je treba na negativne trditve v vprašalniku, saj to anketiranca zmede. Tako je na primer vprašanje 7b: »Na območju ni nerešenih sporov glede lastništva zemljišč in pravice do uporabe«. Anketiranec lahko zelo hitro odgovori z »ne« (ni nerešenih sporov), namesto z »da«, da bi negativno trditev potrdil.

8. **Izpolnjevanje vprašalnika:** Metodologija RAPPAM tudi ne predpisuje natančno, kdo naj izpolnjuje vprašalnik. V slovenskem primeru se je to izkazalo kot zelo pomembno vprašanje. Vprašalniki so bili poslani na naslov upravljavca zavarovanega območja in v večini primerov je vodilni delavec sam izpolnil vprašalnik oziroma se je odločil, kdo naj ga izpolni. Naključno »testiranje« odgovorov na vprašalnik v istem zavarovanem območju, kjer so bili anketiranci tako vodilni delavci kot drugi sodelavci, je prineslo pogosto različne ali popolnoma nasprotnne odgovore. Seveda je nerealno pričakovati, da bodo zunanji deležniki lahko odgovarjali na vsa vprašanja (npr. lokalni turistični delavec najbrž ne pozna natančno biodiverzitetnega pomena zavarovanega območja, kmetovalec pa najbrž ne pozna financiranja parka, v katerem prebiva), vendar bi bilo zelo smiselno, da bi se v analizo vključilo tudi zunanje deležnike in strokovne sodelavce. Prav bi seveda bilo, da bi poenotili tudi način izbire in vključevanja anketirancev; z drugimi besedami – če v enem parku odgovarja le direktor, v drugem pa terenski nadzornik, najbrž ne bomo dobili primerljivih odgovorov. Prav tako ni logično, da bi analizi za en park upoštevali odgovore ene osebe, v drugem pa več zaposlenih (kako bi se potem odločali za »realen« odgovor?). V tem primeru izpolnjevanje RAPPAM vprašalnika na delavnici sicer lahko odpravi nekatere nejasnosti in pripelje do kompromisa. Vendar je treba tudi upoštevati, da v takšnem »javnem soočenju« vodilnega delavca in podrejenega zaposlenega ne bomo vedno dobili realnih odgovorov, saj se nižji zaposleni morda javno ne upajo izpostaviti.

5. Priporočila RAPPAM delavnice

Na podlagi izsledkov analize smo oblikovali priporočila, ki so bila na RAPPAM delavnici preoblikovana in dopolnjena (

Tabela 3). Priporočila predstavljajo usmeritve za krepitev upravljanja zavarovanih območij, smo razvrstili v pet ciljev:

- Cilj 1. Krepitev učinkovitosti upravljanja ZO
- Cilj 2. Krepitev zmogljivosti na institucionalni ravni
- Cilj 3. Učinkovito Upravljanje s habitati in vrstami v ZO
- Cilj 4. Zagotavljanje financiranja ZO
- Cilj 5. Krepitev prepoznavnosti in pomena ZO

Za vsako priporočilo sta opredeljena nosilec ter rok izvedbe, pri čemer se rimska številka za letnico nanaša na četrletje (npr. 2009/I: prvo četrletje 2009).

Tabela 3. Nabor priporočil RAPPAM delavnice za izboljšanje učinkovitosti upravljanja ZO.

Priporočilo	Nosilec	Rok izvedbe
CILJ 1. KREPITEV UČINKOVITOSTI UPRAVLJANJA ZO		
1. Izdelati slovenskim razmeram prilagojene napotke in usmeritve za pripravo načrtov upravljanja za ZO (smernice za NU, smernice za analizo pritiskov/groženj, smernice za pripravo strokovnih podlag).	MOP	2009/III
2. Pripraviti in izvesti usposabljanje upravljavcev ZO na področju priprave NU.	MOP	2009/IV
3. Izvesti izobraževanje za UZO s področja sistema varstva narave (delitev nalog, pravne možnosti, ipd.) ter o obstoječih podatkovnih zbirkah in njihovi rabi.	MOP	2009/III
4. V skladu z oblikovanimi smernicami pripraviti analizo pritiskov in groženj vsaj na širših ZO, katerih ustanovitelj je država, in izsledke smiselno vključiti v NU.	UZO	v procesih priprave NU
5. Izdelati vizijo zelenih oblik turizma v ZO (oblike, obseg, cone) ter to v postopku priprave načrtov upravljanja uskladiti z lokalnimi skupnostmi in ustrezno vključiti v NU.	UZO/lokalne skupnosti	v procesih priprave NU
6. Pospešiti oblikovanje in potrditev NU vsaj za širša ZO, katerih ustanovitelj je država.	UZO/MOP	2010/IV
7. Pripraviti jasne sezname potreb po ekoloških in socio-ekonomskih raziskavah in se za njihovo izvedbo povezati z univerzitetnimi in drugimi organizacijami.	UZO	2009/IV
8. Pripraviti seznam ZO za katera so potrebni posebni ukrepi varstva narave in potrebujejo upravljavca.	MOP/ZRSVN	2009/IV
9. Posodobiti akte o ustanovitvi ZO za Triglavski narodni park in Kozjanski park in ju uskladiti z ZON.	MOP/UZO	2010/IV
10. Vzpostaviti naravovarstveni nadzor (redni in prostovoljni naravovarstveni nadzorniki, izobraževanje, zaposlovanje, povračilo stroškov).	MOP/UZO	2009/IV
CILJ 2. KREPITEV ZMOGLJIVOSTI NA INSTITUCIONALNI RAVNI		
11. Pripraviti pregled izvajanja predkupne pravice na UO in možnosti za izboljšave, vključiti predvidene površine/območja za odkup v letne programe UZO ter povečati delež proračunskih sredstev za odkupe.	MOP/ARSO/UZO	2010/II
12. Vzpostaviti centralno enoto za zavarovana območja, ki nudi direktno strokovno pomoč UZO (pravna služba, notranji akti UZO, ekonomsko in davčno svetovanje, strokovno izpopolnjevanje in izobraževanje pripravnikov, priprava projektov, računovodstvo, koordinacija naravovarstvenega nadzora).	MOP	2010/II
13. Centralna enota prevzame vlogo skrbnika ZO, za katere se ne določi posebnih upravljavskih zavodov, hkrati pa spodbudi druge organizacije za prevzem skrbništva in izvajanje nalog upravljanja v teh območjih.	MOP	rok se določi po zaključku tč. 8
14. MOP okrepi sodelovanje z drugimi sektorji pri izvajanju politike ZO in predlaga ustanovitev medsektorske delovne skupine za ZO.	MOP/vlada	2010/I
15. UZO pregledajo sodelovanje z NVO in primere dobrih praks ter preučijo možnosti za učinkovito sodelovanje.	UZO	2010/I
16. Zagotoviti usklajeno delovanje MOP in UZO pri zastopanju stališč varstva narave.	MOP/UZO	trajna naloga
17. Vzpostaviti učinkovito komunikacijo med UZO in ZRSVN, ki bo omogočala vključitev UZO v pripravo naravovarstvenih smernic.	UZO/ZRSVN	2009/II
18. Vzpostaviti mehanizme in načine vključevanja UZO v postopke izdaje naravovarstvenih soglasij na ARSO in zagotoviti pravočasno in učinkovito izmenjavo informacij o posegih na ZO.	MOP/ARSO/UZO	2009/IV

19. Zagotoviti učinkovito izvajanje inšpekcijskega nadzora in politiko kaznovanja kršiteljev, kot prvi korak pa pregledati evidenco kršitev v ZO in analizirati uspešnost reševanja kršitev).	MOP	2009/III
CILJ 3. UČINKOVITO UPRAVLJANJE S HABITATI IN VRSTAMI V ZO		
20. Vzpostaviti postopek, ki bo omogočal vključevanje UZO v postopke odločitve o rabi oz. oddaji zemljišč v zavarovanih območjih, ki so v upravljanju Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov.	MOP/UZO	2009/II
21. Zagotoviti pretok podatkov državnega monitoringa biotske raznovrstnosti in posebnega monitoringa na ZO med naročniki, ZRSVN in UZO.	MOP/ZRSVN/ UZO	2009/II
22. V nacionalni Strategiji ravnanja s tujerodnimi vrstami posebej opredeliti ukrepe za invazivne tujerodne vrste na ZO.	MOP	2010/I
23. Prek kmetijskih svetovalnih služb zagotoviti promocijo in svetovanje o naravovarstvenih ukrepih, ki so vključeni v kmetijsko-okoljske ukrepe.	MOP/MKGP/ UZO/ZRSVN	trajna naloga
24. Poleg obstoječih postopno oblikovati dodatne naravovarstvene ukrepe za izvajanje trajnostne rabe zemljišč, ki ne temeljijo na kmetijsko-okoljskih, temveč na naravovarstvenih programih.	MOP/MKGP	trajna naloga
CILJ 4. ZAGOTAVLJANJE FINANCIRANJA ZO		
25. Povečati delež proračunskih sredstev za financiranje zavarovanih območij ter zagotoviti enotno pripravo letnih programov dela, letnih poročil o delu UZO in zagotoviti učinkovito spremljanje porabe proračunskih sredstev.	MOP/UZO	trajna naloga
26. MOP zagotovi podporo UZO pri prijavih mednarodnih projektov.	MOP	trajna naloga
27. Zagotoviti finančne vire za premoščanje izplačil projektnih sredstev.	MOP/MF ¹⁸	2009/II
28. Pripraviti in izvesti izobraževanje o pripravi dolgoročnih finančnih načrtov za zavarovana območja.	MOP	2009/IV
CILJ 5. KREPITEV PREPOZNAVNOSTI IN POMENA ZO		
29. Oblikovati in izvajati komunikacijske projekte za krepitev prepoznavnosti ZO ter prikaz koristi, ki jih prinašajo ZO.	UZO/MOP	trajna naloga
30. UZO poskrbijo za predstavitev in promocijo vizij zelenih oblik turizma in si prizadevajo za njihovo vključitev v državne/lokalne strategije razvoja turizma.	UZO	rok se določi po zaključku tč. 5

¹⁸ MF: Ministrstvo za finance

6. Zahvala

Zahvaljujemo se vsem zaposlenim v upravah zavarovanih območij, ki so si vzeli čas za izpolnjevanje vprašalnika ter udeležencem delavnice, ki so prispevali h konstruktivni razpravi o ukrepih za izboljšanje upravljanja zavarovanih območij. Izvedbo RAPPAM delavnice je finančno omogočil WWF, na tem mestu pa se zahvaljujemo tudi Deniju Poreju in Stelli Šatalić, WWF Mediteranski program, za številne napotke in pomoč pri organizaciji delavnice. Delavnico smo izvedli v prostorih Krajinskega parka Radensko polje, v ustanavljanju, in na tem mestu hvala vsem zaposlenim za pomoč pri izvedbi in prijetno pogostitev.

Priloga 1. RAPPAM Vprašalnik za hitro analizo

OSNOVNE INFORMACIJE

Napotki: Navedite osnovne informacije o zavarovanem območju ter ime in delovno mesto anketiranca. Pri vprašanju **1i** navedite cilje upravljanja vašega zavarovanega območja. Ti naj bodo natančni, vendar še vedno jedrnat. V vprašanju **1j** navedite ključne upravljalvske cilje.

1. OSNOVNE INFORMACIJE

- a) Ime zavarovanega območja:
- b) IUCN kategorija:
- c) Datum razglasitve:
- d) Površina zavarovanega območja (ha):
- e) Ime in priimek anketiranca:
- f) Delovno mesto anketiranca:
- g) Datum zaključka ankete:
- h) Letni proračun zavarovanega območja (ZO) (€):
- i) Specifični cilji upravljanja:

- j) Ključne upravljalvske naloge ZO¹⁹:

PRITISKI IN GROŽNJE

Napotki: **Pritiski** so aktivnosti ali dogodki, ki so že imeli uničujoč vpliv na ZO. **Grožnje** so potencialni in grozeči pritiski na ZO, katerih pojav lahko pričakujemo na ZO. Pritiski in grožnje vključujejo zakonite kot nezakonite dejavnosti in so lahko posredna ali neposredna posledica izvajanja dejavnosti na ZO. Opredelite se do pritiskov ali groženj, ki se pojavljajo neposredno na ZO, pa tudi izven ZO, če imajo daljinske vplive. Za lažje izpolnjevanje smo v vprašalnik že vnesli **13 pritiskov/groženj**, ki se pojavljajo vsaj na nekaterih slovenskih ZO. Prosimo vas, da jih v polju za vnos besedila nekoliko podrobneje opišete (npr. pri invazivnih tujerodnih vrstah navedite najbolj problematične vrste) ter nato označite njihov pomen, obseg, vpliv in stalnost. Pri **obsegu** navedite, na kakšnem deležu celotne površine ZO se pojavlja pritisk ali bi se lahko pojavila grožnja. **Vpliv** je merilo velikosti vpliva pritiska/grožnje na naravne vire ZO. Vpliv je „zelo velik“, kadar gre za velike poškodbe ali izgubo naravnih virov zavarovanega območja, bodisi prsti, vode, živali/rastlin, „velik“, ko zaradi pritiskov prihaja do bistvenih poškodb naravnih virov ZO. Vpliv opredelimo kot „zmeren“, kadar ga lahko zaznamo, vendar vpliv ni bistven, kot „majhen“ pa opredelimo skoraj neznatne in nepomembne vplive. **Stalnost** se nanaša na predviden čas, ki bi bil potreben za obnovitev naravnih virov ZO. V oklepaju je navedeno število let, potrebnih za obnovo vira, ki se šteje od trenutka, ko je pritisk prenehal, do vzpostavljenega obnovljenega vira.

¹⁹ Ključne upravljalvske naloge so tiste naloge, s katerimi preprečimo nenadomestljivo ali nesprejemljivo izgubo naravnih ali kulturnih virov zavarovanega območja (npr. preprečevanje ali blažitev pritiskov, izvajanje pravnega reda, ekološka obnova degradiranih območij, upravljanje z vrstami, ...).

2a. PRITISKI IN GROŽNJE

Pritisk:

Podrobno opiši pritisk:

Prisoten V zadnjih 5 letih ni bil prisoten

Ta pritisk se je v zadnjih 5 letih:

- Bistveno povečal
- Nekoliko povečal
- Ostal nespremenjen
- Nekoliko zmanjšal
- Bistveno zmanjšal

Skupna ocena teže tega pritiska v zadnjih 5 letih je:

Obseg

- Povsod (>50%)
- Zelo razširjen (15-50%)
- Razpršen (5-15%)
- Lokaliziran (<5%)

Vpliv

- Zelo velik
- Velik
- Zmeren
- Majhen

Stalnost

- Stalen (>100 let)
- Dolgoročen (20-100 let)
- Srednjeročen (5-20 let)
- Kratkoročen (<5 let)

Grožnja:

Podrobno opiši grožnjo:

Jo lahko pričakujemo Je v naslednjih 5 letih ne pričakujemo

Verjetnost, da se grožnja pojavi je:

- Zelo velika
- Velika
- Srednja
- Majhna
- Zelo majhna

Skupna ocena teže te grožnje v naslednjih 5 letih bo verjetno:

Obseg

- Povsod (>50%)
- Zelo razširjen (15-50%)
- Razpršen (5-15%)
- Na posameznih lokacijah (<5%)

Vpliv

- Zelo velik
- Velik
- Zmeren
- Majhen

Stalnost

- Stalen (>100 let)
- Dolgoročen (20-100 let)
- Srednjeročen (5-20 let)
- Kratkoročen (<5 let)

To tabelo smo v vprašalniku razmnožili za vsako kategorijo pritiska/grožnje posebej.

VSEBINA

Napotki: Vprašanja 3-17 se nanašajo na konkretno zavarovano območje, tako tu podajte informacije o vašem zavarovanem območju. Od vprašanja 3 dalje je vprašalnik zasnovan tako, da je podana izjava, na katero so možni štiri različni odgovori: „da“, „večinoma da“, „večinoma ne“ ali „ne“. Odgovor „da“ (d) podamo, ko drži večina v izjavi navedenih elementov. Odgovor „večinoma da“ (v/d) pomeni, da je večina elementov v izjavi ustrezna ali pa bodo naloge opravljene v bližnji prihodnosti, vendar ostaja še nekaj dvomov za odločen odgovor „da“. Odgovor „večinoma ne“ (v/n) nakazuje, da več ali morda celo večina elementov v izjavi ne ustreza stanju ali pa rezultati niso zadovoljivi. Odgovor „ne“ označite, če za vaše zavarovano območje (ZO) ne drži noben element navedene izjave. Prosimo vas, da pri odgovorih „večinoma da“ in „večinoma ne“ v opombah na kratko zapišete, kateri elementi še niso izpolnjeni. Če natančnega odgovora ne poznate, poskusite odgovoriti v skladu z najboljšimi razpoložljivimi informacijami in po svoji strokovni presoji, pomanjkanje podatkov zabeležite v opombah.

3 BIOLOŠKI POMEN				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) V ZO je relativno veliko število redkih, ogroženih ali prizadetih vrst.
☐	☐	☐	☐	b) ZO ima glede na druga ZO relativno visoko stopnjo biotske raznovrstnosti.
☐	☐	☐	☐	c) V ZO živi več slovenskih endemičnih vrst.
☐	☐	☐	☐	d) ZO ima pomembno funkcijo pri ohranjanju krajine (npr. prehranjevalna območja, koridorji, selitvene postaje).
☐	☐	☐	☐	e) ZO ima pestrost rastlinskih in živalskih vrst, kakršno bi pričakovali glede na zastopane ekosisteme.
☐	☐	☐	☐	f) ZO pomembno prispeva k reprezentativnosti sistema ZO glede na zastopanost ranljivih ekosistemov.
☐	☐	☐	☐	g) V ZO se nahajajo minimalne viabilne populacije ključnih vrst ²⁰ .
☐	☐	☐	☐	h) Strukturna raznolikost ²¹ ZO je v skladu z zgodovinskimi vrednostmi.
☐	☐	☐	☐	i) ZO vključuje ekosisteme, katerih obseg se je, glede na površine v preteklosti (pred industrializacijo), močno zmanjšal.
☐	☐	☐	☐	j) ZO vzdržuje celoten nabor naravnih procesov in režimov naravnih motenj.
	d–da	v/d–večinoma da	v/n–večinoma ne	n–ne

4. SOCIO-EKONOMSKI POMEN				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) ZO je pomemben vir zaposlitvenih možnosti za lokalne skupnosti (neposrednih in posrednih v storitvenem sektorju).
☐	☐	☐	☐	b) ZO predstavlja pomemben vir dobrin lokalne skupnosti (npr. hrana, zdravilne rastline, les).
☐	☐	☐	☐	c) Trajnostna raba ²² naravnih virov v ZO ponuja razvojne priložnosti za lokalno skupnost.
☐	☐	☐	☐	d) ZO ima verski in duhovni pomen (npr. energijske točke, romarske poti, območja, ki so znana iz pripovedk).

²⁰ **Minimalna vabilna populacija** vrste je število osebkov vrste, ki so potrebni za obstoj vrste v prihodnjih 500 letih, upoštevajoč naključni raznolikost dinamike populacij. Ključne vrste so redke, ogrožene in prizadete vrste; vrste, ki so omejene s prisotnostjo določenih procesov, vodilne vrste, katerih ohranjanje zagotavlja podporo javnosti in krovne vrste, ki imajo velik vpliv na ekosistem in bi imela njihova odstranitev velike posledice)

²¹ **Strukturna raznolikost** je zastopanost in število vrst, krajinskih elementov in ekosistemov v krajini (npr. sukcesijske faze gozda). Zgodovinske vrednosti so tiste, ki so prevladovala pred industrializacijo in/ali intenzivnimi človekovimi posegi.

²² **Trajnostna raba naravnih virov** je kakršnakoli raba naravnih virov v ekonomske namene ali za samooskrbo, ki je skladna s cilji zavarovanega območja in je v okviru zmožnosti obnavljanja virov ter ima minimalne vplive na katerekoli naravne vire zavarovanega območja (npr. ekstenzivna košnja, trajnostno izkoriščanje in trženje zdravilnih rastlin, ekoturizem).

☐	☐	☐	☐	e) ZO ima izjemne lastnosti estetskega pomena in pomembno geološko dediščino (npr. slikovite razgledne točke, termalni izviri).
☐	☐	☐	☐	f) V ZO uspevajo rastlinske vrste, ki imajo velik družbeni, kulturni ali ekonomski pomen (npr. zdravilne rastline, rastline za rabo v tradicionalnih in verskih obredih).
☐	☐	☐	☐	g) V ZO živijo živalske vrste, ki imajo velik družbeni, kulturni ali ekonomski pomen (npr. vrste s simbolnim ali nacionalnim pomenom, vrste, ki si pomemben vir prehrane ali se uporabljajo v zdravljenju).
☐	☐	☐	☐	h) ZO ima velik pomen za rekreativne dejavnosti (npr. izletniške točke, ribolovna območja, smučišča).
☐	☐	☐	☐	i) ZO prinaša lokalnim skupnostim pomembne ekosistemske usluge in koristi (npr. vodni viri, preprečevanje poplav, erozije, čist zrak).
☐	☐	☐	☐	j) ZO ima veliko izobraževalno in/ali raziskovalno vrednost .

5. RANLIVOST				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) Nezakonite aktivnosti v ZO je težko ugotavljati (bodisi zaradi težke dostopnosti ali pa je dejavnosti težko zaznati).
☐	☐	☐	☐	b) Izvajanje varstvenega režima in drugih predpisov, s katerimi zagotavlja pravni red, je šibko.
☐	☐	☐	☐	c) Podkupovanje in korupcija sta pogosta ²³ .
☐	☐	☐	☐	d) Na območju so prisotni civilni nemiri in/ali politična nestabilnost.
☐	☐	☐	☐	e) Kulturni običaji, prepričanja in tradicionalna raba so v nasprotju s cilji ZO (npr. prekomerno nabiranje zdravilnih rastlin, ubijanje kač, lov ogroženih vrst).
☐	☐	☐	☐	f) Naravni viri ZO imajo veliko tržno vrednost (npr. les, rudnine, pa tudi potencial za gradnjo HE).
☐	☐	☐	☐	g) Dostopnost območja povečuje možnosti za nezakonite aktivnosti.
☐	☐	☐	☐	h) Za ogrožene naravne vire ZO je veliko povpraševanje na trgu.
☐	☐	☐	☐	i) Na upravljavca ZO se izvajajo pritiski za prekomerno izkoriščanje naravnih virov (npr. razvoj turistične infrastrukture, sečnja, intenziviranje kmetijstva).
☐	☐	☐	☐	j) Najemanje in ohranjanje zaposlenih v ZO je oteženo (bodisi zaradi pomanjkanja kadrov ali neustrezne plačne politike).

²³ Podkupovanje je ponujanje denarja in/ali uslug v zameno za omilitev pravil ali predpisov. Korupcija je nepoštena, nepravilna in/ali neupravičena raba pravil ali predpisov.

NAČRTOVANJE

■ CILJI				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) S cilji ZO se zagotavlja varstvo in vzdrževanje biotske raznovrstnosti.
☐	☐	☐	☐	b) Specifični cilji v zvezi z biotsko raznovrstnostjo so jasno zapisani v načrtu upravljanja.
☐	☐	☐	☐	c) Politike upravljanja in načrti upravljanja so v skladu s cilji ZO.
☐	☐	☐	☐	d) Zaposleni v ZO razumejo cilje in politiko svojega ZO.
☐	☐	☐	☐	e) Lokalne skupnosti podpirajo splošne cilje ZO in so dobro vključene v procese ZO, število konfliktov pa je majhno.

■ PRAVNA VARNOST				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) ZO ima zagotovljeno dolgoročno pravno varstvo z ustreznim pravnim aktom.
☐	☐	☐	☐	b) Na območju ni nerešenih sporov glede lastništva zemljišč in pravice do uporabe (npr. glede pašnih pravic, pristojnosti vladnih sektorjev).
☐	☐	☐	☐	c) Meja ²⁴ ZO je ustrezno določena in omogoča doseganje ciljev ZO.
☐	☐	☐	☐	d) Človeški in finančni viri zadoščajo za izvajanje najpomembnejših nalog in za izvajanje pravnega reda ²⁵ , ki izhaja iz akta o razglasitvi ZO.
☐	☐	☐	☐	e) Spori z lokalno skupnostjo se rešujejo pravično in učinkovito (npr. škoda, ki jo povzročijo živali zavarovanih vrst).

²⁴ Meja ZO je ustrezna, kadar lokalne skupnosti, obiskovalci in zaposleni ZO vedo, kje poteka meja na zemljevidu in v naravi ter da potek meje ni sporen.

²⁵ Ključne naloge izvajanja pravnega reda vključujejo takojšnje odkrivanje nezakonitih aktivnosti, ki imajo negativne vplive na naravne vire zavarovanega območja, pridržanje storilcev takih dejanj in preprečevanje ponovitev teh dejavnosti v prihodnosti. Nadzor lahko izvajajo zaposleni v ZO, predstavniki lokalne skupnosti, profesionalni in prostovoljni naravovarstveni nadzorniki in/ali predstavniki lokalnih nadzornih institucij.

8. ZASNOVA IN NAČRTOVANJE OBMOČJA					Opombe
d	v/d	v/n	n		
☐	☐	☐	☐	a) Umestitev ZO v prostor ²⁶ je v skladu s cilji ZO.	
☐	☐	☐	☐	b) Umestitev ZO v prostor omogoča ustrezno ohranjanje biotske raznovrstnosti.	
☐	☐	☐	☐	c) Conacija ZO je ustrezna za doseganje ciljev ZO.	
☐	☐	☐	☐	d) Raba okoliških zemljišč ²⁷ omogoča oziroma ne ovira učinkovitega upravljanja ZO.	
☐	☐	☐	☐	e) ZO je prostorsko povezan z drugim varovanim ali zavarovanim območjem.	

VLAGANJA

9. KADROVSKA STRUKTURA					Opombe
d	v/d	v/n	n		
☐	☐	☐	☐	a) Število zaposlenih zadošča za učinkovito upravljanje območja.	
☐	☐	☐	☐	b) Zaposleni imajo ustrezne veščine za izvajanje ključnih upravljaljskih nalog.	
☐	☐	☐	☐	c) Zaposleni imajo primerne možnosti za dodatno izobraževanje in razvoj.	
☐	☐	☐	☐	d) Delovni učinek zaposlenih in napredek k doseganju ciljev ZO se periodično preverjata.	
☐	☐	☐	☐	e) Pogoji za zaposlene omogočajo, da v ZO ostaja kvalitetno osebje.	

10. KOMUNIKACIJA IN INFORMACIJE					Opombe
d	v/d	v/n	n		
☐	☐	☐	☐	a) Med osebjem na terenu in v pisarni je vzpostavljena ustrezna komunikacija.	
☐	☐	☐	☐	b) Obstoječi ekološki in socio-ekonomski podatki zadoščajo za načrtovanje upravljanja ZO.	
☐	☐	☐	☐	c) Na voljo je ustrezna oprema za zbiranje podatkov (npr. GPS naprave, daljnogledi, fotoaparati).	
☐	☐	☐	☐	d) Razviti so ustrezni postopki in na voljo je oprema za obdelavo in analizo podatkov.	
☐	☐	☐	☐	e) Z lokalno skupnostjo je vzpostavljena učinkovita komunikacija.	

²⁶ Umestitev ZO v prostor je ustrezna je ustrezna, če je bilo območje določeno na podlagi natančnih terenskih podatkov.

²⁷ Skladna raba okoliških zemljišč je raba, ki ima minimalne vplive na ZO, naravne vire in odvijanje procesov.

11. INFRASTRUKTURA				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) Prevozna sredstva in transportna infrastruktura omogočajo izvajanje najpomembnejših upravljavskih nalog.
☐	☐	☐	☐	b) Na voljo je ustrezna terenska oprema za izvajanje najpomembnejših upravljavskih nalog.
☐	☐	☐	☐	c) Prostori za delo so ustrezni za izvajanje najpomembnejših upravljavskih nalog.
☐	☐	☐	☐	d) Zagotovljeni sta vzdrževanje in nega opreme, s katerima se zagotovi dolgotrajna raba opreme.
☐	☐	☐	☐	e) Infrastruktura za obiskovalce ustreza njihovim potrebam.

12. FINANCIRANJE				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) Financiranje ZO v zadnjih 5 letih je zadoščalo za izvajanje najpomembnejših upravljavskih nalog. ²⁸
☐	☐	☐	☐	b) Financiranje ZO v naslednjih 5 letih zadošča za izvajanje najpomembnejših upravljavskih nalog.
☐	☐	☐	☐	c) Vzpostavljeni so ustrezni načini upravljanja s finančnimi viri za učinkovito upravljanje ZO (npr. poročanje ustanovitelju ZO/koncedentu, vodenje računovodskih knjig, transparentni postopki javnega naročanja).
☐	☐	☐	☐	d) Razdelitev sredstev za pokrivanje stroškov je ustrezna glede na prednostne naloge in cilje ZO.
☐	☐	☐	☐	e) Zagotovljeno je stabilno dolgoročno financiranje ZO (npr. dolgoročnimi razmerji in obvezami donorjev in parterjem, trajno podpora države).

UPRAVLJAVSKI PROCESI

13. NAČRTOVANJE UPRAVLJANJA				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) ZO ima celovit, aktualen, načrt upravljanja v pisni obliki ²⁹ .
☐	☐	☐	☐	b) Opravljen je celovit pregled naravnih (npr. seznam vrst, habitatov, pomembna območja vrst) in kulturnih virov (npr. kulturne znamenitosti), vključno s prostorsko predstavitvijo razporeditve virov.

²⁸ Najpomembnejše upravljavske naloge so tiste, ki so potrebne za preprečitev, omilitev ali obnovitev nepopravljivih in nesprejemljivih izgub naravnih ali kulturnih vrednot zavarovanega območja.

²⁹ Za celovit načrt upravljanja se smatra načrt, ki je pripravljen v skladu z 61. členom Zakona o ohranjanju narave.

☐	☐	☐	☐	c) Opravljena je analiza groženj in pritiskov v ZO ter izdelana strategija za njihovo reševanje.
☐	☐	☐	☐	d) Pripravljen je podroben delovni (npr. letni) načrt, ki določa operativne cilje, s katerimi se dosegajo splošni upravljavski cilji.
☐	☐	☐	☐	e) Rezultati raziskav in monitoringa se redno vključujejo v načrt upravljanja ZO in so medsebojno usklajeni.

14. NOTRANJA ORGANIZACIJA UPRAVLJAVCA				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) ZO ima jasno notranjo organizacijsko strukturo.
☐	☐	☐	☐	b) Procesi odločanja znotraj upravljalvske institucije so transparentni.
☐	☐	☐	☐	c) Osebe ZO redno sodeluje s partnerji, lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami.
☐	☐	☐	☐	d) Lokalne skupnosti sodelujejo pri odločitvah v zvezi z ZO, ki jih zadevajo.
☐	☐	☐	☐	e) V ZO je vzpostavljena učinkovita komunikacija med zaposlenimi na vseh ravneh.

15. RAZISKOVALNO DELO, MONITORING IN VREDNOTENJE				Opombe
d	v/d	v/n	n	
☐	☐	☐	☐	a) Vplivi zakonitih in nezakonitih dejavnosti in rabe v ZO se natančno spremljajo in beležijo.
☐	☐	☐	☐	b) Raziskovanje biotske raznovrstnosti in ekoloških procesov je v skladu s potrebami ZO.
☐	☐	☐	☐	c) Raziskovanje ključnih socialnih vprašanj ³⁰ je v skladu s potrebami ZO.
☐	☐	☐	☐	d) Zaposlenim v ZO je omogočen redni dostop do novejših znanstvenih raziskav in spoznanj.
☐	☐	☐	☐	e) Potrebe po nujnih raziskavah in potrebe po spremljanju stanja so jasno določene in razvrščene po pomembnosti ter se jasno navezujejo na ključne upravljalvske cilje.

³⁰ Raziskovanje socialnih vprašanj se osredotoča na načine in pomen izkoriščanja naravnih virov zavarovanega območja.

REZULTATI

16. REZULTATI				
V zadnjih dveh letih so bili doseženi naslednji rezultati, ki se navezujejo na grožnje in pritiske, cilje ZO in letni program dela:				
d	v/d	v/n	n	Opombe
☐	☐	☐	☐	a) Preprečevanje groženj, izvajanje pravnega reda.
☐	☐	☐	☐	b) Ekološka obnova območij in omilitveni ukrepi.
☐	☐	☐	☐	c) Upravljanje z vrstami in habitati.
☐	☐	☐	☐	d) Komunikacija z lokalnimi skupnostmi.
☐	☐	☐	☐	e) Stiki z obiskovalci in turisti.
☐	☐	☐	☐	f) Razvoj infrastrukture.
☐	☐	☐	☐	g) Načrtovanje upravljanja in zbiranje podatkov.
☐	☐	☐	☐	h) Spremljanje, nadzor in ocenjevanje zaposlenih.
☐	☐	☐	☐	i) Usposabljanje zaposlenih.
☐	☐	☐	☐	j) Uporaba rezultatov raziskav in monitoringa za načrtovanje upravljanja ZO.

VREDNOTENJE SISTEMA ZAVAROVANIH OBMOČIJ

Napotki: Vprašanja 17-19 so namenjena vrednotenju sistema zavarovanih območij. Ta vprašanja predstavljajo osnovo za ovrednotenje šibkosti sistema zavarovanih območij na ravni politik. Pri teh vprašanjih podajte odgovore glede na vsa zavarovana območja v Sloveniji.

17. NAČRTOVANJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ NA SISTEMSKI RAVNI				
d	v/d	v/n	n	Opombe
☐	☐	☐	☐	a) Sistem ZO ustrezno odraža raznolikost ekosistemov v regiji ³¹ .
☐	☐	☐	☐	b) S sistemom ZO se preprečuje izumrtje ali iztrebljenje katerekoli vrste.
☐	☐	☐	☐	c) Sistem ZO sestavljajo predvsem vzorčni in nedotaknjeni ekosistemi ³² .
☐	☐	☐	☐	d) Območja, ki imajo velik varstveni pomen za krovne vrste, so ustrezno zavarovana.
☐	☐	☐	☐	e) Sistem ZO zagotavlja ohranjanje naravnih procesov v krajini (npr. požari, poplave, selitev vrst).
☐	☐	☐	☐	f) Sistem ZO vključuje tudi prehodna območja

³¹ Stopnja zastopanosti ekosistemov v sistemu zavarovanih območij je odvisna od pretekle (zgodovinske) raznolikosti ekosistemov in stopnje zmanjšanja obsega teh ekosistemov na celotnem območju razširjenosti. Reprezentativnost moramo ocenjevati tako na ravni krajine kot na ravni ekoregij.

³² Vzorčni in nedotaknjeni ekosistemi so tisti ekosistemi, v katerih se vzdržuje celoten nabor domorodne biotske raznovrstnosti, celoten nabor naravnih procesov in krajinskih vzorcev ter in razporeditev vrst, ki je skladna z raznolikostjo v preteklosti

	med ekosistemi.
☐ ☐ ☐ ☐	g) Sistem ZO vključuje celoten nabor sukcesijskih faz in njihove raznolikosti.
☐ ☐ ☐ ☐	h) Območja z visoko biotsko raznovrstnostjo so ustrezno zavarovana.
☐ ☐ ☐ ☐	i) Območja z veliko endemičnimi vrstami so ustrezno zavarovana.
☐ ☐ ☐ ☐	j) Celoten sistem ZO omogoča najustreznejše ohranjanje biotske raznovrstnosti.

18. POLITIKA ZAVAROVANIH OBMOČIJ

d	v/d	v/n	n		Opombe
☐	☐	☐	☐	a) Nacionalna politika ZO ima jasno izraženo vizijo, splošne cilje in cilje za sistem ZO.	
☐	☐	☐	☐	b) Delež površine države, ki je zavarovan, zadošča za ohranjanje naravnih procesov na ravni krajin.	
☐	☐	☐	☐	c) V državi je jasno izražena zaveza za zavarovanje vitalnega in reprezentativnega omrežja ZO.	
☐	☐	☐	☐	d) Na ravni države je opravljen celovit pregled biotske raznovrstnosti.	
☐	☐	☐	☐	e) Opravljena je analiza pretekle razširjenosti in raznolikosti ekosistemov.	
☐	☐	☐	☐	f) Za premalo zastopane ekosisteme in/alitiste, katerih obseg se je bistveno zmanjšal, so oblikovani cilji za ekološko obnovo.	
☐	☐	☐	☐	g) Stalno potekajo raziskave o ključnih vprašanjih, povezanih z ZO.	
☐	☐	☐	☐	h) Občasno se preverja reprezentativnost in morebitna šibkost sistema ZO (npr. analiza reprezentativnosti ZO).	
☐	☐	☐	☐	i) Za zaposlene v ZO so na voljo učinkoviti programi usposabljanja in krepitev zmogljivosti.	
☐	☐	☐	☐	j) Upravljanje z ZO in njegova učinkovitost se redno preverjata.	

POLITIČNA PODPORA

d	v/d	v/n	n		Opombe
☐	☐	☐	☐	a) Predpisi, ki se nanašajo na ZO, so v skladu s cilji ZO in podpirajo učinkovito upravljanje.	
☐	☐	☐	☐	b) Za učinkovito upravljanje z ZO obstajajo jasne zaveze in zadostno financiranje.	
☐	☐	☐	☐	c) Cilji varstva okolja se vključujejo v vse vidike priprave sektorskih politik.	
☐	☐	☐	☐	d) Med sektorji, ki upravljajo z naravnimi viri, poteka učinkovita komunikacija.	
☐	☐	☐	☐	e) Zakoni in podzakonski akti, ki se nanašajo na ZO, se učinkovito izvajajo na vseh ravneh.	
☐	☐	☐	☐	f) Nacionalne politike podpirajo okoljsko izobraževanje na vseh ravneh.	
☐	☐	☐	☐	g) Nacionalne politike podpirajo trajnostno rabo zemljišč.	
☐	☐	☐	☐	h) Nacionalne politike podpirajo različne	

	mehanizme varstva zemljišč (zavarovanje, pogodbeno varstvo, odkup, KOP ukrepi in drugo).
☐ ☐ ☐ ☐	i) Za javne uslužbence je zagotovljeno ustrezno usposabljanje o okoljskih tematikah.
☐ ☐ ☐ ☐	j) Nacionalne politike spodbujajo dialog in sodelovanje s civilnimi in okoljskimi nevladnimi organizacijami.

Priloga 2. Program RAPPAM delavnice, 21. 11. 2008

Program delavnice

Upravljanje zavarovanih območij v Sloveniji

8:00– 8:30	Prihod udeležencev	
8:30 – 8:40	Mladen Berginc, vodja Sektorja za zavarovana območja, Ministrstvo za okolje in prostor	Uvodni pozdrav
8:40 – 8:50	Jana Kus Veenvliet, vodja projekta Zavarovana območja v dinarski regiji	Zavarovana območja v dinarski regiji
8:50 – 9:00	Stella Šatalić, WWF Mediteranski program	Vloga WWF na področju upravljanja zavarovanih območij
9:00 – 10:00	Andrej Sovinc in Jana Kus Veenvliet	Predstavitev analize RAPPAM vprašalnikov
10:00-11:00		Razprava o rezultatih analize RAPPAM vprašalnikov
11:00 -11:30	Odmor za kavo	
11:30 – 12:00	Andrej Sovinc, Jana Kus Veenvliet	Predstavitev osnutka usmeritev in prednostnih nalog
12:00 – 15:30		Razprava in oblikovanje dokončnega nabora prednostnih nalog
15:30 – 16:00	Andrej Sovinc, Jana Kus Veenvliet	Kratek povzetek, razprava o naslednjih korakih in zaključek delavnice
16:00– 17:00	Kosilo	
17:00– 17:30	Odhod udeležencev	

Priloga 3. Seznam udeležencev RAPPAM delavnice

Ime in priimek	Organizacija
Mladen Berginc	MOP, Sektor za zavarovana območja
Katarina Zeiler Groznik	MOP, Sektor za zavarovana območja
Jelena Hladnik	MOP, Sektor za zavarovana območja
Suzana Zupanc Hrastar	MOP, Sektor za zavarovana območja
Neža Časl	MOP, Sektor za zavarovana območja
Breda Ogorelec	MOP, Sektor za politiko ohranjanja narave
Stella Šatalić	WWF Mediteranski program
Jana Kus Veenvliet	Zavod Symbiosis, nacionalni koordinator projekta DAE
Andrej Sovinc	Univerza na Primorskem, ZRS Koper; Krajinski park Sečoveljske soline
Marija Markeš	Triglavski narodni park
Martin Šolar	Triglavski narodni park
Tomaž Zorman	Regijski park Škocjanske jame
Ivo Trošt	Kozjanski park
Barbara Ploštajner	Kozjanski park
Valentin Schein	Notranjski regijski park
Irena Likar	Notranjski regijski park
Avgust Lenar	Krajinski park Logarska dolina
Janko Halb	Krajinski park Goričko
Stanka Dešnik	Krajinski park Goričko
Boris Grabrijan	Krajinski park Kolpa
Anita Golobič-Prosenjak	Krajinski park Kolpa
Igor Grašak	Krajinski park Kolpa
Borut Mozetič	Naravni rezervat Škocjanski zatok
Vesna Juran	Zavod RS za varstvo narave
Karin Gabrovšek	Zavod RS za varstvo narave
Živa Fišer	Univerza na Primorskem, ZRS Koper
Tanja Lešnik Štuhec	samostojni raziskovalec
Leon Kebe	Krajinski park Radensko polje v ustanavljanju
Tina Mikuš	Krajinski park Radensko polje v ustanavljanju

Priloga 4. Seznam kratic

Kratica	Pomen
ARSO	Agencija RS za okolje
CBD	Konvencija o biološki raznovrstnosti
IUCN	Svetovna zveza za varstvo narave (<i>World Conservation Union</i>)
KPG	Krajinski park Goričko
KPK	Krajinski park Kolpa
KPLD	Krajinski park Logarka dolina
KPSS	Krajinski park Sečoveljske soline
KRP	Kozjanski regijski park
MF	Ministrstvo za finance
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
NRP	Notranjski regijski park
NRŠZ	Naravni rezervat Škocjanski zatok
NU	načrt upravljanja
PŠJ	Park Škocjanske jame
RAPPAM	Metodologija za hitro ocenjevanje in določitev upravljavskih prioritet v zavarovanih območjih (<i>Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management</i>)
TNP	Triglavski narodni park
UZO	upravljevec zavarovanega območja
WCPA	Svetovna komisija za zavarovana območja (<i>World commission on Protected Areas</i>)
WWF	Svetovni sklad za naravo (<i>World Wide Fund for Nature</i>)
ZO	zavarovano območje
ZRSVN	Zavod RS za varstvo narave